

**GÜNÜMÜZ İNGİLTERE'SİNİN OLUŞMASI:
TUDORLAR DÖNEMİ (1485-1603)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERKAN BAYA

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TARİH
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
HAZİRAN - 2019**

**GÜNÜMÜZ İNGİLTERE'SİNİN OLUŞMASI:
TUDORLAR DÖNEMİ (1485-1603)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERKAN BAYA

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

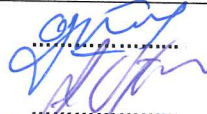
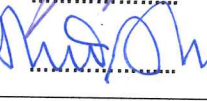
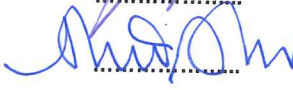
**TARİH
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ**

**MERSİN
HAZİRAN - 2019**

ONAY

Serkan BAYA tarafından Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ danışmanlığında hazırlanan “Günümüz İngiltere’sinin Oluşması: Tudorlar Dönemi (1485-1603)” başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ	
Üye	Doç.Dr. Şenay ÖZDEMİR GÜMÜŞ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKŞİT	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 20./06./2019. tarih ve 2019/29.....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

13 Haziran 2019 / 13 June 2019

İmza / Signature

Serkan BAYA

ÖZET

Bu çalışma, günümüz İngiltere'sinin oluşmasının temeli olarak gördüğümüz 1485-1603 yılları arasında hüküm süren Tudorlar Hanedanlığı Dönemi'ni genel bir açıdan sunmayı amaçlamaktadır. Bu sunum yapılırken, yönetim, idare, donanma ve din konusuna ayrıntılı olarak yer verilecektir. Dönemin birincil kaynaklarından olan Tudor Dönemi Kronikleri kullanılacaktır. İngiltere'de feodalitenin kral karşısında zayıflaması, Soyluların yanında orta sınıfın oluşması, Kilise topraklarının ilgası ile İngiliz Kilisesi'nde dini liderliğin papadan krala geçmesi, 17. yüzyıldan itibaren denizlerde İmparatorluğa dönüşecek gemi filolarının oluşması ve Anglikan Kilisesi'nin kurulması bu dönemde gerçekleşmiştir. 17. yüzyıldan 20. yüzyıla dünya siyasetinde başrol oynayan İngiltere'nin gücünü ve Akdeniz siyasetindeki etkisinin temeli olarak gördüğümüz bu dönemi daha iyi analiz edebilmek için bu çalışmayı hazırladık. Bu çalışma ulusal akademik literatürde bu konudaki ilk çalışma olduğundan bu dönemin genel bir çerçevesini çizmeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tudor Hanedanlığı, Çifte Gül Savaşı, Anglikan Kilisesi, İngiliz donanması, Elizabeth

Danışman: Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ, Tarih Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

This study aims to present the Tudors dynasty which prevailed between 1485-1603 as the basis of the formation of modern Britain. In this presentation, management, administration, navy and religion will be discussed in detail. The Tudor Period Chronicles, one of the primary sources of the period, will be used. The weakening of feudality against the king in England, the emergence of farms alongside the nobility, the relocation of the church lands and religious leadership in the English Church, the formation of the ship's fleets and the establishment of the Anglican Church from the 17th century onwards. We prepared this study in order to better analyze this period, which we see as the basis of England's power and its impact on Mediterranean politics from the 17th century to the 20th century. This study will try to draw a general framework of this period since it is the first study on this subject in the national academic literature.

Key words: Tudor Dynasty, Wars of the Roses, Anglican Church, British Navy.

Supervisor: Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ, Department of History, The University of Mersin, Mersin.

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalıőmamın her aőamasında destek olan ve yol gösteren değerli danıőmanım Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ'e ve çalıőmamın farklı aőamalarında fikir danıőtıęım, desteğini gördüğüm değerli arkadaőlarım Öğr. Gör. Tolgahan KARAIMAMOęLU ve Araç. Gör. Ozan ARSLAN'a teőekkürlerimi sunuyorum. Konumun kaynaklarını temin etmemde değerli zamanını benim için harcayan Gökay DURMUŐ'a ve bu süreçte istemeden de olsa ihmal ettiğim ama yine de beni daima anlayıőla karşılayan çocuklarım Rifat Kaçan, Bilgehan ve Begüm Naz'a minnettarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
HARİTALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK VE LİTERATÜR DEĞERLENDİRME	4
3. ÇİFTE GÜL SAVAŞI (GÜLLERİN SAVAŞLARI)	5
4. TUDOR HANEDANLIĞI	9
4.1. VII. Henry Dönemi (1485-1509)	9
4.1.2. Tahtta Hak İddiaları	10
4.1.2.1. Lambert Simnel	10
4.1.2.2. Perkin Warbeck	11
4.1.2.3. Suffolk dükü Edmund de la Pole	14
4.1.2.4. Richard de la Pole (White Rose)	15
4.1.3. Bağlı Adalar: İrlanda – İskoçya	15
4.1.3.1. İrlanda	16
4.1.3.2. İskoçya	17
4.1.4. VII. Henry İdaresi	18
4.1.4.1. İdari Düzenlemeler	19
4.1.4.2. Hukuk ve Yasa	22
4.1.4.2.1. Barışın Yargıçları (Justices of the Peace=JP)	23
4.1.4.2.2. Yıldız Dairesi Mahkemesi (Star Chamber)	24
4.1.4.2.3. Yargı	24
4.1.4.2.4. Parlamento	26
4.1.4.3. Maliye	27
4.1.4.3.1. Hazineye Ait Topraklar	28
4.1.4.3.2. Gümrük Vergileri	29
4.1.4.3.3. Yargısal Gelirler	30
4.1.4.3.4. Feodal Ayrıcalık Gelirleri	31
4.1.5. İngiliz Kraliyet Donanması'nın Kuruluşu	31
4.1.5.1. Deniz Ticareti	32
4.1.5.2. John Cabot ve Seyahatleri	33
4.1.6. VII. Henry Dönemi Genel Değerlendirmesi	34
4.2. VIII. Henry Dönemi (1509-1547)	35
4.2.1. VIII. Henry'in İlk Yılları (1509-1515)	36
4.2.2. Avrupa Siyaseti: İtalya Savaşları I. Aşama (1494-1516)	36
4.2.3. Thomas Wolsey ve Düzenlemeleri	37
4.2.3.1. Kralın Özel Konseyi (=Bakanlar Kurulu)	38
4.2.3.2. Maliye Dairesi	38
4.2.3.3. Yargı	39
4.2.3.4. Kilise	40
4.2.3.5. Dış Politika: İtalya Savaşları II. Aşama (1520-1554)	41
4.2.3.6. VIII. Henry'in Boşanma İsteği ve Wolsey'in İdamı	42
4.2.4. Durgunluk Dönemi (1529-1532)	42
4.2.5. Thomas Cromwell (1532-1540)	43

4.2.5.1. Üstünlük Yasası ve Roma'dan Kopuş	44
4.2.5.2. Manastırların Kamulaştırılması (İlgası)	46
4.2.5.3. VIII. Henry'in Evlilik ve Boşanmaları	47
4.2.5.4. Parlamento	48
4.2.5.5. İdari Yapılanmada Düzenlemeler	48
4.2.5.6. Maliye	49
4.2.5.6.1. Artan Nüfus ve İşsizlik	49
4.2.5.6.2. Ticaret	50
4.2.6. VIII. Henry'in Son Yılları (1540-1558)	50
4.2.6.1. VIII. Henry'in Son Evlilikleri	51
4.2.6.2. İskoçya	51
4.2.6.3. Fransa ile Savaş	51
4.2.7. Anglikan Kilisesi ve İngiliz Kilisesi'nin Kuruluşu	52
4.2.7.1. Roma'dan Ayrılma	53
4.2.7.2. 1529-1536 Reformasyon Meclisi	54
4.2.8. Deniz Gücü	57
4.2.8.1. İngiliz Kraliyet Donanması	57
4.2.8.2. Deniz Ticareti	59
4.2.9. VIII. Henry'in Ölümü	60
4.3. VI. Edward Dönemi (1547-1553)	60
4.3.1. Dış İlişkiler	60
4.3.2. Ekonomi	61
4.3.3. İç İsyenlar	61
4.3.4. Parlamentoda Dini Çekişme	62
4.3.5. İktidar Mücadelesi ve John Dudley	62
4.3.6. Reformist Kanunlarda Hızlanma	62
4.3.7. Tudor Hanedanlığının Son Kralının Ölümü	64
4.4. Mary Dönemi (1553-1558)	64
4.4.1. Deniz Gücü ve Ticareti	66
4.5. Elizabeth Dönemi (1558-1603)	66
4.5.1. Elizabeth'in ilk yılları 1558-68	67
4.5.2. İngiliz Kilisesi'nin Restorasyonu	68
4.5.3. İskoçya Politikası	68
4.5.4. Parlamento	69
4.5.5. İskoç Kraliçesi Mary	70
4.5.6. Kraliçe'nin Aforoz Edilmesi	70
4.5.7. Büyük Deniz Savaşı ve İspanya'nın Çöküşü	71
4.5.7.1. İspanya'nın Çöküşü	71
4.5.7.2. Hollanda	73
4.5.7.3. Büyük Savaş 1585-1603	74
4.5.7.3.1. Savaşın Başlaması	81
4.5.7.1.2. İngiltere'nin Saldırısı	81
4.5.7.1.3. Savaşın Seyri	83
4.5.7.4. İrlanda'nın Fethi	85
5. SONUÇ	87
<hr/>	
KAYNAKLAR	92
EKLER	95
ÖZGEÇMİŞ	99
<hr/>	

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Ekonomik ve sosyal isyanlar.	2
Tablo 2. Dini isyanlar	2
Tablo 3. 1525 – 1601 yılları arası nüfus.	3
Tablo 4. Güller Savaşlarının listesi.	5
Tablo 5. İngiltere Yönetim Şeması	19
Tablo 6. Avam Kamarası'nın yıllara göre üye değişimi.	21
Tablo 7. 26 Ağustos 1552 tarihine ait Kraliyet Donanması gemi listesi.	58
Tablo 8. I. Mary Dönemi'nde (1555-1558) heretiklikle suçlanarak yakılanların bölgelere göre dağılımı.	65
Tablo 9. Kraliçe Elizabeth'in iç ve dış siyasetine etkide bulunan çağdaş devlet başkanları ve yöneticiler.	67
Tablo 10. 24 Mart 1559 tarihinde I. Elizabeth'e ait Krallık Donanması ve savaşta dönüştürülecek ticaret gemilerinin ağırlıkları ve mürettebat sayıları.	72
Tablo 11. 1588 savaşında İngiltere deniz gücü.	74
Tablo 12. 1588 savaşında İngiltere deniz gücü genel toplamı.	78
Tablo 13. 1588 savaşında en büyük gemi olan The Triumph ve küçük gemilerden biri olan The Bull'un mürettebat ve malzeme listesi.	79
Tablo 14. 16. yüzyılda İngiliz gemilerinde kullanılan toplar.	79

HARİTALAR DİZİNİ

	Sayfa
Harita 1. Çifte Gül Savaşları	6
Harita 2. Tudorlar Dönemi idari bölümler (Woodward, 2008; 38)	21

1. GİRİŞ

Britanya adaları genel tarihi Keltlerle başlamıştır. Keltlerden sonra MÖ 1. yüzyılda başlayan Roma fetihleri MS 43 yılında tamamlandı ve burayı Romalılaştırma faaliyetleri yaklaşık 400 yılına kadar devam etti. Roma'nın çöküşünden sonra Britanya Tarihi Angıllar, Jütler ve Saksonlar ile devam etti (White, vd, 1967:11).

İngiltere'nin Normanlar tarafından fethi 1066 yılındaki Hastings Savaşı ile başladı. İngiltere'nin ilk Norman kralı olan I. William'ın 1066'da İngiltere tahtına çıkmasıyla, Normandiya ve İngiltere birleşik bir yönetim altına alınarak, iki ülke Normandiya Hanedanlığı (1066-1141) tarafından yönetilmeye başlandı (White, vd., 1967:46).

İngiltere'de, Normandiya Hanedanlığı'nı (1066-1141), uzun süre saltanat süren Plantagenet Hanedanlığı (1141-1485) takip etmiştir ve bu hanedanlık kendi içinde üç ana kısma ayrılmaktadır:

Angevinler Hanedanı (1154-1399),

Lancaster Hanedanı (1399-1461)

York Hanedanı (1461-1485) (White, vd., 1967:60).

Bu hanedanlıkları, çalışmamızın konusu olan Tudor Hanedanlığı (1485-1603) takip etmiştir. İngiltere Tarihi'nde bu döneme "Tudorlar" ismini ilk olarak dönemin kronikleri kullanmışlardır. Hanedenlığı başlatan ilk kral olan Henry Tudor, kendine tahtı kazandıran savaştan sonra "Richmond" ünvanını kullansa da bu dönem zamanla Tudorlar olarak yer etmiştir (Doran, 2009:6-7). Bu hanedanlık döneminde İngiltere'de köklü değişiklikler olmuştur. Bu köklü değişiklikler temel olarak; monarşinin güçlenmesi, sonraki yüzyıllarda üstünde güneş batmayan ülke olmasını sağlayacak donanmanın kurulması ve diğer reform hareketlerinden kendini, parlamento kararıyla olma özelliğiyle, ayıran İngiliz Kilisesi'nin kuruluşudur.

Bu dönemin kral ve kraliçeleri, sonraki yüzyıllarda İngiltere'yi ön plana çıkaracak gelişmeleri, yeni yasalar çıkarmaktan ziyade eskiden çıkarılmış ama zamanla görmezden gelinen yasaları işler hale getirerek sağlamışlardır. Özellikle ilk Tudor olan VII. Henry ile birlikte parlamento ve konsey ön plana çıkarılmıştır. Bu gelişmeye rağmen kralın 24 yıllık saltanatında parlamento 7 kez toplanması bu durumu desteklemektedir ve ardılları içinde durum çok farklı değildir. İlk kraldan itibaren uzun süreden beri güçlenen soylular kademeli olarak zayıflatılarak monarşi güçlendirilmiştir.

Yüzyıllarca iç çatışmaların, kralların ve parlamentonun kararlarıyla şekillenmiş olan, İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'dan oluşan Birleşik Krallık, Anayasal Monarşi (Constitutional monarchy) ile yönetilmekte olup, başkenti Londra'dır. Anayasa metni bulunmamakta, bunun yerine ülke, anayasa gücündeki yazılı mevzuatla, yıllar itibariyle oluşan içtihatlarla, örf ve adet hukuku ile uluslararası sözleşme hükümlerine dayalı olarak

yönetilmektedir. Anayasa niteliğindeki anılan mevzuat Meclis tarafından çıkarılan yeni kanunlar ve anlaşmalarla değiştirilebilmektedir (Aydın ve Gök, 2016:23-24).

Bu dönemin diğer önemli özelliği İngiliz Kilisesi'nin Roma'dan ayrılmasıdır. İngiltere'yi oluşturan dinamikler içerisinde kilise reformuyla kralın veya kraliçenin kilisenin başkanı olması da önemli bir gelişmedir. Bu gelişmenin ülke için doğrudan yararı özellikle Papa'ya gönderilen yıllık gelirlerin hazineye kalması olmuştur. Ayrıca, manastır topraklarının ilgası da bu merkezi otoriteyi güçlendirmiştir. Bu ilgaların halkın eğitim ve tedavi gibi sosyal hizmetlerden yoksun kalması gibi olumsuzluklara da sebep olduğunu unutmamak gerekir.

Bu hanedanlık dönemi İngiltere için monarşinin güçlendiği dönem olsa da diğer ülkelerle yapılan savaşlarda alınan mağlubiyetlerin getirdiği ağır mali yük, kıtlık-veba gibi sosyal hayatı derinden etkileyen olumsuzluklarla otorite zaman zaman sarsılmıştır. Bu dönem sadece İngiltere'de değil, Avrupa genelinde de vebanın etkisi ve sürekli savaşlarla nüfus azalmaktaydı. Genel ekonomik görünüm ise İspanyollar'ın Avrupa'ya soktuğu altın ve gümüşle oldukça kötüydü. Tudorlar bu olumsuzluğu diğer devletlerden farklı olarak, Avrupa'ya sürekli ihtiyaç olan dokuma yün kumaş ihracatıyla kendileri için olumlu yöne çevirmişlerdir. Ayrıca, ham yünün ihracı yasaklanarak gelir artışı sağlanmıştır. Bu dönemde çıkan ekonomik ve sosyal isyanlar fikir vermesi açısından aşağıdadır (Woodward, 2008; 24).

Tablo 1. Ekonomik ve sosyal isyanlar (Woodward, 2008; 24).

Vergi nedeniyle çıkan isyanlar	1489, 1497, 1525, 1536 ve 1549
Enflasyon ve sosyal nedenli isyanlar	1536 ve 1549
Kıtlık ve hastalık nedenli isyanlar	1596
Arazi nedenli (Kamulaştırma) isyanlar	1536, 1549 ve 1596

Bu dönemin diğer önemli olayı olan İngiliz Kilisesi'nin Roma'dan ayrılması ve dönemin ekonomik sıkıntıları nedeniyle isyanlar çıkmıştır. Bu dönemdeki dini isyanlar ve nedenleri aşağıdadır (Woodward, 2008; 13).

Tablo 2. Dini isyanlar (Woodward, 2008; 13).

Yıl	Adı	Katolik/ Protestan	Neden	Yerel Ulusal	Başlama Nedeni
1536	Grace Hacı	Katolik	Manastırların ilgası ve Protestan kanunlar	Ulusal; kuzeydeki yedi bölge	Ana neden din
1549	Batı İsyanı	Katolik	Yeni İngilizce Dua Kitabı	Devon ve Cornwall'da yerel	Ana neden din
1549	Kett İsyanı	Protestan	Protestan reformları korumak	Norfolk'ta yerel	İkinci neden din
1554	Wyatt İsyanı	Protestan	Korku ve Katolik reformlar	Kent'te yerel	İkinci neden din
1569	Northern Earl'ü İsyanı	Katolik	Protestan reformlara tepki	Ulusal kuzeydeki dört bölge	Ana neden din

İngiltere ve Galler'in nüfusu Kara Ölüm'den hemen önce, 1348'de, 4 - 5 milyon iken, 1377 yılında 2,5 milyona gerilemiştir. 1525 yılına geldiğimizde Galler hariç sadece İngiltere'nin nüfusu 2.26 milyon civarındaydı (Guy, 2000:2).

Tablo 3. 1525 – 1601 yılları arası nüfus (Wrigley and Schofield, 1989:207-8)

Yıl	Nüfus (milyon)
1525	2.26
1541	2.77
1551	3.01
1561	2.98
1581	3.60
1601	4.10

Tudorlar Dönemi, önceki dönemler göz önüne alındığında altın çağ olarak gözükmektedir. Bu dönemin altınçağ olmasında VII. Henry'in dikkatli yönetimi ve oğlu VIII Henry'in Avrupa siyasetinde etkin olmak için uyguladığı saldırgan siyaset, bu dönemin son kraliçesi I. Elizabeth'in büyükbabası gibi temkinli siyaseti etkili olmuştur.

Bu dönem bir ada devleti olan İngiltere'nin denizlerde söz sahibi olduğu dönemdir. Bu dönemin başında; VII. Henry deniz aşırı ticareti destekleyip, navigasyon yasalarıyla ulusal deniz ticaretinin temelini atılmıştır. Aynı zamanda ham yün ihracatını yasaklayarak ticaret gelirini arttırılmıştır. VIII Henry döneminde ise Kraliyet Donanması kurulmuş ve yeni tersanelerle döneminin sonuna kadar 53 tane güçlü savaş gemisine sahip olunmuştur. VIII. Henry'in başlattığı atılım, VI. Edward ve I. Mary dönemlerinde hız kesmiştir. I. Elizabeth dönemi ise, İngiltere Kraliyet Donanması, çağın en güçlü armadasını yenerek zirveye ulaşmıştır.

Bu bilgiler ışığında çalışmamızı Tudor Hanedanlığı'nı tek ana başlık altında, kral ve kraliçelerin dönemlerini esas alarak kronolojik olarak oluşturduk. Her kral ve kraliçenin başlığı altında o döneme ait isyanlar, dış ülkelerle ilişkiler, idari düzenlemeler, hukuk ve yasa, maliye, din ve donanma gibi belli alt başlıklar altında açıklamalarda bulunduk.

2. KAYNAK VE LİTERATÜR DEĞERLENDİRME

Çalışmamız birçok kaynaktan faydalanılan bir genel tarih çalışmasıdır. Ülkemizde Avrupa Tarihi'yle ilgili araştırmanın çok az olması bir tarafa, özellikle Avrupa'daki herhangi bir devletin belli bir dönemiyle ilgili araştırma bir elin parmaklarını geçmemektedir. İngiltere Krallığı'nın Tudor Hanedanlığı Dönemi (1485-1603) hakkında ise yazılmış herhangi bir Türkçe kaynak bulunmamaktadır. Değişik tez ve basılı kitaplarda alt başlıklarda dönemle ilgili özet ve yüzeysel bilgiler bulunsa da yeterli değildir.

Tudorlar Dönemi'yle ilgili uluslararası birçok araştırma ve inceleme bulunmaktadır. Dönemle ilgili genel İngilizce kaynaklara Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nden ulaşılmaktadır. Dönemin birincil kaynakları olarak kronikler ve kilise kayıtları ilk sırada yer almaktadır. Ne yazık ki birincil kaynaklara ulaşmada Bilkent Kütüphanesi de yetersiz kalmaktadır.

Araştırma konumuzun literatür uzmanı Alman asıllı Sir Geoffrey Rudolph Elton (17 Ağustos 1921 – 3 Aralık 1994)'dur. Diğer bir alan uzmanı ise Prof. Dr Susan Doran'dır. Dönemin ana kaynaklarının derlemesini yapmış olan Thomas P. ROCHE, JR.'nin "A Library for a Sixteenth-Century Gentleman" makalesi konumuzun araştırılmasında oldukça yardımcı olmuştur.

Dönemin ünlü kronikleri Hall, Holinshed, Polydore Virgil ve Stow 'dur. Polydore Virgil'in tuttuğu kayıtlar, VIII. Henry döneminin başına kadar olup, orijinali ile birlikte <http://www.philological.bham.ac.uk/polverg/contents.html> (12.04.2019) ulaşılabilmektedir. Hall'ın kroniği George Philip Krapp'ın "Henry VIII in Hall's Chronicle" makalesinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Konumuz uluslararası literatürde ön planda bir konu olsa da birincil kaynaklardan Stow ve Fabyan öncülüğündeki grup, bu hanedanlığı Modern İngiltere'nin kurucusu görürken (Stow, 1603), (Fabyan, 1811); Virgil ve Hume'un başını çektiği diğer grup İngiltere tahtını ele geçirmiş bir işgalci olarak görmektedir (Hume, vd., 1688:26. Böl. 1), (Virgil, 1555:24. Kitap). İki grubun da kendilerine göre haklı gerekçeleri olmakla beraber bizim konuya bakış açımız ilk grubun bakış açısıyla aynı çerçevededir.

3. ÇİFTE GÜL SAVAŞI (GÜLLERİN SAVAŞLARI)

İngiltere ve Fransa arasındaki Yüzyıl Savaşları (1339-1455) boyunca İngiltere galip iken, her krallıkta olduğu gibi, kralın ve soylular sınıfının otoriteleri korunmuştu. Fakat 1429'dan itibaren savaşın seyri Fransa lehine çevrilmiş ve yavaş yavaş ana karadan İngiltere, kovulmaya başlayarak, İngiltere'nin kıtadaki varlığı çözülmüştür. Yüzyıl Savaşları boyunca gerek askeri gerek mali anlamda bağlı oldukları krala destek veren haneler, başlarda kazançlarla güçlenirken, savaşın on yıllarca sürmesi ve elle tutulur bir sonuca ulaşılamaması neticesinde özellikle bazı haneler iyice fakirleşirken, bazı haneler de savaş sırasında beylerinin ölmesi sonucunda zayıflayarak yok olma düzeyine gelmiştir. Her ne kadar hanelerin çoğunluğu için durum iç açıcı olmasa da, bazı haneler için bu savaş, zayıflayan hanelerin topraklarını ele geçirerek, daha güçlü olmalarını sağlamıştır. Bu güçlenen hanelerin tahta sahip olma istekleri İngiltere'de iç savaş ortaya çıkarmıştır.

Yüzyıl Savaşları sırasında çok kuvvetlenmiş ve zenginleşmiş olan prensler, iki cepheye ayrılmış ve birbiriyle savaşmaya başlamışlardır. İngiltere'deki çeyrek yüzyıl süren bu savaşlar, önce prenslerin mücadelesi olarak başlayıp, zamanla York ve Lancaster hanedanları etrafında iki kutba toplananların tahtı ele geçirme savaşına dönüşmüştür. 1485'te Tudorların tahta geçmesiyle sona eren iç savaş dönemi, Lancaster hanedan armasındaki kırmızı gül ve York hanedan armasındaki beyaz gülden dolayı Güller Savaşı (The Wars of The Roses) olarak tarihe geçmiştir (Schultz, 1992:71), (Trevelyan, 1973:304).

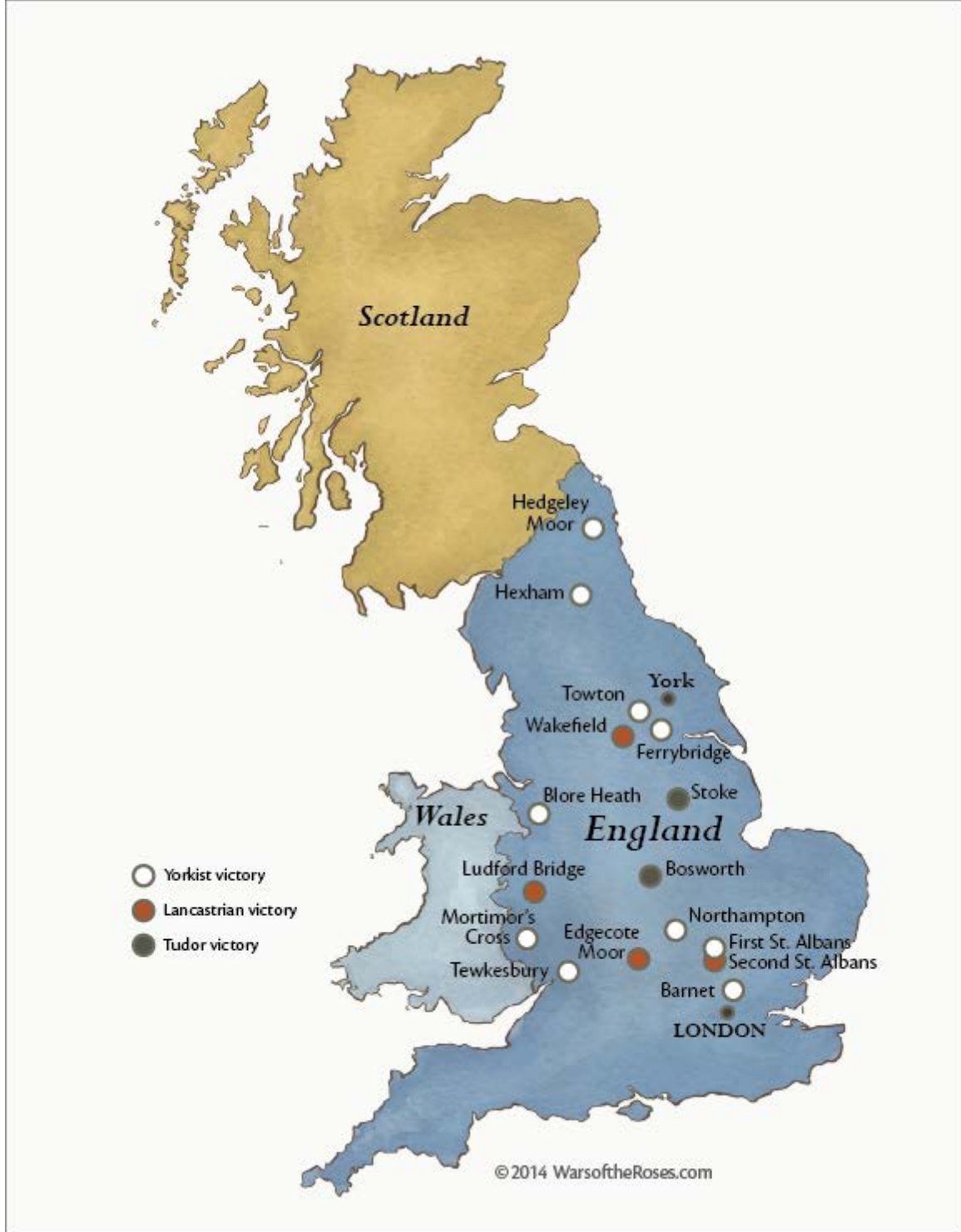
Bu mücadeleler sonucunda asilzade sınıf çökecek ve İngiltere'de Avrupa kıtasında olduğu gibi mutlak krallık, yani monarşi yönetimi kurulacaktır (Vergil,1555:25. Kitap), (İnalçık, 2017:122), (Schultz, 1992:71).

Tablo 4. Güller Savaşlarının listesi.

Savaşın Tarihi	Savaş	Kazanan
22 Mayıs 1455	First St. Albans	York
23 Eylül 1459	Blore Heath	York
12 Ekim 1459	Ludford Bridge	Lancaster
10 Temmuz 1460	Northampton	York
30 Aralık 1460	Wakefield	Lancaster
2 Şubat 1461	Mortimer's Cross	York
17 Şubat 1461	Second St. Albans	Lancaster
28 Mart 1461	Ferrybridge	York
29 Mart 1461	Towton	York
25 Nisan 1464	Hedgeley Moor	York
15 Mayıs 1464	Hexham	York
26 Temmuz 1469	Edgecote Moor	Lancaster
12 Mart 1470	Losecote Field	York
14 Nisan 1471	Barnet	York
4 Mayıs 1471	Tewkesbury	York
22 Ağustos 1485	Bosworth	Henry Tudor
16 Haziran 1487	Stoke	Henry VII (Tudor)

Bu savaşları konu alan bir kitap yazan Mowatt'ın önsözünün ilk cümlelerinde (Mowatt, 1914:VII) "İngiltere'nin Ortaçağ ve Modern tarihi Güller Savaşları ile birbirinden ayrılır. Bu sorunlu süre sonunda yeni bir İngiltere ortaya çıkmıştır." tespitini yapmaktadır.

Harita 1. Çifte Gül Savaşları

(<https://forum.strategyturk.com/konu-postklasik-tarih-guller-savasi-1455%E2%80%9393148522.4.2019>).

İngiltere’de monarşinin güçlenmesinde doğrudan etkili olan bu mücadelenin başlangıcı 14. Yüzyılın son çeyreğine kadar gitmektedir. III. Edward’ın (1327-1377) ölümünden sonra ortaya çıkan iç karışıklıklar sonunda, onun üçüncü oğlundan torunu Lancaster Dükü Henry, amcasını tahtından indirerek kendisini kral ilan ettirmişti (1399). Lancaster’lerden üçüncüsü VI. Henry (1422-1471) akıl hastası olmasının da etkisiyle zayıf bir karaktere sahipti. Fransa’daki yenilgiler de bu durumun üstüne binince, yine III. Edward’ın beşinci oğlunun soyundan olan York hanedanı, bundan yararlanarak krallığı ele geçirmek istemesi sonucunda kral hanedanının iki kolu, York hanedanı ve Lancaster hanedanı arasında bir mücadele başlamış oldu (İnalçık, 2017:121-122), (Schultz, 1992:71).

IV. Edward, kendisine karşı rakip gördüğü küçük kardeşi Clarence Dükü Goeorge’yi önce tutuklatmış sonra da gizlice idam ettirmiştir. Bu olay dışında IV. Edward tahta ikinci defa geçtikten sonra ölümüne kadar, tahta karşı bir hak iddiası ortaya çıkmadı. Lancaster Hanedanı üyeleri hemen hemen ortadan silinmişlerdi. İngiltere Krallığı'na ona rakip olarak hak iddiasında bulunabilecek tek meşru kişi Henry Tudor idi ve o da Avrupa kıtasında sürgündeydi. Bunun sonucunda, IV. Edward oldukça sakin bir şekilde krallığın başında 12 yıl daha kaldı. Bu sürede krallığı kalkındırmak, maliyesini düzeltmek için çalıştı. Düşmanı olan soyluların malikânelerine el koydu (Doran, 2009:13), (İnalçık, 2017:123), (Trevelyan, 1973:313).

IV. Edward ölümü ile taht mücadele tekrar başladı. Altı çocuğundan en büyüğü Elizabeth 17, oğlu Edward 13 yaşındaydı. Kral IV. Edward oğluna vâsi olarak kendi kardeşi Gloucester dükü Richard’ı tayin etti. Fakat Richard, yeğenlerini ortadan kaldırarak tahtı kendisi için istiyordu. Bu isteğini gerçekleştirmek için Yorkların eski düşmanı olan Buckingham dükü ile anlaştı. Önce küçük krala sadık adamları entrikalarla yok etti. Kendisini “Kralın koruyucusu” ilan ettirdi. Gücü ele geçince kardeşi IV. Edward’ın karısını çocuklarıyla beraber Londra Kulesi’ne hapsedti. Sonra bu çocukların gayri meşru olduğunu kamuoyuna duyurdu ve hepsini gizlice öldürterek kendisini kral ilan ettirdi. Tüm bu süreçte yanında olan ve beraber hareket ettiği Buckingham Dükü ile arası açıldı. Buckingham Dükü’nün, İngiltere’nin çeşitli yerlerinde çıkarttığı ayaklanmaları bastırıp, dükü öldürttü (Doran, 2009:13), (İnalçık, 2017:125), (Trevelyan, 1973:313).

Krallığı tam olarak ele geçirdiğini düşündüğü sırada Henry Tudor, Fransa Kralı XI. Louis’den aldığı 1000 kişilik (Susan Doran bu sayıyı 2000 olarak belirtmiş.) bir ordu ile 1 Ağustos 1485’te İngiltere’ye çıktı. Hiçbir direnişle karşılaşmadan güneye doğru 8 günde 185 km ilerledi. Bu ilerleyiş sırasında gün geçtikçe yandaşlarının sayısı artarak yaklaşık 8000 kişiye ulaştı. III. Richard karşı yürüyüşe geçti ve iki ordu 21 Ağustosta karşılaştı. Savaş meydanında Thomas Stanley’in (2. Baron Stanley) ve kardeşi Sör William’ın savaşta bir kenara çekilerek tarafsız kalması, bazı kontların da Henry Tudor’un tarafına geçmesi ile bozguna uğrayan Kral

Richard savaş meydanında öldü (22 Ağustos 1485*). Savaşı kazanan Tudor, VII. Henry adıyla kral ilan edildi ve IV. Edward'ın kızı Elisabeth ile evlenerek, İngiltere tahtında hak iddiasında bulunan York ve Lancaster birleştirip, Çifte Gül Savaşı'nı da bitirmiş oldu** (Doran, 2009:14), (İnalçık, 2017:125), (Stow, 1603:789).

---

* Savaşın seyri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Polydore Vergil, *Anglica Historia*, 1555 Edition, Edited Online By Dana F. Sutton

** VII. Henry'in taç giyme töreninin ayrıntıları için, *Rutland Papers*, p.12. Published by Camden Society, 1842

4. TUDOR HANEDANLIĞI

VII. Henry'in (Henry Tudor) 22 Ağustos 1485'te tahta geçmesiyle başlayıp, I. Elizabeth'in ölmesi ile 1603'te sonlanan 118 yıllık döneme İngiltere Tarihi'nde, "Tudorlar Dönemi" denmektedir*. Bu dönemde sırasıyla VII. Henry, oğlu VIII. Henry ve üç çocuğu; VI. Edward, I.Mary ve I. Elizabeth İngiltere taktına oturmuştur. Bu dönem kurulan monarşi günümüz İngiltere'sinin oluşmasında önemli etkiye sahiptir (Trevelyan, 1973:325), (Reese, 1949:11), (Schultz, 1992:79), (Elton, 1991:20).

4.1. VII. Henry Dönemi (1485-1509)

İngiltere'de Tudor (=Yeni) monarşisinin kurulmasının başlangıcı bu dönem kabul edilmektedir. Bu dönem kurulan monarşi VII. Henry'in torunu Kraliçe Elizabeth zamanında, özellikle döneminin sonlarına doğru, tamamen yerleşmiştir (Schultz, 1992:80), (Trevelyan, 1973:324).

Dış ülkelerin kendi iç sorunları ile uğraşmaları ve geçmeleri gereken bir deniz bulunması nedeniyle İngiltere, dış istilaya kapalıydı (Roberts, 2015:247). Bu durumun sonucunda İngiltere'de, Kıta Avrupası'ndaki devletlerden farklı olarak, güçlü ve sayıca fazla bir orduyu sürekli hazırda tutması gerekmiyordu. İngiltere'nin Fransa ile Yüzyıl Savaşları ve kendi içindeki taht mücadelesi olan Çifte Gül Savaşları'nda birçok güçlü malikane sahibi ölmüş veya hain ilan edilmişti. Merkezi otoritenin güçlenmesi açısından bu avantajlara sahip olsa da VII. Henry, tahtı ele geçirdiğinde, özellikle galip geldiği savaşta gün yüzüne ortaya çıkan, kraliyet otoritesini sağlamak zorunluluğuyla yüzleşti. Bunu sağlamakla uğraşırken, en büyük engel yine kendisinden kaynaklanıyordu. Çünkü rakiplerinin kanı daha güçlüydü ve tahtta daha çok hakkı vardı. Bu yüzden Yorklar ve onu destekleyenlere göre VII. Henry, meşru bir kral değildi.

Savaşı kazandıktan sonra VII. Henry'in en büyük sorunu taht iddiasındaki meşruluğunu kanıtlamaya çalışmak olmuştur. Çünkü anne ve baba tarafından soyağacı şüpheli olması ve 15. Yüzyıl İngiltere'sinde kral olmak için önemli olanın kazanılan savaşlardan ziyade, Plantagenet Soyu kanının taşınması olmuştur (Elton, 1991:18-19), (Reese, 1949:11-12), (Schultz, 1992:80).

Aslında 15. Yüzyıl İngiltere'sinde saltanatla ilgili bir yasa yoktu. Hakimler tarafından – belki de taht savaşlarında bir taraf tutmaktan çekindikleri için- böyle uç konularda mevcut hukukun yetersiz olduğu ilan edilmişti. Bu düşüncenin taraftar bulmasında York destekçilerinin savaş sırasında yeni krala karşı savaşmaları nedeniyle hain kabul edilmiş olmalarının etkisi olmalıdır. Londra'daki meclis tarafından alınan "yeni kralımız lord Henry'dir" kararı ile VII. Henry'in rakiplerine karşı kan bağından olan dezavantajı ortadan kaldırılmıştır. Yeni kralın

---

* Bu dönemin beyaz perdeye yansıyan yanıyla ilgili ayrıntılı inceleme için bkz. Glynn, 2016.

Borswoth savaşından bir gün önce tacı giydiği ve dolayısıyla savaş günü kendisine karşı savaşanların hepsinin vatan haini olduğunu ilan edilmişti (Elton, 1991:18), (Reese, 1949:11), (Schultz, 1992:81).

Ayrıca, kral tahttaki iddiasını güçlendirmek ve iki düşman haneyi birleştirmek için 18 Ocak 1486'da York hanedanlığının varisi olan, IV. Edward' ın büyük kızı, Elizabeth ile evlendi. İki hanenin sembolleri olan beyaz ve kırmızı gül birleştirilip yeni bir arma yaptırıldı. Bazı yazarların bu evlilik için "sahte prens ve gayri meşru prensesin evliliği " ibaresini kullanmaları dikkate değerdir (Edgar,2014:470). Bu çabaların yeterli olmadığı tahtta hak iddiasında bulunanlar ortaya çıktığında anlaşıldı (Elton, 1991:20)

4.1.2. Tahtta Hak İddiaları

Daha önce de belirttiğimiz gibi IV. Edward'ın birinci derece varisleri, Bosworth Savaşı'nda öldürülen amca III. Richard tarafından, kendi tahtını sağlamlaştırmak için önce Londra Kulesi'ne hapsedilmişlerdi. Daha sonra da yine Richard tarafından gayri meşru oldukları iddia edilerek öldürülmüşlerdi. Richard'ın tahtını sağlama almak için yaptığı tüm bu planlar her ne kadar tahta hak iddiasının meşruluğu tartışılrsa da Henry Tudor'un tahta rakipsiz kral olmasının yolunu açtığı göz ardı edilmemelidir (Reese, 1949:12-13), (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:22-23).

Elbette Henry Tudor'un tahttaki hak iddiasında meşruluğunu pekiştirmek için IV. Edward'ın hayatta olan ve en büyük kızı Elizabeth ile evlenmesi taht için savaşları engellememiştir. IV. Edward'ın kız kardeşleri ve onların çocukları (=IV. Edward'ın torunları) taht için tehdit olarak kalmaya devam ettiler. Bu tehditlerin yanında IV. Edward'ın Londra Kulesi'nde öldürülmekten kaçarak kurtulduğu efsaneleştirilen hayali çocukları rakipleri olarak ortaya çıktı (Trevelyan, 1973:327), (Reese, 1949:12-13), (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:122-23).

4.1.2.1. Lambert Simnel

Henry Tudor'un saltanatının yaşadığı en büyük tehlike; kendini Warwick kontu olarak tanıtan genç birinin IV. Edward'ın Londra kulesinden kaçan büyük oğlu Lambert Simnel olduğu iddiasıyla ortaya çıkmasıyla baş göstermiştir.* Bu düşünceye inanmaya hazır büyük bir York taraftar gurubunun olması ve İrlanda'da York taraftarlarının çok olması nedenleriyle Lambert Simnel'e, Dunlin'de VI. Edward olarak taç giydirildi. Oxford rahibi olan Richard Symonds'ın da; öldürülmeden önce Londra Kulesi'nde IV. Edward'ın çocuklarını gördüğünü ve Lambert

---

* Belgenin 1 ve 2. Satırlarında "John adında bir delikanlı" ibaresi geçmektedir (Doran, 2009:25)

Simnel'in bunlardan biri olduğunu ölüm haberinin asılsız olduğunu belirtmesiyle isyan hareketi büyüdü. Symonds iddialarını York taraftarlarının çok olduğu ve Simnel'in taç giydiği İrlanda'da yaymaya devam etti. Henry Tudor bu olaylara karşı gerçek Warwick kontunu halk arasında teşhir etse de inanmaya meyilli kalabalıklar tarafından Symonds tarafından desteklenen Simnel'in iddiası kabul edildi (Bewsher, 1916:5), (Trevelyan, 1973:326), (Reese, 1949:12-13), (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:22-23).

Simnel'in başlıca destekçileri Tudorlara karşı tüm muhalefetin merkezi olan Clarence Dükü George'un kızı Burgundy Düşesi Margaret ve ona sığınan sürgün Lord Lowell' dir. Bunların amacı, kendini Richard'ın halefi ilan eden Henry Tudor'u devirmektir. Bu teşebbüsü gerçekleştirmek için İrlanda'ya Lincoln Kontu John de la Pole gönderilmiştir (Bewsher, 1916:5), (Reese, 1949:12-13), (Schultz, 1992:81).

İrlanda'daki Kildare Kontluğu, her fırsatta İngiltere kontrolünden çıkmaya çalıştığından tahta karşı muhalefetin toplanma merkezi olmuştur. Burada Simnel ve York taraftarlarına, Burgundy Düşesi Margaret tarafından sağlanan 2.000 Alman paralı askeri de katıldı. Tüm birlikler toplanınca Henry Tudor biranda çok ciddi bir tehlike ile yüz yüze kalmıştır (Bewsher, 1916:6), (Reese, 1949:12-13), (Schultz, 1992:81).

Tudorlar karşıtı toplanan bu birlikler, Haziran 1487'de Lancashire'da karaya çıkarak Londra üzerine yürüyüşe geçti. Bu durum kısmen Güller Savaşı sürecine benzese de Güller Savaşı'nın aksine karaya çıkarma yapan birlikler büyük bir destekle karşılanmadı. Hatta muhalefetin İngiltere'deki merkezi olan Yorkshire bile çok küçük bir destek verdi. Ülkenin büyük kısmı Henry Tudor'a sadık kaldı (Bewsher, 1916:8), (Reese, 1949:13), (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:23).

16 Haziran 1487'de Stoke Savaşı'nda iki ordu karşı karşıya geldi. Savaş, Tudor birliklerinin ezici üstünlüğüyle sonuçlandı. Tüm York liderleri savaşta öldürüldü. Simnel ve Richard Symonds tutsak alındı. Bu isyana destek veren York ve Durham bölgeleri 1488'de kurulan komisyonla 2 şilinlik vergi ile cezalandırıldı (Hume, 1688:1488). Symonds vatana ihanet suçlaması ile idam edildi. Simnel'e destek verenlere hayatları için büyük para cezaları ödettirildi. Simnel 1534'te ölene kadar kraliyet mutfağına çalıştırıldı (Reese, 1949:13), (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:23), (Doran, 2009:24-25), (Doran and Richardson, 2005:30), (White, 1967:110).

4.1.2.2. Perkin Warbeck

1491 yılında İrlanda'nın Cork kentinde gerçek adı Perkin Warbeck olan ve bir Breton tüccarı için çalışan 17 yaşındaki bir gencin eski Plantagenet prenslerine benzerliği York taraftarlarınca fark edildi. Bu benzerlik nedeniyle bu gencin Londra Kulesi'nde amcası Richard

tarafından öldürülmekten kurtulan IV. Edward'ın küçük oğlu olduğu söylentisi hızla yayıldı (Reese, 1949:13), (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:26), (Brigden, 2001:29).

Warbeck'in hikayesinin aslı ise, Tournai'de yerel bir memurun oğlu olarak doğmuş ve 11 yaşından itibaren de çeşitli tüccarların yanında çalışmıştı (Bewsher, 1916:15), (Elton, 1991:26). Bazı kaynaklara göre ise, Tournai'de bir gemi ustasının oğludur (Reese, 1949:13). 1497'de gerçek ailesi hala Tournai'de hayattaydı (Schultz, 1992:81).

Krala karşı onu kullanmayı istekli York taraftarları haricinde insanları ikna edememiş olsa da Henry Tudor'u tahtan indirmek için York taraftarları tarafından bu gence baskı yapıldı. Warwick Kontluğu'nun babasından dolayı kendisine ait olduğu, hakkı olan unvanı ve tahtı alması gerektiği anlatıldı (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:26), (Brigden, 2001:32).

Bu cazip hikaye hoşuna giden Warbeck, tahtı ele geçirmek için en büyük yardımcısının Tudor muhalefetinin başı olan, sözde teyzesi Burgundy Düşesi Margaret'in yanına gönderildi. Düşes gerçeği bilse de Henry Tudor'a karşı kullanabileceği kozu kaybetmek istemediğinden Warbeck'in yol haritasını hazırladı (Schultz, 1992:81).

Warbeck'in görünüşü, her fırsatta İngiltere boyunduruğundan kurtulmaya çalışan İrlandalı York taraftarı beyleri etkilese de, 3 Kasım 1492'de İngiltere ve Fransa Krallıkları arasında Etaples Antlaşması'nın imzalanması ve bu antlaşmaya göre Fransa'nın İngiltere'ye saldıramaması ve isyancılara destek verememesi, İrlandalı York taraftarı beyleri korkuttu. Warbeck'in Henry Tudor'a karşı en azından bir dış desteğe ihtiyacı vardı. Bu nedenle, Kıta Avrupası'na gönderildi. 1493'te Burgundy'e gelerek, teyzesinin de desteğiyle sürgünde olan York taraftarlarını etrafına topladı. Dış ülke desteğini bulmak için ilk olarak, Henry Tudor'un İngiliz kumaşından geliri arttırmak için Flaman tüccarlara uyguladığı ambargonun etkisini kullanarak, Flamanlılardan sağlamaya çalışsa da ambargonun kısa süre de sonlanması nedeniyle bu amacında muvaffak olamadı (Bewsher, 1916:15), (Schultz, 1992:81), (Elton, 1991:26).

Warbeck, aradığı dış desteği teyzesinin de yardımıyla, 1493 sonunda Viyana'da buldu. Bu destek 19 Ağustos 1493'te Kutsal Roma ve Avusturya İmparatoru olan Habsburglu I. Maximilian ve oğlu Felemenk Kralı Philip tarafından sağlandı. Ocak 1495 te Perkin Warbeck ve I. Maximilian arasında imzalanan antlaşmaya göre: İmparator onu IV. Richard unvanıyla İngiltere tahtının sahibi olarak tanıdı ve tahtı alma çabasında destek sözü verdi. Bu desteğin karşılığı hiç de ucuz olmadı: Bu desteğe karşılık Perkin'de, imparatoru ölümünden sonra İngiltere tahtının varisi olarak kabul etti (Bewsher, 1916:16), (Schultz, 1992:81), (Brigden, 2001:34), (Fabyan, 1811:685).

İmparator Habsburglu I. Maximilian için bu antlaşma paha biçilemez değerde olmuştur. İngiltere tahtını ele geçirmeye çalışırken veya ele geçirdiğinde Perkin Warbeck'in ölmesi ile İngiltere eline geçecek ve bu duruma York taraftarları da elindeki antlaşmaya göre destek vermek zorunda kalacaktı (Schultz, 1992:81).

Warbeck, Avrupa'dan istediği desteği bulması yanında İngiltere'de entrikalar nedeniyle Henry Tudor'a cephe alan kontlar da York taraftarlarına katılmaya devam ediyordu. Bunlardan en önemlisi Bosworth Savaşı'nın kazanılmasında başrole sahip Sir William Stanley'in komplonun sonucu suçlanması ve Kral tarafından cezalandırılması üzerine kendisine haksızlık yapıldığını iddia ederek York tarafına katılmıştır (Schultz, 1992:81).

Temmuz 1495'te Warbeck, İngiltere'ye çıkarma yapmak için yola çıktı. Bunu önceden öğrenen Henry Tudor, İngiltere'deki Warbeck'in işbirlikçisi olan York taraftarlarını tutukladı veya ihanetten astı. Bu durum Warbeck'in İngiltere'nin Güney Doğusundaki Deal kentine çıkarma yapma teşebbüsünü engellemedi. Bu çıkarma sırasında kendisi ihtiyatı elden bırakmayıp gemide kaldı. Karaya çıkanların öldürülmesi veya esir alınmasını izleyen Warbeck, İrlanda'ya kaçtı. İrlanda'da da şansını Krala sadık bir kent olan Waterford'u ele geçirmeye çalışarak denedi. Onbir gün süren sonuçsuz kuşatma nedeniyle şansını İskoçya'da denemek için tekrar yelken açtı. İskoçya'da IV. James kral olmuştu ve İngiltere'yle savaşmak için fırsat kolluyordu. Warbeck ve IV. James anlaştı. Bir İskoç birliği sınırı geçip çevreyi vahşice yağmaladı ve geri döndü. Bu durum hem kralın ordusunu hem de Warbeck'i epey şaşırtmıştı. Çünkü yağma seferi ile tahtı ele geçirme seferi oldukça farklıydı ve Warbeck tahtı ele geçirmenin elindeki kuvvetlerle olamayacağını anlamıştı. Ayrıca Warbeck, Fransa ile bir saldırmazlık anlaşması olan Henry Tudor'a, sadece İskoçya desteğiyle isyancıların çok önemli zararlar veremeyeceğinin farkındaydı (Bewsher, 1916:16), (Schultz, 1992:81), (Brigden, 2001:36), (Fabyan, 1811:685-6).

Henry Tudor, kuzeyde Warbeck sorunuyla uğraşırken adanın Güney Batı ucundaki Cornwall'da savaşlar nedeniyle alınan ağır vergilerden rahatsız olan halk Demirci Joseph ve Avukat Flamank'ın önderliklerinde, dertlerini anlatmak amacıyla Londra'ya doğru yürüyüşe başladı. Başta gayet barışçıl başlayan yürüyüş Tauton'da bir vergi tahsildarının öldürülmesi ile rengini değiştirdi. Yürüyüşün liderliğine Lord Audley geçirildi. Bu sırada Kralın ordusunun büyük kısmı Warbeck'e karşı Kuzey'e gönderilmişti. İsyancılar Blackheath'e ulaştığında, o zamana kadar herhangi bir müdahalede bulunmayan Kralın askerleri tarafından grup kuşatılıp, yaklaşık 2.000 kişinin ölümüyle isyan bastırıldı ve isyanın elebaşları yakalanarak asıldı. Bu isyan Henry Tudor'un işini kolaylaştırmasa da Warbeck 1497'de şansını İrlanda'da denemek umuduyla İskoçya'dan ayrıldı. Warbeck, Kildare şehri Henry Tudor'a sadakatini bildirdiği için şansını yeni isyan eden Cornwall'da denemeye karar verdi. Burada da Lord Giles Daubeney karşısında tekrar kaybetti. Ağustos 1497'ye gelindiğinde Kralın askerleri tarafından Beaulieu Manastırı'nda ele geçirildi. Henry Tudor tarafından mahkemeye çıkarıldı. Gerçeği anlatması üzerine affedilerek göz hapsinde tutuldu. Fakat 1498' de kaçmaya teşebbüs ettiği için Londra Kulesi'ne hapsedildi. Burada önce Lambert Simnel'le görüşmeye çalışması, sonra da kaçmaya ikinci kez teşebbüs etmesi nedeniyle Kasım 1499'da idam edildi (Schultz, 1992:81), (Brigden, vd., 2001:38), (Doran, 2009:50), (Fabyan, 1811:686-7).

4.1.2.3. Suffolk dükü Edmund de la Pole

Tahta hak iddiasında bulunan diğer bir kişi de, III. Richard tarafından varis ilan edilen, Suffolk'un üçüncü dükü Edmund de la Pole olmuştur. Bosworth Savaşı'ndan sonra Lincoln tahtını talep etmek yerine VII. Henry' e sadakat yemini etmiştir. Simnel'in yenilmesi sonucunda ona destek veren taraftarlardan çoğu idam edilmişti. Hatta bu idam edilenler arasında Edmund'un kardeşi olan Lincoln Earl'ü de vardı. Edmund da Henry'in mahkemesi tarafından yargılanmış ve suçsuz olduğuna karar verilmişti. Bu karara rağmen kralın göz hapsinde tutulmaya devam etti (Elton, 1991:48). Simnel ve Lincoln Dükü'nün öldürülmesi ile Edmund, York taraftarlarının yeni sancağı olarak ön plana çıktı. 1493 yılında Suffolk Dükü unvanını aldı. Ancak, aynı yıl Suffolk, Earl rütbesine düşürüldü (Brigden, 2001:30), (Fabyan, 1811:687).

Earl, isyandaki rolü nedeniyle, Warbeck'in ölümünden sonra sıranın kendisine geldiğini düşünerek, 1499'da yurtdışına kaçtı. Kralın adamları tarafından yakalanarak tekrar mahkemeye çıkarıldı: Sonuçta kralın güvenini ikinci kez zedelemişti. 1501 sonbaharında, Aragonlu Katherina'nın İngiltere seyahati sırasında tekrar firar ederek, o zaman Kutsal Roma İmparatoru olan Maximillian'a sığındı. Fakat o sıralar Maximillian'ın başı İtalya ve Türkler ile meşguldü. Edmund'un etrafındaki taraftarların bazıları kralın ajanıydı ve isyancının her adımından kral haberdar oluyordu. Bu nedenle, bu isyan girişimi çok büyümeden ve çok taraftar bulamadan bastırılmıştır. Bu isyanda, kuledeki çocukların katili olan Sir James Tyrrell de idam edilmiştir (Fabyan, 1811:687).

1502 Haziran'ında Maximillian ve Henry arasında bir anlaşma imzalandı ve bu antlaşmaya göre: Maximillian 10.000 pound karşılığında bu girişimleri desteklemeyeceğini kabul etti. 1506 yılında Maximillian'ın oğlu eşinin mirası olan Kastilya'yı almak için yelken açtığı anda kaderin cilvesiyle VII. Henry'in misafiri oldu. Bu misafirlikte nasılsa Suffolk Earl'ü firari Edmund'u zarar görmeden, hapis tutularak yaşamasına izin verileceği sözüne istinaden VII. Henry'e teslim etmeye ikna edildi. Edmund kulede hapis olarak 1513 yılına kadar yaşadı. 1513 yılında yeni kral VIII. Henry tarafından anlaşmanın babası tarafından yapıldığı ve kendisini bağlamadığı iddiası ile idam edildi (Brigden, 2001:30), (Fabyan, 1811:688-9).

Philip'in yolunun İngiltere'ye düşmesi kaderin cilvesinden çok Edmund kozunu kullanarak VII. Henry' den seferi için para alma amacıyla olduğu anlaşılmaktadır. Sonuçta olan anlaşma iki tarafında istediklerine ulaşması ile sonuçlanmıştır.

4.1.2.4. Richard de la Pole (White Rose)

Tahta hak iddiasında bulunan son kişi Edmund de la Pole'un kardeşi Richard de la Pole olmuştur. Fiilen savaş durumu ortaya çıkarmasa da ortaya çıktığı zaman ve özellikle Fransa Kralı'nın dostluğunu kazanması bakımından önemlidir (Brigden, 2001:30).

Kardeşi kaçınca o da onun peşinden gidip, 1504'te Aix-la-Chapelle'de kardeşiyle birlikte yaşamaya başladılar. Burada alacaklılar tarafından yakalanarak krala teslim edilmekle tehdit edildiler. Richard şansının da yardımıyla buradan kaçarak, Macar Kralı II. Vladislav'a sığındı. VIII. Henry başa geçtiğinde onu ve ailesini genel af dışında tuttu. Bunun üzerine Richard, Fransa Kralı XII. Louis'e sığındı ve onunla 1512' de İngiltere'ye karşı olan savaşa Fransa saflarında katıldı. Fransa Kralı'nın sevgi ve güvenini kazandı. Fransa Kralı tarafından Tudorlardan daha fazla İngiltere tahtında hakları olduğu beyanını ve Fransa ordusunda bir rütbe kazandı. 1513 yılında Edmund idam edilince Suffolk Earl'ü unvanını aldı. 1514'te İngiltere'ye 12.000 paralı Alman askerle çıkarma yaptı. Bu çıkarma başarısızlıkla sonuçlandı (Brigden, 2001:31), (Hume, 1688:1513).

Bu tarihten sonra Richard, Metz'de kendine bir saray inşa ettirip burada yaşamaya başladı ve ordusuyla Fransa Kralı adına savaşlara katılmaya devam etti. Hayatının sonuna kadar İngiltere'ye başka sefer yapmadı. VIII. Henry ve Richard karşılıklı casuslar sayesinde birbirini takip etmelerine rağmen sıcak çatışmaya hiç girmediler (Elton, 1991:50).

Richard, Fransa'nın yeni Kralı I. François ile bir çok kez görüşmesi sonucunda, Ondan 1523'te İskoçyalı Albany'in 2. Dükü John Stewart ile birlikte hiç yapılmayan İngiltere işgali için izin aldılar (Brigden, 2001:32).

25 Şubat 1525 tarihinde Pavia Savaşı'nda Fransa Kralı I. François adına savaşırken öldü. Bu durum çok da tehlikeli gözükmese de 1502 yılında veliaht Prens Arthur'un ölmesi, hemen ondan 1 yıl sonra da kraliçe Elizabeth'in ölmesi ile veliaht olarak sadece 12 yaşındaki Henry kalması açısından önemlidir. Bu nedenle bu isyanlar döneminde taht büyük tehlikeye girmiştir (Elton, 1991:50).

4.1.3. Bağlı Adalar: İrlanda - İskoçya

Lambert Simnel ve Perkin Warbeck isyanlarında İrlanda ve İskoçya'nın İngiltere tahtı için sorunlu olduğu görüldü. Bu iki ada her ne kadar kağıt üstünde İngiltere'ye bağlı olsa da gerçekte kendi beylerine itaat edip, yaşam olarak da İngiltere'den oldukça farklılardı (Schultz, 1992:83).

4.1.3.1. İrlanda

İrlanda 12. Yüzyılda Normanlardan tarafından fethedilmiş olsa da kendine ait Kelt kültürünü korumaya devam etti. Güney tarafında birkaç önemli şehri olsa da dağ kabilesi şeklinde olan yaşam şeklini adanın büyük çoğunluğunda devam ettiriyordu. İngiliz etkisi, daha çok Güney kıyı şeridinden içeri geçemiyordu. Yönetici seçilirken her ne kadar Anglo-İrlandalı seçilmeye çalışılsa da bu özelliğe sahip olan beylerin azlığı büyük sorun teşkil ediyordu. Güller Savaşı sırasında İrlanda'da Lancaster taraftarı Ormond Kontu Butler ile York taraftarı Kildare Kontu Geraldine arasındaki mücadeleyi Geraldine hanesi kazandı. Diğer bir deyişle bu mücadeleden sonra İrlanda York kalesi haline getirildi. İrlanda'daki çoğu beyin İngiltere ile fiziki bir bağı yoktu. Onlar ormanlık ve dağlık alanlarda kendi hallerinde hayatlarını hiç İngiliz askeri veya devlet adamı görmeden devam ettiriyorlardı (Schultz, 1992:83).

1485 yılından itibaren Fitzgerald'ın gücü gün geçtikçe arttı. Butler ailesinin büyük kısmı İngiltere'ye yerleşti. İrlanda'daki bu tek kutuplu yükseliş VII. Henry'i rahatsız ettiği için Butler hanesine kaybettiği toprakların büyük kısmını onlara geri verdi. VII. Henry bu dönemde Kildare Kontu Fitzgerald'e saldırmaya cesaret edemediği için onu ve kardeşini unvanlarla kendi tarafında tutmaya çalıştı. Bu nedenle, ona mecliste sandalye, erkek kardeşine ise İrlanda başbakanı unvanlarını verildi. Lambert Simnel' e verilen destekte ise aldatıldıklarını söylemeleri üzerine kral tarafından affedildiler. Bu affin arkasında kralın söylenene inanmasından çok, henüz Kildare Kontuna karşı güçlü bir orduya sahip olmaması vardı. Ancak Thomas Fitzgerald, 1491'de bu sefer de Cork kenti ile birlikte kendi kenti Kildare, Perkin Warbeck isyanına destek verince kral tarafından unvanları geri alındı ve tüm yetkisi kralın emriyle Dublin Başpikoposu Alexander Plunket'e devredildi. Thomas Fitzgerald, kraldan af diledi. Hatta daha da ileri giderek eski düşmanı Ormond Kontu Butler'den bile yardım istedi. 1494 Eylül'ünde Kral sorunu kendi bildiği yoldan çözdü: İkinci oğlu Henry'i Lord Teğmen olarak Kildare'ye atadı ve onun yardımcısı tarafından bu görevin yerine getirilmesi sağlandı. Büyük oğlu Arthur'da zaten aynı sistem olan ismen(=nominal) başkanlık sistemiyle Galler'e hükmediyordu. Bu görevi yerine getirmesi içinde en güvenilir bakanlarından olan Sir Edward Poynings'i görevlendirdi (Bewsher, 1916:6).

İrlanda'da Poynings dönemi oldukça dikkate değerdir. Yeni yöneticinin ilk yaptığı şey, daha önce yerel memurlara ve yerel geleneklere uygun davranılırken, tüm sistemi bir anda İngilizleştirmek olmuştur. Bu şekilde İrlanda'nın tamamen İngiltere'ye bağlanması düşüncesi ile hareket etmiştir. Poynings'in tecrübeli bir asker ve devlet adamı ve İrlanda'nın en muhafazakar kısmı olan Ulster'i fethederek, İngiliz yasalarını onlara kabul ettirmek istiyordu. Başlarda başarısız olsa da daha içerlerdeki klanları satın alarak amacına adım adım ulaştı. İrlanda'nın diğer güçlü ailesi olan Butler hanesi Perkin Warbeck'e yardım ettiği için, Poynings

İrlanda parlamentosu Drogheda'yı Aralık 1494'te toplantıya çağırdı. Bu toplantıda Ormond Kontu Desmond'u tutuklatıp Londra Kulesi'ne hapse göndertti. Aynı zamanda İrlanda Parlamentosu'na; alınan bir kararın geçerli olabilmesi için İngiltere Kralı'nın onayının olması şartını ve Kralın konseyin görüşülmeyen hiçbir kararın İrlanda Parlamentosu'nda görüşülemeyeceği kararını getirtti. Ayrıca, daha da ileri giderek İngiltere'de çıkan her kanunun doğrudan İrlanda'da geçerli olduğu kararını çıkarttı. Poynings yasaları olarak tarihe geçen bu kararlar görüldüğü üzere, İrlanda yasa bağımsızlığını tamamen ortadan kaldırarak, ülkede İngiliz sömürsünün temelini atmıştır (Elton, 1991:31), (Schultz, 1992:84).

VII. Henry'in en zayıf noktası mali konulardaki zaafiyetiydi. Poynings'in Kildare'deki başarısını bu başarıyı sağlama şekli gölgede bıraktı: aşırı para harcanması, 1494'te İrlanda'nın yasama bağımsızlığını yok eden kralın en gözde adamı Poynings, klanları satın almak ve benzeri işlerde harcama sınırını aşınca 1496'da kral tarafından geri çağırıldı. Poynings'in yaptığı her şey ilk baştaki şekline döndü. Çözümüne bu kadar yaklaşmışken kralın bu kararı halefleri için daha büyük sorunlar olarak gün yüzüne çıkacaktır (Reese, 1949:18-19).

4.1.3.2. İskoçya

İskoçya'daki durum İrlanda'dan oldukça farklıydı. Berwick'ten Carlisle şehrine kadar olan hat İngiltere ile İskoçya sınırını oluşturmaktaydı. 13. Yüzyılda I. Edward döneminde İskoçya, İngiltere tarafından ele geçirilmeye çalışılsa da William Wallace önderliğinde başlayan bağımsızlık hareketleri ile amacına 14. Yüzyılın başlarında amacına kısmen ulaşmıştır. 1488' de babası III. James öldürülünce tahta geçen ve İngiltere'den nefret eden IV. James'in Fransa ile ittifak yaparak İngiltere'yi ele geçirmeye çalışması ise İngiltere açısından unutulmayacak bir ihanet olarak kalmıştır. Ayrıca IV. James, yukarıda belirttiğimiz gibi, Perkin Warbeck isyanına da destek vermişti: her ne kadar bu destek sınırı geçip, vahşice köyleri yağmalayıp geri dönülmesi şeklinde olsa da İngiltere'nin hafızasında iyi bir yere sahip değildi. İskoçya tarafından sürekli sınır ihlali yapıp, kasabalar yağmalanmasına İngiltere askeri olarak karşılık veriyordu ve sonra da iki taraf arasında ateşkes imzalanıyordu. Sadece üç yılda dokuz ateşkes imzalanırsa da bu kısır döngü sürekli devam etmekteydi. IV. James'in Warbeck'e kısıtlı yardımına VII. Henry karşılık verecekken, Cornwall'daki isyanla uğraşması James'i kurtarmıştı. İki kralın birbirine muhalefeti sürekli desteklemeleri ikisi için de sorun olmaya başlayınca kalıcı çözüm arayışları başlamıştır. Aralık 1497'de iki kral arasında anlaşma imzalanırsa da geçerliliği altı ay bile sürmeden İskoçların sınır ihlaliyle sonlanmıştır. VII. Henry İskoç sorununa kesin çözüm olarak kızı Margaret'i İskoç Kralı'yla evlendirmeyi teklif etmiştir. Fakat Margaret 1490 yılında doğmuştu ve henüz 8 yaşındaydı. Bu bahaneyle IV. James tarafından müzakereler çıkmaza sürüklendi. James'in asıl amacı bir İspanyol prensesle evlenmekti. Amacına ulaşamayan James elindekiyle yetinmek

zorunda kaldı. Temmuz 1499'da iki kral arasında bir barış ve ittifak antlaşması imzalandı ve Eylül ayında evlilik için görüşmelere başlandı. 1502'de IV. James ve Margaret Tudor evlendi. Bu evlilik IV. James'in 1513'te Flodden'de eşinin kardeşi ve İngiltere Kralı VIII. Henry tarafından öldürülmesine kadar devam etti. VII. Henry'in amacı İskoç tehlikesini İngiliz-İskoç birlikteliğiyle sonlandırmaktı. İrlanda'da da uygulamaya çalıştığı bu politika orda başarısız olurken İskoçya da başarılı olmuştur. Bu başarı Tudorlardan sonraki dönem olan Stuartlar döneminin de başlamasının temel nedeni olmuştur (Elton, 1991:33-35), (Schultz, 1992:84).

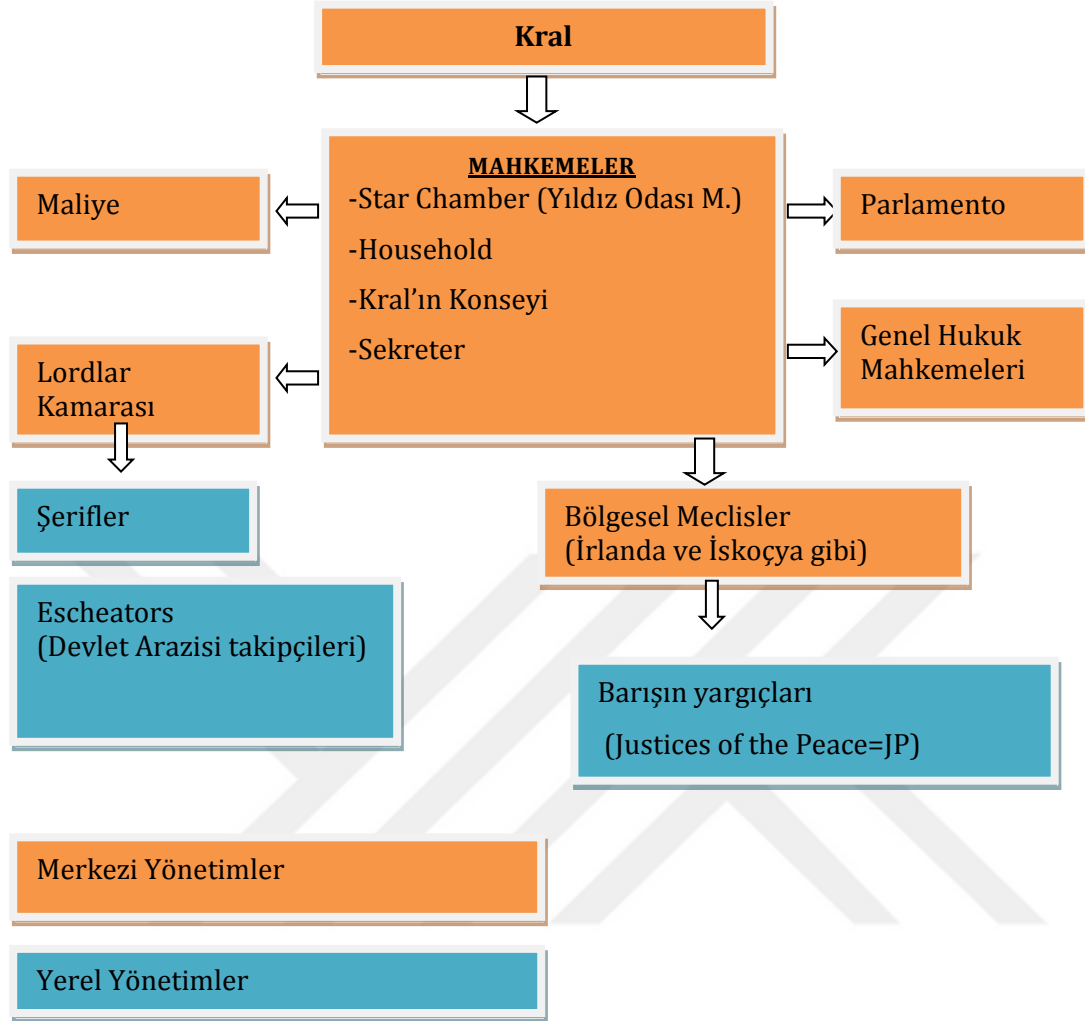
4.1.4. VII. Henry İdaresi

VII. Henry için Bosworth Savaşı tahtı alması için bir son değil başlangıç olmuştur. Çünkü, 15. Yüzyıl Avrupa'sında hanedan kanına sahip değilseniz savaşta kralı yenmenizin çok önemi yoktu. Önceki başlıklarımızda belirttiğimiz gibi bu durumu VII. Henry iki kez tahta hak iddiasıyla tecrübe etmişti.

Yeni kralın tahtını garantiye alması için öncelikle kanının hanedanlık kanından geldiğini kanıtlaması gerekiyordu. Bu da oldukça zordu: Çünkü anne ve baba tarafından soy ağacı şüpheliydi. VII. Henry'in krallığı, Papalık tarafından onaylanınca kendine karşı olan York taraftarı muhalefet görünürde oldukça azalsa da bitmemiştir. Saltanatının ilk yıllarında bu gerçeğe birkaç kez yüzleştirilse de VII. Henry bunları intikam gerekçesi olarak kullanmadı.

İngiltere'de yüzyıllardır olan parlamenter sistem nedeniyle halkın büyük çoğunluğu kralın hangi amblemi veya kanı taşıdığından ziyade ülkedeki refah üstünde nasıl etkiye sahip olduğuyla ilgileniyorlardı. Bu durumun sonucu olarak da İngiliz halkı Henry Tudor'un şüpheli soy ağacıyla ilgilenmedi. Kral da savaşlara devam ederek halka vergi yüklemek veya güvensiz ortam oluşturmak yerine, mümkün olduğu kadar ticareti destekler girişimlerde bulundu ve savaşlardan kaçındı. Verginin artmaması, ticaretin ve üretimin desteklenmesi İngiliz halkı için Tudor hanedanlığını benimsemenin ana nedenleri oldu.

Tablo 5. İngiltere Yönetim Şeması (Gundy, 2016:13).

4.1.4.1. İdari Düzenlemeler

İngiltere’de son yüzyıldaki savaşlar ve Çifte Gül Savaşları’nda birçok güçlü malikane sahibi ölmüş veya hain ilan edilmişti. İngiltere’de Kıta Avrupası’ndan farklı olarak derebeylik gelişmemişti. Dış ülkelerin kendi iç sorunları ve geçmeleri gereken bir deniz olması nedeniyle dış istilaya da kapalıydı. Bu nedenlerden kralın Kıta Avrupası’ndaki devletlerden farklı olarak güçlü ve sayıca fazla bir orduyu sürekli hazırda tutması gerekmiyordu (McDowall, 2006:68).

Soyluların kendi malikaneleri için asker yetiştirmeleri sıkı kurallarla kısıtlandı. Kral ise, kendi özel güvenliği için 200 kişilik yeomen (özel muhafız) birliği kurdu. Günümüzde 100 kişilik bir birlik olarak halen bu kurum vardır (McDowall, 2006:68).

Kral tahtı ele geçirdiğinde tacı giyene kadar soylular hakkında herhangi bir karar almamış olsa da tacı giymesinin ardından soyluların topraklarını daraltma ve zenginliklerini

değişik şekillerde azaltmıştır. Bu durumun en önemli sonucu İngiltere’de derebeylik yok olurken, kraliyet hazinesinin ağzına kadar dolması olarak sonuçlanmıştır.

VII. Henry, Müsadere ile elde ettiği toprakları ve savaşta ölen soyluların malikanelerini kendi taraftarı olan kişilere, özellikle din adamlarına, dağıtarak kendi taraftarı olan yeni bir soylu gurup oluşturdu. Bu yeni soylu guruba en güzel örnekler: Winchester Piskoposu Richard Foxe ve okul müdürü Reginald Bray’dır. Winchester Piskoposu Richard Foxe, Henry Tudor sürgündeyken Paris’te onunla tanışmış ve onun krallığını en başından beri desteklemiştir. Bosworth Savaşı’ndan sonra bu desteklerin karşılığı olarak parlamentoda bir koltuk ve kralın baş danışmanlığı unvanını kazanmıştır. Reginald Bray ise bir okul müdür iken şansının yardımıyla yükselmesini sağlayan bir dizi olayın merkezinde kendini bulur. Bu sürecin ilk başlangıcı; 1483 yılında Ely Piskoposu Morton’un tavsiyesiyle Henry Tudor’un annesi Margaret Beaufort ve Buckingham Dükü arasında mektupları taşımasıdır. Bosworth Savaşı’ndan sonra ise VII. Henry’e Lord Lovell ve Stafford kardeşlerin ihanet girişimi hakkında uyarı da bulunmuştu. Başta uyarısı dikkate alınmasa da zaman içinde bu ihanet ortaya çıkınca kral tarafından Şövalyeliğe ödüllendirilmiş ve parlamentoda kendisine bir sandalye verilerek kralın başdanışmanı olmuştur. Winchester Piskoposu Richard Foxe ve Şövalye Reginald Bray yaklaşık yirmi yıl boyunca ülke yönetiminde söz sahibi olmuşlardır (Rowley and Wu 2014:25).

Toprakların yeni soylulara dağıtılması yeni kralın taraftarlarının sayısını oldukça arttırmıştır. Kral yeni danışman gurubunu soylulardan ziyade orta sınıftan oluşturdu. Bu gurubun çok yönetim tecrübesi olmasa da kendilerini ve mevkilerini korumak için krala sadık olmak zorundaydılar. Fakat, yeni soylu oluşturma konusunda kralın çok da istekli olmadığı saltanatının başlangıcında 55 olan Lord sayısının saltanatının sonunda 42’ye düşmesinden anlaşılmaktadır (Rowley and Wu 2014:26).

Harita 2. Tudorlar Dönemi idari bölümler (Woodward, 2008; 38).

VII. Henry, 1485'te kral olduğunda ülkede 37 bölge(=il) ve bunlara bağlı 111 ilçe varken, buraları temsilen Avam Kamarası'nda 296 üye vardı. Dönemler itibariyle il, ilçe ve Avam Kamarası üyeleri aşağıdadır (Powell, 1977:27).

Tablo 6. Avam Kamarası'nın yıllara göre üye değişimi (Powell, 1977:27)

Dönemler	Bölge (=il)	İlçe	Toplam	Önceki Döneme Göre Değişim
VI. Henry döneminin sonu(1461)	74	210	284	+16 (1377'den)
IV. Edward'ın ölümü (1483)	74	222	296	+12
VII. Henry'in ölümü (1509)	74	222	296	-0-
VIII. Henry'in ölümü (1547)	90	251	341	+45
VI. Edward'ın ölümü (1553)	90	285	375	+34
I. Mary'in ölümü (1558)	90	308	398	+23
I. Elizabeth'in ölümü (1603)	90	370	460	+62

Soylulara karşı VII. Henry'in başlıca izlediği üç değişik yol vardı. Bunlardan ilki; bazılarını konseye sokarak merkezde denetim altında tuttu. İkincisi; ihaneti üst düzeyde olanları idam etti. Sonuncusu ise; bazı toprakları ellerinden alıp, kendilerine veya ailelerine ağır para cezaları uygulayarak hem hazineye kaynak sağladı hem de tekrar tehlikeli bir güç olarak ortaya çıkmalarını engelledi. Bu uygulamaların herhangi birine İngiltere'deki soyluların hemen hemen yarısı maruz kaldı (Stow, 1603:787).

VII. Henry'in ikinci adımı ise, III. Richard'ın kız kardeşinin kızı Yorklu Elizabeth ile 18 Ocak 1486'da görkemli bir düğünle evlenmek oldu. Bu evliliğin en temel amacı; süregelen Lancaster ve York malikaneleri arasında savaşı bitirmektir. Bu evlilik ile yeni Tudor Hanedanı'nda Lancaster ve York hanedanını birleştirmiş oldu. Böylece VII. Henry arması olarak "Tudor Gülü"nü koydu ve bu gül beyaz York gülü ile kırmızı Lancaster gülünü birleştiren bir karma gül şeklinde idi (Elton, 1991:54).

4.1.4.2. Hukuk ve Yasa

VII. Henry saltanatı ele geçirdiğinde yasama yetkisini ilk önce taht kavgalarına neden olabilecek muhalifleri için kullandı. Kral en büyük başarıyı yasama gücünü kullanarak kendi otoritesini yerleştirmede gösterdi. Muhafif asilleri ve şövalyeleri ağır para cezaları ve mülksüzleştirme ile yola getirdi (Reese, 1949:14).

Her ne kadar VII. Henry dönemi hep idari olarak yasama yetkisinin kullandığını görsek de sosyal hayat içinde yasalar yapılmıştır. Bunlardan belli başlıları arasında 1485'te gizli yapılan avların cinayetleri arttırdığı gerekçesiyle yasaklanması, 1487'de de aranan katil veya kaçakları yakalamak için denetimlerin sıklaştırılması, asker olmamak için toprağın kadınlar üstüne kaydedilmesinin engellenmesi sayılabilir (Elton, 1991:70).

Silahla feodal beylerin üstüne yürüyerek hem adam hem para harcamak yerine onları ağır para cezaları veya mülksüzleştirme tehdidiyle tüm asilleri ve şövalyeleri kendine bağladı. Bu durumun doğal sonucu olarak merkezi krallık daha da güçlenerek, feodalite iyice zayıfladı.

İngiltere toplumunun o dönem için hukuk konusunda en büyük sorunu arazi anlaşmazlıkları ve cezai işlem gerektirecek davalardaki jürilerin yerel güçlerin ve şeriflerin kontrolünde kalmasıydı. 1495'te çıkarılan yasa ile VII. Henry temyiz kurumunun işlerliğini sağlayarak, kanunların uygulanmasının ana savunucusu olmuştur. 1495 ve 1504 yıllarında çıkarılan yasalarla şeriflerin jüriler üzerindeki baskıları kırılarak halkın adalete güveninin tesisi sağlanmıştır (Elton, 1991:70).

1504'te ki yasa öncekilere göre oldukça dikkat çekicidir: artık hane halkı içinde memurlar dışında askerlik yapabilecek erkekleri saklayanlar da onlarla beraber aynı derece suçlu kabul edilip, hapisle cezalandırılacaktı. Bu yasadan önce bir kişinin gözaltına alınması için

jüri raporuyla suçlanması gerekliydi. Kişi direndiğinde gerekirse silah zoruyla da tutuklama yetkisi getirildi. Tabi ki unutulmamalıdır ki bu yasaların hepsi aslında kralın selefleri tarafından çıkarılmış, fakat kullanılmamış yasalardı. VII. Henry sadece uygulanmasını sağlamıştır (Hume, 1688:1503-4).

VII. Henry kanun düzenini kurmaya çalışsa da, en ufak bir kıvılcımda bıçak çekmeye, çete yönetmek, bar kavgalarında kafa kırmak ve ufakta olsa ayaklanma çıkarmaya meyilli şiddet toplumunda 19. Yüzyılda İngiltere’de polis teşkilatı kurulana kadar uzun süren mahkemeler adaletin can çekişmesinden ileri gidememiştir (Elton, 1991:70).

VII Henry dönemi yerel yönetimin kraliyete bağlı olarak ön plana çıktığı dönem olmuştur. Bu yönetimin hukuk uygulamalarının temel dayanağı, kral tarafından atanan ve denetlenen yerel ve kısmen ücretsiz kişiler olmuştur. Kralın saltanatının başında hukuka güveni tekrar kazandırmak için şeriflerin yetkilerin daralttı, eski halk mahkemelerinin kaldırdı ve feodal beylere ait imtiyazlı mahkemeleri sistemli olarak pasifleştirdi (Reese, 1949:15).

Bütün bunların en temel amacı asillere ve şövalyelere karşı halkın krallarını benimsemesini sağlamaktı. Çünkü adaletin sağlandığı yerde adaletin sağlayıcısına mevcut durumun devam etmesi için sıkı sıkıya bir bağlılık ortaya çıkmaktadır.

4.1.4.2.1. Barışın Yargıçları (Justices of the Peace=JP)

Barışın yargıçları (Justices of the Peace=JP), kuruluşlarını krallığa(=VII. Henry’e) borçluydu. Bunlar, kralın yerel yönetim gücünü oluşturuyordu. JP’ler, kendi yetki alanlarındaki kamu düzeninin korunmasından sorumluydular. Aynı zamanda Londra’da çıkarılan mevzuatın uygulanmasından da sorumlulardı. JP’ler yerel arazi sahiplerinden tayin edildikleri için yerel düzeyde sosyal uyumu sağlayan mevzuatın uygulanması onların da çıkarlarına paraleldi. İlçelerde JP’lerin ortalama sayısı 18 idi. Bir ilçede en kıdemli JP genellikle bir piskopostu. Diğer JP’ler, buldukları yerdeki sosyal önceliklerine bağlı olarak hiyerarşik bir düzen içindeydi. JP’lerin aldığı kararları uygulamak için şövalyeler ve silahlı adamları vardı ve her üç ayda bir JP’ler Çeyrek Oturumlarda bir araya gelirdi. Çeyrek oturumlarda, ciddi mahkeme davaları ele alındı. Bu davalar, vatana ihanet gibi günümüz Ağır Ceza Mahkemelerinin iş ve işlemleri içerisinde olan tüm durumlar hariç her durumu içermekteydi. JP’lerin yetkilerini aşan ceza davaları, Ağır Ceza Mahkemelerine giderdi. Her ilçede her altı ayda bir Ağır Ceza Mahkemesi düzenlenirdi. Bunlar, tahtın özel komisyonu altındaki hakimler tarafından yönetilirdi (Reese, 1949:16).

VII. Henry, oluşturduğu konseyde sadece kendini destekleyenleri tuttu. Onun konseyi diğer bazılarına göre küçük haneler olsa bile yine de kendi sadık aileleri ve taraftarları olan kişilerdi. Bunlardan çoğu önemli ve yetenekli devlet adamıydı. Örneğin, 1485 ve 1529 yılları

arasında geçici ve büyük bir öneme sahip olan Sir Reginald Bray bunlardan biriydi. Bu konseyin ortak noktası kral tarafından bizzat seçilmiş olmalarıydı (Bindoff, 1950:77).

4.1.4.2.2. Yıldız Dairesi Mahkemesi (Star Chamber)

Bu mahkemenin üyelerinin görevleri arasında doğal olarak arasında farklılıklar vardı. Konseydekiler (Yıldız Dairesi Mahkemesi) kendi içinde değişik alt konseylerde görevliydi ve bu farklılıkların temeli de buradan gelmektedir. Farklı konseylerde olsa kral hepsinde son sözü söyleyen başkandı. Westminster'deki odanın tavanından ismini alan Yıldız Odası konseyin gezici olması nedeniyle genellikle burada toplanamıyordu. Kral oraya döndüğünde tüm konsey üyeleri, özel görevi olanlar hariç, orada olmak zorundaydı (Doran, 2009:23), (Reese, 1949:17)

Yıldız Dairesi Mahkemesi'nin temel üç işlevi vardı: 1- Krala tavsiye vermek: Bu göreviyle ilgili yazılı bir belge yoktur. Çünkü tavsiyeler yazılı değil sözlüydü. 2- İdari yetkisi: Bu göreviyle ilgili iyi tutulmuş birkaç belge vardır. 3- Dilekçe ile getirilen davalara bakmak: En resmi iş budur. Bu görevi ile kralın otoritesini sağlama yolunda en önemli işleve sahiptir* (Elton, 1991:74). Bu mahkemenin tam tüzüğü bilinmese de isyanlar, şeriflere rüşvet verilmesi, kaçakçılık gibi günümüz ağırceza mahkemelerinin iş ve işlemlerini yaptığı düşünülmektedir. Bu mahkemede cezalar para cezası olarak uygulanması ile günümüz Danıştay Mahkemeleri'ne benzemektedir (White, 1967:104-105), (Bindoff, 1950:37).

4.1.4.2.3. Yargı

Daha önce de belirttiğimiz gibi, VII. Henry yargı sisteminde köklü değişiklikler yapmış gibi gözükse de aslında İngiliz hukuk sisteminde kendinden yaklaşık 200 yıl daha yaşlı mahkemelere işlerlik kazandırmıştır. Bu örneklerden ikisi 12. Yüzyılında Curia Regis (Kral'ın Mahkemesi)' in kolları olarak kurulmuş olan ve VII. Henry Dönemi'nde Westminster Hall'de işlemlerine devam eden mahkemelerdir. Bunlardan ilki 12. Yüzyılın sonlarından beri varlığını sürdüren ve parlamento içi davalara bakan Ortak Memnuniyet Mahkemesi (The Court of Common Pleas)'dir. Diğeri ise, 14. Yüzyılın başlarından beri varlığını sürdüren ve Kraliyet ile ilgili davalar ile cezai konularla ilgilenen Kral'ın Saray Mahkemesi'dir. Bu merkezi mahkemeler günümüz İdari ve Anayasa Mahkemelerinin iş ve işlemlerini yapmışlardır. Sivil davalar ise ihtiyaç duyulduğunda Barışın Yargıçları tarafından yerel olarak gerçekleştirildiler. Bu mahkemeler yargulamalarda hukukun kaynağı olarak da yüzyıllardır oluşan Ortak Hukuk'u (Common Law), II. Henry dönemi geçici mahkeme kararlarını birleştiren içtihatları ve tüzükleri

---

* Yıldız Dairesi Mahkemesi hakkında ayrıntılı bilgi için (Cheyney, Temmuz 1913:727-750).

kullanmışlardır. Ortak Hukuk Ortaçağ'dan kalan miraslar içindi İngiltere ve VII. Henry için bir lütuftu (Bindoff, 1950:37-8).

Mahkemelerin yoğun olması, uzun süren davalar, mülkiyet davalarında tarafların birinin çoğunlukla asillerden biri olması, tanınmış kişilerin jüri üzerinde hakimiyet kurması gibi nedenlerden halkın adalete inancı yoktu. Suç işleyen nüfuzlu biri ise jüri üstündeki etkisi nedeniyle suçlu bulunmaması bir tarafa mağdur gibi gösterildiği bile oluyordu. VII. Henry'in yaptığı en büyük yargı reformlarından biri eskiden beri olan ama yoğunluktan çokta adil işlemeyen temyiz sistemine işlerlik kazandırması olmuştur. Bu nedenle Ortak Hukuk Mahkemeleri'nin faal olarak çalışmaya başlaması ve görevlilerin iş bölümünü tamamen tanımlamış ve temyiz sistemini hızlandırmıştır (Elton, 1991:75).

Temyiz sistemi kralın ve konseyinin yerel mahkemeleri ve jürileri denetlemesi, görevini kötüye kullanan veya görevini güçlü davalı nedeniyle kullanamayan jürilerin tespitinin sağlanması açısından çok önemlidir. Denetim sonucu tutuklanma veya azil korkusu adaletin tesisini sağlama da jürileri zorlamıştır. Adaletin tesisi ise krala olan itimadı ve sadakati arttırmıştır.

Tüm topraklar kraliyet ailesine ait olduğu için kişilerin hukuki boşluklardan ailesine kısmi miras bırakmak için uyguladığı taktikler de yok değildi. Mahkemelerin iş yükünü arttıran bir diğer neden de bunlardı. Feoffment, olarak bilinen bu sistemde arazinin kullanımı sözleşme ile bir müteveliye devrediliyordu. Feodal hukuk sisteminde uygulanan bu sistemde toprak sahibi A, kendinden sonra toprağın kullanımı için oğlu bir ödeme yapmasını diye C' ye toprağını sözleşme ile oğlunun kullanması karşılığında devrediyor. Masumane bir yasayı aşma girişimi gibi gözükse de A ve oğlu B ölünce, yani yasal varisler, toprak doğal olarak C' ye geçiyordu. Bu süreçte de mahkemeler için fazladan dava ortaya çıkıyordu (Elton, 1991:75).

Ortak Mahkemeler zamanla önceki kararlardan oluşturduğu içtihatlarla kral vekili başkanlığında kararlar vermeye başladılar. Olay yeri inceleme, tanık dinleme gibi yetkileri vardı. Burada keyfi karar veremiyorlardı. Bu kararlar para cezaları olarak veriliyordu, idam, hapis ve sakat bırakma gibi büyük cezalar için kesinlikle kralın başkanlığında toplanılmak zorundaydılar (Elton, 1991:76)

Yıldız Odası Mahkemesi olarak ünlenecek bu mahkeme zamanla ayrıcalıklı bir yere sahip oldu. Doğal olarak burada görevli konseyde özel bir konuma sahip oldu. Bu konseyde bulunma ayrıcalığına sahip olmak için politik mücadele ve nüfuz savaşı başladı. Bu mahkemenin temel görevi yazılı hukuk kurallarına göre yargılama yapmaktı. Kesinlikle bir durum hakkında olmayan bir yasayı yapmak değildi.

Kuzey ve batı sınırları VII. Henry için hep sıkıntı yarattı. Bu bölgeler krala karşı anarşi faaliyetlerinin merkezini oluşturdu. Buralar için kralın yapabileceği çok fazla şey yoktu. Galler de bir konsey kurdu, oranın iş ve işlemleri için. Kültür ve yaşam tarzları farklı olduğu için bu

bölgelerdeki Baron'ların kendi adamları ile oluşturdukları konseylere müdahale etmeme yoluna gitmiştir.

4.1.4.2.4. Parlamento

Parlamento, VII. Henry Dönemi'nde yasal bir kurum olarak olsa da yönetimin bir parçası olmadı. 15. Yüzyılın son yıllarında Parlamento, vergi çıkarma görevi olan ve yüksek mahkeme sıfatıyla yargılama yapan bir kurum olarak kullanılmaktaydı.

VII. Henry Dönemi'ne baktığımızda; kralın hazinesini doldurmak için yeni vergilere ihtiyacı yoktu. Çünkü bu sorunu mevcut olan ama kullanılmayan bir sürü eski yasayı işler hale getirerek çözmüştü. Kral tüm kurumların denetimini bizzat kendisi yaptığından parlamentonun diğer toplantıya çağırılma nedeni de ortadan kalkmıştır. Aslına bakılırsa kralın oluşturduğu konsey parlamentonun dar anlamda işlevini yerine getirmekteydi.

Parlamentonun çekirdeğini kralın konseyi oluşturmaktaydı. Bunlara ek olarak şövalyeler, ilçe yöneticileri de bulunmaktaydı. Fakat bunların üst parlamentoya erişim hakları yoktu. Bu durumun sonucu olarak da erişim hakkı olmayan bu kesim belli lordların evlerinde toplanmaya başlayarak partileştiler. Bunun bir sorun olarak ortaya çıkması ve çözüm için Yıldız Odası Mahkemesi'ne getirilmesi bu durumu değiştirmede (Reese, 1949:15).

Her ne kadar VII. Henry, gücünü elinde tutsa da muhalefet devam etmekteydi. Parlamento içinde kendine karşı oluşabilecek York taraftarlarından kısmen çekinse de Parlamenta ihtiyacı olduğu kesindi. Parlamentonun toplandığı yıllar 1485, 1487,1489,1491,1495,1497 ve 1504 yıllarıdır. Saltanatının ilk on yılında parlamento 5 kere, son on dört yılında ise sadece 2 kere toplanmıştır (Elton, 1991:79).

Bu toplantıların amacı da savaşa karşı kredi kullanma amacı taşımaktadır. 1504' teki toplantının amaçlarından biri de bazı küçük muhalif soyluların arazilerini ellerinden almak olmuştur.

VII. Henry'in parlamento ihtiyacı duymamasının en temel nedeni vergiden kazanabileceği gelirin kat ve kat fazlasının küçük konseyinin para cezalarından sağlamasıydı. Parlamento genellikle zor zamanlarda kullanabileceği bir silah olarak elinde bulundurmuştu. Ayrıca, parlamentodan para talep edildiğinde muhalifler nedeniyle tam istenilen karşılanmadığı gibi verilen tutarın muhasebesinde kral çok rahatsız ediliyordu.

4.1.4.3. Maliye*

İngiltere'nin finans departmanı, 12. Yüzyılda kurulan ve VII. Henry tahta çıktığında yaklaşık 300 yıllık bir kurumdu. Ana iki kısımdan oluşmaktaydı: parayı toplayıp harcayan kısım ile bu kısmı denetleyen kısım. Bu işler ile bir sürü memur çalışsa da anlık verilere ulaşamıyordu. Denetleme yıllarca sürebiliyordu. Bu durumda krala karşı muhalifler tarafından sıkça kullanılan bir koz olarak kullanılıyordu. VII. Henry selefi III. Richard'ın çizdiği plana sadık kalarak sarayın bir odasını Maliye olarak düzenledi ve büro 1487' den itibaren çalışmaya başladı. Baş Mali Sorumlu 1485-1492 arasında Sir Thomas Lovell, ondan sonra da 1492-1524 arasında ise Sir John Heron gibi eğitimli kişiler oldu (Elton, 1991:66).

VII. Henry savaşı kazanmakla her şeyin yeni başladığını anlamıştı. Eski mali sistem çok yavaştı ve denetim o kadar uzun sürüyordu ki, bitene kadar ortaya çıkan sonuç ile yaşanan gerçek taban tabana farklı bir hal alıyordu. Ülkenin kontrolünü sağlamak için kral bu durumu hemen çözmeye çalıştı.

Yeni mali politika tüm arazi gelirlerinin toplu olarak hazineye ödenmesi yerine bölge bölge ayrılarak yerel alıcıların doğrudan hazineye bildirmesi şekline getirilerek hesaplamının ve kontrolün daha düzenli olması sağlandı. Bu sistemde eski gelir yerlerine fazla etkiye bulunulmadan sadece düzenlenme yoluna gidildi. Gümrük gelirleri eski sistemde devam etti. Çünkü bu gelirlerin toplama şekli ve memur kadrosu karışıktı ve hazinenin kullanmadığı kayıtları içeriyordu (Elton, 1991:67).

VII. Henry yeni büyümeye başlayan tüccar ve büyük toprak sahibi olmaya başlayan çiftçilerle aynı fikre sahipti. Bu fikirde ekonomik olarak kalkınmanın en temel önceliği kraliyetin gücünü tesis ederek istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlamaktı (McDowall, 2006:67).

VII. Henry ülke gelirlerinin düzenli olması için bir vergileme sistemi reformu yapmaya çalışmıştır. Bu amacında en büyük yardımcısı devletin ve sarayın mali işlerine bakan Şansölye Canterbury Başpiskoposu John Merton olmuştur. Merton, yine kendi adıyla anılan "Merton'ın Çatalı" sistemini uygulamaya koymuştur. Merton'ın Çatalı'na göre; vergi mükelleflerin yaptıkları şahsi harcamaların miktarı vereceği verginin oranını belirlemekteydi. Diğer bir ifadeyle "parası olan harcar mantığına dayalı" bu sisteme göre harcama yüksekse ödenmesi gereken vergide yüksek oluyordu. Az harcayan az vergi, çok harcayan çok vergi vermesi prensibi kabul edilmişti.

VII. Henry'in tüm hazine defterlerini bizzat kendi kontrol ederek her sayfayı bizzat parafliyordu. Bu sistem bir makine gibi işlemeye başladı. Artık gelir ve giderler hemen görülebiliyordu. Kralın ölümüyle bu sistemin çökeceği düşünülse de VIII. Henry, yaptığı bir dizi değişiklikle bu sistemin oturmasını sağladı (Elton, 1991:68).

---

* Ayrıntılı bilgi için Schofield, 2004.

Bazı küçük ama yaralı değişikliklerin dışında VII. Henry mali konularda değişiklik yapma yerine seleflerinin yöntemlerini kullandı. Kullanılan araç ve yöntemlerde değişiklik yapmadı. Çünkü maliye bürosu ve memurlar uzun bir geçmişe sahipti. Onun seleflerinden en büyük farkı ve hazineye tarihinin en büyük gelirini sağlamasının temel nedeni bu maliye bürosunu kendi denetimine sıkı sıkıya bağlamış olmasıydı (Elton, 1991:69).

Kralın seleflerinin en büyük zayıflığı hazinenin tamamen boş olmasıydı. Aynı duruma düşmemek ve hazineyi dolu tutmak Henry Tudor'un temel amacı oldu.

İngiltere hazinesinin başlıca gelir kaynakları 4 adet idi. Bunlar: 1-Hazineye ait topraklar, 2-Gümrük Vergileri, 3-Yargısal Gelirler (Para Cezaları vb gibi.), 4-Feodal ayrıcalık gelirleri.

4.1.4.3.1. Hazineye Ait Topraklar

VII. Henry tarafından toprakları müsadere edilen 138 kişinin büyük çoğunluğu soylulardan oluşmaktaydı. Bu toprakların müsadere edilmesi hazinenin doldurulmasında büyük öneme sahip oldu ve VII. Henry'i halefleri içinde en zengin kral yaptı (Rowley and Wu 2014:26).

Çifte Gül Savaşı sonunda müsadere edilen toprakların geliri, hazine için can damarını oluşturdu. Sadece Sir William Stanley'in müsadere edilen arazileri hazineye yıllık fazladan 1.000 sterlin kaynak sağlamıştır (Elton, 1991:60), (White, 1967:110).

1492 Etables Antlaşması hazineye para girmesi açısından oldukça önemliydi. Tahta geçmesiyle birlikte hazineye dokunmadan tahtı elde etmek için aldığı kredileri geri ödedi. Kraliyet harcamaları başlıca iki kola ayrılıyordu. Bunlar; kralın kişisel harcamaları ve devlet için harcamalar. Kralın harcamaları için kralın kendi geliri olan arazileri vardı. Ülke harcamaları ise genellikle vergilerle karşılanıyordu. Selefleri savaş ve safahat için genellikle hazineyi kullanmışlar bu durumda hazinenin boşalmasını sağlamıştı. Henry Tudor gelirinin tamamını ülke hazinesi için kullandı: sonuçta kraliyet demek o demektir (Doran and Richardson, 2005:22), (White, 1967:110).

VII. Henry devlet gelirlerinin artırılması için 1455' ten beri süregelen tahta ait toprakların soylular tarafından gasp edilmesinin engellenmesi ve geri alınması için Kasım 1485'teki ilk parlamentosunda Act of Resumption yasası ile geri aldı. Ayrıca tacı 21 Ağustos'ta, yani Borswoth Savaşı'ndan bir gün önce, giydiğini ilan etmiştir. Bu karar neticesinde III. Richard ve birçok soylu hain duruma düşmüş ve tüm malları müsadere edilmiştir. Bu toprakların gelirleri savaştan yeni çıkmış ve bomboş olan ülke hazinesi için kurtarıcı olmuştur (Schultz, 1992:82), (Elton, 1991:31-32), (Reese, 1949:14-15), (Trevelyan, 1973:326).

Saltanatının başlarında kraliyet topraklarının net geliri 10.000 sterlin iken bu toprakların geri alınmasıyla 40.000 sterline yükselmiştir. Bu da yaklaşık yüzde yetmiş beşinin gasp edilmiş olduğunu göstermektedir. Henry'in saltanatının başlarında temel gelir kaynağı

gümrük vergileri olurken, 1495'ten sonra ana gelir kaynağı kraliyet topraklarından gelen gelir olmuştur. Bu durumda gasp edilen toprakların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Elton, 1991:61), (White, 1967:110).

Kralın özel durumlar için olağanüstü para isteme hakkı vardı. Kral bunu; 1487 Stoke Savaşı'ndan sonra, 1489'da Fransa'ya yardım etmek için ve 1496'da İskoçya'ya karşı seferde kullandı. Bunların dışında 1491'de kayıt dışı bir kere daha kullandı. Bu taleplerde kralın istediği rakamın tam olarak ödenme zorunluluğu yoktu. Kralın talebi değerlendirilip, kurulun takdir ettiği tutar ödenirdi. Örneğin Stoke Savaşı için kralın talebi 30.000 sterlin iken ödenecek tutar 20.000 sterlin veya daha az olabilirdi. Ve bu alınan paraların hesabının olayın sonunda verilme zorunluluğu kralı savaş ve maceralardan uzak durmaya itmiştir (Elton, 1991:60), (White, 1967:110).

4.1.4.3.2. Gümrük Vergileri

Henry'in saltanatının ilk parlamentosu tarafından çıkarılan; şaraptan miktar ve geliri üzerinden alınan ithalat ve ihracat vergileri ile yün, yünlü dokuma ve deri ihracatından alınan gümrük vergisi saltanatı boyunca hazineye önemli destek oldu. Bununla birlikte gümrük gelirleri beklentinin altındaydı. Bu durumun nedenleri arasında kaçakçılık ilk sırada yer alıyordu. Uzak limanların denetimden yoksun olması bu kaçakçılığı neredeyse teşvik ediyordu. Bu soruna çözüm olması amacıyla 1487'de çıkardığı bir yasayla belgesi olmayanların ticaret yapamayacağını bildirdi. Ayrıca, 1496'da daha önceki anlaşmalarla yabancı tüccarların aldığı ayrıcalık ve avantajlarını (imtiyaz) azaltmaya çalıştı. 1503 ve 1507 yıllarında vergi oranlarını tekrar ele alarak daha çağdaş hale getirmeye çalışarak, ticareti teşvik etti (Elton, 1991:61), (Reese, 1949:15).

1487'de yabancılar tarafından yapılan ham kumaş ihracatı yasaklandı. 1489'da dokumacılığı teşvik için 1495'te pamuklu kadife üretimindeki kötü üretimi engellemek için düzenlemeler yapıldı. 1504'te ise ipekli kumaş ithalatı yasaklandı. 1490 Deniz Dolaşım Kanunu ile İngiliz ticaret gemileri ve donanmanın çıkarlarını koruma amacıyla yabancı gemilerle ithalat yasaklandı; ithalat için İngiliz gemileri kullanılma zorunluluğu getirildi. Saltanatının başındaki düzenlemelerle 33.000 Sterlin olan gümrük gelirlerinin kaçakçılıkla mücadele, yabancılara verilen ticari imtiyazların kısıtlanması ve ticareti teşvik faaliyetleri ile 20 yıllık sürede 38.000 Sterline çıkmıştır (Elton, 1991:62).

Donanmaya ve deniz ticaretine önem vererek, 6 tane kraliyet gemisi inşa ettirdi. Ayrıca yeni yeni oluşmaya başlayan İngiliz deniz ticaretini kendine bağlayarak destekledi.

VII. Henry savaşında zaferinde ticaret için kötü olduğuna inanıyordu. Bu nedenle kuzeyde İskoçya, güneyde ise Fransa ile savaştan uzak duran bir politika izledi (McDowall,

2006:67). Ayrıca 1491 Medina del Campo Antlaşması, İspanya-İngiltere arasında sonraki 40 yıl geçerliliğini sürdüren bir barış anlaşması olarak kalmıştır (Reese, 1949:22).

1485'te krallık, Kara Ölüm'ün demografik felaketinden ve 14. yüzyılın sonlarındaki tarımsal çöküntüden kurtulmaya başlamıştı. 15. yüzyılın kapanmasıyla birlikte, nüfus artışı oranı artmaya başladı ve sonraki yüzyılda yükselmeye devam etti. 1400 yılında 2,5 milyona kadar düşmüş olan nüfus, 1600'e kadar yaklaşık 4 milyona ulaştı. Daha çok insan, beslenmesi gereken daha fazla boğaz, anlamına geliyordu. Buna karşılık, yeoman çiftçileri, beyefendi koyun yetiştiricileri, kentsel kumaş üreticileri ve tüccar maceracıları sosyal ve ekonomik bir devrim yarattılar. Sıra dışı hız ile, ham yün ihracatı, evde üretilen yünlü kumaş ihracatına yol açtı. VII. Henry tahtını ele geçirdiğinde, Londra kumaş ihracatçıları birliği olan Merchant Adventurers, Londra-Antwerp pazarını kontrol ediyordu. 1496'da onlar, yünlü kumaş ticaretinin yasal tekeli olan ve büyük ölçüde politik ve uluslararası önemlerinin bir sonucu olarak, kiralanmış bir örgütler; 1496 Magnun Intercursus Antlaşması, Alçak Ülkeler (Netherlands) ile olan ambargoyu bitirerek İngiliz ticaretinin Tudorlar döneminde belkemiği olan ticaretini sağlam zeminler üstüne oturmuştur (McDowall, 2006:68), (Reese, 1949:20).

1506 yılında Henry'in Arşidük Philip'in içinde bulunduğu zor durumdan İngiliz ihracatçıları yararına imtiyaz sağlama girişimi başarısız olsa da tüccarlar için umut ışığı olmuştur. Ayrıca Henry, İngiliz tüccarların Baltık ve Kuzey batı Avrupa ticaretini elinde bulunduran Hansa Birliğine; Akdeniz ve İtalya ticaretini elinde bulunduran Venedik'e karşı Pazar mücadelelerinde yardım etti. 1490'da Danimarka ve Floransa ile yapılan ticaret anlaşmaları bu bölgeleri İngiliz tüccarlara açtı. İngiliz dış ticaretinin temelini kumaş oluşturduğu için Henry ülke içinde kumaş sanayisinin güçlenmesi için özel çaba harcadı.

Bu çabalar daha sonraki yüzyıllarda sanayi inkılâbının nedenlerinden biri olmuştur. Bu uygulamalar aşırı milliyetçi uygulamalar olarak gözüke de Hansa Birliği ve Alçak Ülkeler ile ticari imtiyazlara kralın müdahale etmemesi yapılan uygulamaları ekonominin ve gümrük gelirlerinin artması şeklinde yorumlamamızı sağlıyor. Bu yapılanların ticareti canlandırdığı gerçeği unutulmamalıdır. 20 yıllık süreçte 5.000 Sterlinlik bir artış birçok kez ticari ambargo ve savaş olduğu göz önüne alındığında azımsanmayacak bir yükseliş olmuştur.

4.1.4.3.3. Yargısal Gelirler

VII. Henry, taç giydiği 20 Ekim 1485' e kadar soylulara herhangi bir yaptırımında bulunma ve vergi toplama kararı için parlamentoyu özellikle toplamadı. Taç giydiğinde ise bir emir yayınlayarak kendisine karşı savaşmış olan soylulara intikam gütmeyeceğini ve mallarının devlet korumasında olduğunu ilan etti. Savaşta karşısında savaşan soyluların çoğunu para cezaları ile cezalandırarak hem hazineye para kazandırdı, hem de kendisine taraftar buldu

(Schultz, 1992:82), (Elton, 1991:31-32), (Reese, 1949:14-15), (Trevelyan, 1973:326), (Rowley and Wu 2014:24).

VII. Henry dönemi ekonomisinin temel kaynaklarından biri de mahkemeler sayesinde alınan paralardı. Bunlar temel olarak; para cezaları, kaçakçılık cezaları ve ormanların izinsiz kullanımından gelen cezalardı (Elton, 1991:63) Para cezaları miktarları nedeniyle peşin ödenebilecek cezalar değildi. Bu nedenle bu cezaların ödenmesi için tahville taksitlendirme sistemi uygulanmıştır (White, 1967:104-105).

Para cezalarının gelirinin en büyük kısmını şüphesiz ki ihanet suçlamasıyla idam cezasına çarptırılıp sonradan cezası paraya çevrilenlerden alınan paralar tutmaktadır. Bu para cezalarının hazineye büyük yararının yanında muhalifleri zayıflatma gibi önemli işlevleri de vardı. Çünkü bu cezaların muhatapları Borswoth Savaşı'nda Henry Tudor'a karşı savaşan York taraftarlarıydı. Toprakla ilgili kralın yasaları her ne kadar ağır gözüke de feodal beyleri kraliyet boyunduruğunda tutma, toprakların kraliyet denetiminde el değiştirmesi ve keyfi olarak vakfedilememeleri hem boş hazineyi doldurmuş hem de İngiltere'de feodal beylere karşı monarşinin güçlenmesini sağlamıştır.

4.1.4.3.4. Feodal Ayrıcalık Gelirleri

Kral, 1504 yılı parlamentosunda en büyük kızı Margaret ile evli olan ve aynı zamanda oğlu Arthur'un şövalyesi olan damadına geçimini sağlaması için bir arazi verdi. Bunu diğer şövalyeler için de uyguladı. Bu arazileri şövalyelere görev süreleri boyunca ve arazilerin gelirlerinin sürekliliği gibi bazı taahhütlerle verdi. Bu taahhütlere uyulmaması arazinin geri alınma sebebi olmuştur. Bu sistemde arazi onu işletemeyecek birine miras kalırsa elinden alınıyordu. Ayrıca bir yasayla bu arazilerin kiliseye bağışlanmaları veya varislere miras bırakılmaları da kraldan alınması gereken bir izin belgesine bağlanmıştır. Varis topraklarını alırken hazineye ödeme yapması gerekmekteydi. Varisin yaşı küçükse uygun yaşa gelene kadar toprakları kraliyet denetiminde oluyordu ve bu denetim için küçük varis topraklarını işletme yaşına geldiğinde hazineye bu lütuf için bir bedel ödemesi gerekiyordu. Bu amaçla toprakların tespiti için 1486-1492 yıllarında komisyonlar kurdu. Bu komisyon 1500 yılına kadar kraliyete ait olan toprakları tespit etti. Bu tespitten sonra da dağıttı. Bu dağıtım yukarıda belirtildiği gibi belli taahhütlerle oldu (Elton, 1991:63-64).

4.1.5. İngiliz Kraliyet Donanması'nın Kuruluşu

İngiltere bir ada devleti olduğu için her ne kadar denizle iç içe gözüke de önce 100 Yıl Savaşları, sonra da Çifte Gül Savaşları nedeniyle coğrafi keşiflere katılamamıştır. Kıyı kesiminde

balıkçılık faaliyetleri gelişmiştir. Hatta coğrafi keşifleri başlatan iki devletten biri olan Portekiz ile 9 Mayıs 1386 tarihin en uzun soluklu anlaşmalarında biri olan Windsor Anlaşması ile teknik destek almış olmalıdır. Bu anlaşmanın neticesinde Portekiz gemilerinde tecrübe kazanan İngiliz gemicilerinin yetişmiş olmalıdır. Ayrıca, Tudor Dönemi'ne III. Richard Dönemi'nden dört ve onun oğlu döneminden bir olmak üzere beş gemi gelmiştir (Hattendorf, 1993:58).

VII. Henry deniz ticaretini korumak amacıyla önceki kralların başvurduğu kiralama ve ticaret deniz gücü yerine düzenli ve sürekli bir deniz gücü(=Donanma) oluşturma yoluna gitmiştir. Bu amaçla da 1495 yılında Portsmouth kentinde bir tersane inşa ettirip, düzenli bir gemi inşa programı ile İngiliz Kraliyet Donanmasının temelini atmıştır. Bu dönem Avrupa'nın ilk "Dry Dock (=Graving Dock)" u da inşa edilmiştir (Özcan, 2012:36), (Hattendorf, 1993:58), (Loades, 2001:28).

VII. Henry'i İngiltere'ye getiren 4 direkli Regent, Rother Nehri'nde inşa edilmiş ve Fransız gemileri örnek alınmıştır. Regent'te 170 gramlık gülle atabilen 225 adet "serpentes" adlı top olduğu kaynaklarda belirtilmiştir. Dönemin diğer güçlü savaş gemisi Sovereign üç direkli olup, İspanyol gemilerinden esinlenmiştir. Bu geminin Grace Dieu isimli geminin enkazından inşa edilmiştir. Bu iki gemi ilk kraliyet gemileri olmuştur (Field, 2012:70), (Loades, 2001:26).

VII. Henry için çağdaş tüm kronikler çoğu konuda birbirleriyle çelişse de, hepsi cimri para harcama konusunda cimriliğe varan oranda tutumlu olan kralın deniz ticareti ve gemi yapım konusunda aşırı bonkör olduğu yönündedir. Bu dönemin en ünlü gemicileri İtalyan şehir devletlerinden olsa da İspanya ve Portekiz hizmetinde bu devletlerin finanse ettiği seferlerde ismini duyurmuşlardır. Bu gemiciler Akdeniz'i bırakarak okyanusa başka devletlerin hizmetinde yönelmişlerdir.

4.1.5.1. Deniz Ticareti

VII. Henry tahtı ele geçirmesi ile birlikte uzun süre savaşlar nedeniyle ihmal edilen ticaretle ilgilenmiştir. Bir ada devleti olduğu göz önüne alındığında İngiltere'de ticaretin artmasının tek yolunun güçlü ticari filo kurmakla sağlanacağını anlamış ve bu alana ağırlık vermiştir. Bu amaçla, 1407'de Londra'da kurulmuş olan Maceraperest Tüccarlar Şirketi (Merchant Adventurers Company)'ni bazı ayrıcalık ve imtiyazlarla donatarak denizaşırı ticareti teşvik etmiştir. Bu şirket Güller Savaşı'nda kralın tarafını tutmuş ve bu yardımlarının karşılığını almıştır. Ayrıca, bu şirket İngiliz yünü ile yapılan kaliteli dokumaları Avrupa'ya ihraç ederek büyümüş diğer kentlerden tüccarları da bünyesine eklemiştir. 1505 yılında bu şirkete tanınan ayrıcalık ve imtiyazlar daha da genişletilmiştir. Bu ayrıcalıkların sonucunda bu şirket 16. yüzyılın ilk yarısında tekel olabilecek kadar güçlenmiş ve Calais, Antwerp, Bruges ve Hamburg

gibi önemli liman kentleri aracılığıyla İngiliz yününü Avrupa'nın her noktasına ihraç etmiştir (Özcan, 2012:35-36), (Doran and Richardson, 2005:137), (Froude, vd., 2006:3), (Loades, 2001:28).

Bu dönemde Akdeniz ticaretinde Venedik ve Ceneviz tekeli olduğundan bu bölge ile İngiliz tüccarlar çok ilgilenmemiş olsa da 1486, 1491, 1494, 1497 ve 1504 yıllarında Londra'dan kralın desteğiyle beş sefer düzenlenmiştir (Hattendorf, 1993:58). Bu dönemin tüccarları arasında da altın ve gümüş madeni arama hevesi muhtemelen olmuştur. Fakat, güçlü gemi filosu ve tecrübeli denizci eksiklikleri nedeniyle bilinen ve sahiplenen bir coğrafya yerine bilinmezliklerle dolu olan okyanus daha cazip gelmiş olmalıdır. Ayrıca 1493 yılında patlak veren Perkin Warbeck İsyanı sırasında Fransa ve İmparator Maximillian, İngiltere deniz ticaretine ambargo koymuştur (Loades, 2001:28).

VII. Henry, diplomasiyi de kullanarak 1496 yılında Burgonya Düklüğü, Venedik, Hansa Birliği ve Floransa ile Magnus Intercursus Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma 1506 yılında Intercursus Malus adıyla tekrar uzatılmıştır. Bu anlaşmanın en önemli özelliği Kıta Avrupa'sında İngiliz tacının ve ticaretinin çıkarlarını uzun vadede garanti altına almasıdır. Bu dönem İngiltere'de işlenmemiş yünün ihracatı azaltılarak İngiliz kumaş ihracatı politikasına dönüşüm sağlanmıştır. Bu politikanın etkisiyle ham yün ihracatı 1450'de 10.000 çuval iken; 1491-1497 arasında ortalama 7.434 ve 1503-1509 arasında ortalama 5.074 çuvala düşmüştür (Loades, 2001:29). Bununla birlikte Londra'da 1485'te 126.000 pound olan devletin ticaret geliri, 1509'da 226.000 pounda çıkmıştır (Loades, 2001:28-30), (Özcan, 2012:36), (Hattendorf, 1993:58).

4.1.5.2. John Cabot ve Seyahatleri

John Cabot, Kolomb gibi haritacılığın merkezi kabul edilen Cenovalı'dır. İtalyan savaşlarının olması ve Avrupa'da çoğu devletin bu savaşlarda taraf olması nedeniyle şansını monarşinin yeni güçlenmeye başladığı ve Avrupa Siyasetine uzak olan İngiltere'de denemeye karar verdi. İzlanda'da Kolomb'un "İngilizlerle ticaret yapmak için özellikle kendi mallarıyla gidin." tavsiyesine uydu. 1490'da Bristol'e yerleşerek, Maceraperest tüccarlar (Merchant of Adventurers)' a katıldı. Bu dönem İngiliz deniz ticaret'nin sınırlarını; Newfoundland, azda olsa Akdeniz ve ağırlıklı olarak Baltık Denizi oluşturmaktaydı (Elton,1991:342), (Wood, vd., 2007:1), (Loades, 2001:31), (Hakluyt, edit Goldsmith, 2016:274).

John Cabot, VII. Henry'den 1497'de gümrük muafiyeti ve sınırlar için destek belgesini beş gemi için aldı (bu belgenin orijinali için bkz. Wood, 2007:5-6). İzin her ne kadar 5 gemi için alınsa da Cabot 18 kişilik mürettebatla birlikte Matthew adlı küçük bir gemi ile Bristol'den yola çıktı. Bu seyahatten ufak bir ganimetle dönünce Londra'da amiral gibi karşılandı. Bu seyahatin

İspanya sömürge alanını kapsadığı şüphesi kralı İspanya'ya açıklama yapmak zorunda bıraktı. Çünkü 7 Haziran 1494 Tordesillas Anlaşması ile dünya yaklaşık 40 derece Batı Meridyeni ile Doğusu Portekiz, Batısı ise İspanyol sömürge alanı olarak papalık tarafından bölünmüştü. Bu gezinin sonucunda Cabot, krala ganimeti içinden ufak bir hediye verdi. Bu hediye sayesinde hem kralında içinde bulunduğu birçok mali destekçi kazandı; hem de kraldan iznini de tekrar onaylatmış oldu (Loades, 2001:32).

John Cabot'un 1498'deki ikinci seyahati beş gemilik bir filoydu. Bu seyahat sırasında henüz belli olmayan bir nedenden ötürü Cabot'un yerini ikinci oğlu Sebastian almıştır. Yeni kaptan Newfoundland'ı bulmuş ve buranın tam keşfi için filosundan 300 kişilik bir grubu geride bırakmıştır. Burada morina balığını keşfetmişlerdir. Bu keşifle burası artık İngiliz balık tüccarları tarafından sıkça ziyaret edilen bir bölge olmuştur. Sebastian Cabot, buradan Cape Farewell'deki Grönland sahilini takip ederek Hindistan yolunu bulmaya çalışmıştır (Wood, 2007:13), (Loades, 2001:33 - 43).

Cabot ve oğlunun seferleri her ne kadar beklenenden uzak olsa da İngiltere'nin okyanus macerasının başlangıcı için önemli mihenk taşlarından biri olmuştur.

4.1.6. VII. Henry Dönemi Genel Değerlendirmesi

15. yüzyıl İngiltere'sinin en belirgin özelliği güçlü bir otorite olmaması sonucunda oluşan denetim eksikliği nedeniyle mevcut yasalara uyulmaması olmuştur. VII. Henry'in mevcut ve yeni çıkarılan yasalara uyma zorunluluğunu getirmesi belli tepkilere yol açsa da bu engellenmiştir.

VII. Henry'in saltanatının ekonomik şeridi: borçla yönetmeye başlamış, yaptığı arazi sayımı ve para cezaları ile 1492-1497 arası gelir gideri dengeleyerek borçları sıfırlamıştır. 1497'den itibaren dış ülkelerle anlaşmalar ve ticaretin de ilk dönem gelirlere eklenmesiyle hazine dolmaya başlamış, üstüne üstlük yabancı ülkeler ve tüccarlara borç ve kredi vermeye bile başlamıştır. Bunu rakamsal olarak vermek gerekirse; yıllık gelir 52.000 sterlinden 142.000 sterline yükseldi. Başlarda geliri aşan giderler ortalama 132.000 sterlinken, 1492 yılından sonra yine aynı kalmış olmasına rağmen gelir gideri geçtiği ve giderin büyük çoğunluğu artık yatırıma harcadığı için ekonomi en iyi dönemini yaşamıştır (Elton, 1991:65).

Henry Tudor için incelediğim çoğu kaynakta gaspçı ve yönetimden anlamadan tahtı ele geçirdi gibi ifadeler geçmektedir. Bu kaynakların aksine mevcut otoritesiyle güçlü bir monarşi kurmak için tüm bilgi ve tecrübeye sahip olduğu aşıkardır. Çünkü ülkedeki mali konular için çoğunluk olan halkın üzerine parlamentoyu kullanarak vergi artırımı yerine muhalif asillerle para cezası keserek ve yine asillerin elinde selefleri döneminden itibaren gasp edilen toprakları veya kirasını alarak hazineye gerekli kaynağı sağlamıştır. Ayrıca, feodal beyler ve şeriflerin

taşrada kısmen kanunları kısmen de kendi oluşturdukları kuralları dayatarak yanlış yargılamaları ve keyfi cezalara uygulamalarının önüne geçerek halkın desteğini de almıştır.

Henry Tudor'un bu çabaları şüphesiz ki yüzyıllardır kralı sarayda oturan vergiye karar veren, halktan ziyade asillerin çıkarı doğrultusunda çalışan biri konumundan; halkın menfaatlerini ön planda tutup asilleri denetim altında tutan ve İngiltere'de feodaliteyi bitiren bir kurtarıcı kral konumuna getirmiştir.

VII. Henry, tahtı ele geçirdiğinde önce Yüzyıl Savaşları daha sonra da Çifte Gül Savaşı nedeniyle İngiltere Krallığı hazinesini bomboş buldu. Bu durumun nedenleri arasında seleflerinin aşırı para harcamaları ve vergi toplamada gösterdikleri zafiyette önemli rol oynamıştır. Tüm kaynakların VII. Henry hakkındaki ortak kanısı devlet harcamalarında büyük cimrilik yaptığı olmuştur. Bu cimriliğinin tek istisnası gemi yapımı için yapılan harcamalar olmuştur.

VII. Henry, çok dikkat çekici bir kral değildi. Şöyle ki çağının kralları gibi hiçbir ülkeye savaş tehdidinde bulunmuyordu ve sürekli sefer düzenlemiyordu. Çok dikkat çekici bir kral olmasa da idari olarak günümüz İngiltere'sinin mimarıydı. Onun görevi ülkesinin ekonomik bağımsızlığı ve kalkınmasını sağlamak, yozlaşmış krallık kurumlarına işlerlik kazandırmak ve en önemlisi feodaliteyi İngiltere'de yok etmektir.

VII. Henry için en önemli şey bağımsız bir kraliyet ekonomisine sahip olmaktır. Bu amacında en büyük yardımcıları savaşta ölen eski soylulardan gelen topraklar ve Yıldız Dairesi Mahkemesinin eski toprak sahiplerine çıkardığı para cezaları olmuştur. Çıkarları aynı olduğu için VII Henry'in en büyük destekçilerinin başında tüccarlar ve yeni zenginleşmeye başlayan sınıflar geliyordu. Çünkü bu sınıflar içinde zenginleşmelerinin temelinde olan istikrar ve güvenliğin teminatı olan güçlü bir monarşiydi. VII. Henry ayrıca kendisini Güller Savaşı'nda yalnız bırakmayan ve önceden hiçbir asaletle sahip olmayan yandaşlarını devlet adamı yaparak yeni soylular ortaya çıkardı. Bu soylular unvanlarının kaynağının Kral olduğunu çok iyi biliyorlardı. Unvanlarını korumak için her koşulda krala koşulsuz bağlı olmak ve destek vermek zorundaydılar.

4.2. VIII. Henry Dönemi (1509-1547)

Babasının ölümü üzerine 21 Nisan 1509' da tahta 18 yaşındaki VIII. Henry geçti. 1502 yılında abisi Arthur öldüğü için taht için tek adaydı ve hem York hem de Lancaster kanı taşıyordu. Bu nedenle taht için herhangi bir mücadele yapması gerekmemiştir.

VIII. Henry dönemine yön veren iki önemli devlet adamı vardır: Bunlardan ilki 1515'ten 1529'a kadar İngiltere'ye yön veren Thomas Wolsey, diğeri de 1532'den 1540'a kadar

İngiltere'nin modern idari kurumlarını düzenleyen ve İngiliz Kilisesi'ni Roma'dan ayıran Thomas Cromwell'dir.

Bu nedenle bu başlığı önce Wolsey, sonra Cromwell, son 18 yıllık dönemi de VIII. Henry merkezli açıklayacağız.

4.2.1. VIII. Henry'in İlk Yılları (1509-1515)

VII. Henry'in büyük oğlu ve tahtın varisi Prens Arthur, Aragonlu Catherine 14 Kasım 1501'de evlendi ve 2 Nisan 1502'de ölene kadar evli kaldı (Doran, 2009:58).

Tahtın birinci varisi ölünce VII. Henry İspanya Krallığı ile akrabalıktan vazgeçmemek için, Papa'dan zorla aldığı izinle abisinin dul eşi Aragonlu Catherine ile tek kalan taht varisi küçük oğlu VIII. Henry'i nişanladı.* Babasının 21 Nisan 1509'da ölümü üzerine 18 yaşında olan VIII. Henry tahta geçti. 11 Haziran 1509'da ise abisinin dul eşi 24 yaşındaki Aragonlu Catherine ile evlendi (Reese, 1949:23-24).

4.2.2. Avrupa Siyaseti: İtalya Savaşları I. Aşama (1494-1516)

VIII. Henry, Aragonlu Catherine ile evliliği nedeniyle İspanya Krallığı ile akraba oldu. 1511 Ekim'nde Papa II. Julius tarafından Fransa ve Venedik'e karşı kurulan Kutsal Birliğe katılması için kayınbabası ve eşi tarafından baskı yapılıyordu. Bu birliğe katılması için Papa tarafından VIII. Henry'e Fransa Kralı unvanı bile verilmiştir (İnalçık, 2017:151), (Elton, 1991:84), (Reese, 1949:26).

VIII. Henry, babasının aksine Avrupa siyasetinde adından söz ettirmek için riske girme taraftarıydı. Bu nedenle, 1512 Şubat'ında Parlamentoyu ikna ederek Fransa'ya karşı savaş için hibe aldı. Bu kararla İngiltere 60 yıl sonra ilk defa ada dışına sefere çıktı. Bu sefer Aragon Kralı, Navarre'yi alırken, Dorset markizi komutasında Bayonne çıkarma yaparak Fransızları Navarre'den uzaklaştırma olarak gerçekleşmiştir (Elton, 1991:84), (Reese, 1949:28).

İspanyolların, kendi savaşlarında İngilizlerin bir piyondan öte bir şey olmadıklarını açıkça söylemeleri, deniz seferlerinde ordunun hastalıklar ve itaatsizlik nedeniyle yok olması gibi nedenler kralı oldukça etkilemiştir. 1513 Nisan'ında Brest'teki başarısızlık bardağı taşıran son damla olmuştur. VIII. Henry İspanya'ya yardım politikasını değiştirip, kuzeyden Fransa'yı istilaya karar verdi. Bu amaçla, Therouanne şehri kuşatıldı. Ağustos 1513 Spurs Savaşında Fransız ordusu yenildi ve Therouanne şehri alındı. Hemen sonrasında da Tournai şehri alındı. VIII. Henry bu şehirlere garnizonlarını bırakarak adaya geri döndü. Zaferini kutlayamadan

---

* Bu evliliğin olabileceğini İncil'in *Deuteronomy* 25 bölümü örnek gösterilerek gerçekleştirilmiştir. Vergil, Polydore (1555) XXVII. Kitap 1. Bölüm

Temmuz ayında savaş ilan eden İskoç Kralı IV. James'in güçlü bir ordu ile kuzeyden İngiltere sınırını geçtiğini haber aldı. 7 Eylül'de Flodden Edge'de iki ordu karşılaştı. İskoç ordusu kalabalık olmasına rağmen krallarının komutanlık yapamaması nedeniyle Surrey Kontu komutasındaki İngiliz ordusu karşısında ağır bir yenilgi aldı. Savaşta krallarının ve önemli kontlarının da aralarında bulunduğu yaklaşık 10.000 kişi öldü. İskoçya tahtına VIII. Henry'in ablası Margaret'in oğlu V. James geçti. Fakat küçük olduğu için annesinin vesayetinde idi. Bu nedenle İngiltere için İskoç sorunu son buldu (Elton, 1991:85), (İnalçık, 2017:149-152), (Reese, 1949:28), (Doran and Richardson,2005:46).

Papa II. Julius 1513 yılında ölünce, yerine Papa X. Leo geçti. Bu değişim İtalya Savaşlarına da yansdı.* VIII. Henry, savaşlarda kendisini küçümsemesi nedeniyle kayınpederi Ferdinand'a karşı her oluşuma girmeye oldukça istekliydi. Bu nedenle, Tournai'nin kendisinde kalması şartıyla 1514 Temmuz'unda Fransa ile anlaşma yaptı. Bu faaliyetlerin temelinde kralın Avrupa siyasetinde başrol oynama isteği belirleyici olmuştur. Bu savaş ve anlaşmalar VIII. Henry'e, dönemine damga vuracak iki önemli bakanından ilkini, Thomas Wolsey'i kazandırmıştır (Elton, 1991:86), (İnalçık, 2017:153), (Reese, 1949:29), (Doran and Richardson, 2005:46).

4.2.3. Thomas Wolsey ve Düzenlemeleri

Thomas Wolsey 1473 yılında Ipswich kasabasında bir sığır satıcısının (=celep) oğlu olarak dünyaya geldi. Oxford'da kilise eğitimi aldı. 15 yaşında Magdalen Koleji'nde bursla eğitim alırken kolej fonlarına yetkililerin müdahalesini eleştirdiği için ayrıldı. Başarılı kariyerine Canterbury Başpiskoposu Deane ve Calais Milletvekili Richard Nanfan'ın destekleriyle devam etti. 1507'de Nanfan'ın tavsiyesiyle VII. Henry'in emrine girdi ve diplomatik yeteneği hızla keşfedildi. 1509'da VII. Henry'in ölümü en çok Wolsey'e yaradı. Her işi yapması sayesinde VIII. Henry'in gözüne girdi. Fransa'ya çıkarma yapan 30.000 kişi ile ilgilenme görevini layıkıyla yapması yerini sağlamlaştırdı. 1512 yılına gelindiğinde VIII. Henry'in bir numaralı adamı konumuna geldi. Şansın da yardımıyla başarı basamaklarını hızla tırmanan Wolsey, yeni kurulan kralın konseyinde baş adam oldu. Flodden fatihi Surrey'in çok yaşlı olması, ancak 1524'te yeterli olgunluğa ulaşacak olan Norfolk Dükü oğlu Howard'ın ise çok genç olması ve 1515 yılında Yüksek Rütbeli yargıç olan Warham'ın istifa etmesi ile bu koltuğa Wolsey geçti. 1516'da Fox, emekliye ayrılarak mührü devretti. 1515'ten 1529'a kadar Wolsey, VIII. Henry'in hem başbakanı hem de tek adamıydı. Kral işlemlerde tam kontrolü devretmemiş olsa da politikayı yönlendiren Wolsey olmuştur (Elton, 1991:87), (Reese, 1949:29).

---

* İtalya savaşları için ayrıntılı bilgi için bkz. Vergil, Polydore (1555) XXVII. Kitap 3. Bölüm

Wolsey'in hızlı yükselişini sıralarsak: 1509'da Lincoln Dekanı olması yanında 1513'e kadar birkaç dekanlık daha yaptı. 1513'te Tournai piskoposu oldu. 1514'te ise önce Lincoln piskoposu, ardından York'un Başpiskoposu oldu. 1515 yılında Papa X. Leo'dan Kardinallik ve VIII. Henry'den de Yüksek Rütbeli Yargıç unvanlarını aldı. Artık alabileceği tek unvan Papalık kalmıştır. Mülk edinme yoluna giderek önce Aziz Albans Manastırını aldı ve piskoposları değiştirdi. Daha sonra 1518'de Bath ve Wells, 1524'te Durham, 1529'da Winchester manastırlarını ve buraların gelirlerini aldı. Aziz Albans Manastırı İngiltere'nin en zengin manastırıydı. Wolsey büyük bir servete ulaştı. Fakat bu servetini harcarken kraldan daha fazla gösterişli davranması soyluların rahatsız olmaya başlanmasına neden oldu. 1525'te kendi adına Cambridge'de iki tane kolej yapmaya başladı. Bunlardan sadece Oxford'daki Kardinal Koleji, VIII. Henry tarafından ismi Mesih Kilisesi olarak değiştirilerek devam etti (White,1967:112), (Reese, 1949:31-32).

Wolsey, diplomatik olarak ne kadar başarılı ise de devletin işleyiş mekanizmasıyla aynı derecede ilgilenmemiştir ve bu da onun için sonun başlangıcı olmuştur. Wolsey kralın konseyini ele geçirerek her istediğini yerine getiren biri konumuna yükselmiştir.

4.2.3.1. Kralın Özel Konseyi (=Bakanlar Kurulu)

Wolsey, 1519'da, kralın teşvikiyle, kralın hükümette aktif rol oynamasını sağlayacak yol haritasını çizdi. 1526'da Büyük Eltham Nizamnamesi ile kralın önde gelen bakanlardan oluşan bir kurulu yönetmesi kararlaştırıldı ki bu kurul günümüz Bakanlar Kurulu'na benzemektedir. Bu uygulama uzun süre Wolsey'in kendine rakip çıkarma istememesi nedeniyle tasarı olarak kaldı. Wolsey'in gücü her şeyi hafiyeleri sayesinde bilmesinden kaynaklanıyordu (Elton, 1991:89).

4.2.3.2. Maliye Dairesi

VIII. Henry'in Maliye Dairesi'nin başı babasından miras kalan ve 1524' e kadar görevini sürdüren Sir John Heron'du. Daha sonra sırasıyla 1524'ten 1528'e kadar Sir Henry Wyatt ve 1528'den 1545'e kadar ise Sir Brian Tuke oldu (Elton, 1991:88). Maliye Odası Sistemi'nin denetiminin başı hala kraldı ve kral böyle şeylerle uğraşmamak için Wolsey'i görevlendirmişti. Parlamantonun yeni düzenlemesiyle; hazine arazi gelirlerini yönetmek, denetlemek için iki genel arazi araştırmacısı tayin edilmiştir. Bu sistem ne yazık ki belli bir olgunluğa ulaşmadığı için sadece isim olarak kalmıştır (Elton, 1991:88).

Wolsey'in en büyük zaafı finans konusunda hiç bir şey bilmemesinden kaynaklanıyordu. 1517'de Londra'da yaşanan ve "Evil May Day" olarak adlandırılan milliyetçi isyanda yabancı çıraklar öldürülmüş, yabancı dükkanlar yağmalanmıştı. Bu durumu çözmedeki başarısızlığı

görülmeyerek, suç yabancı komploculara atılmıştı. Ülke için ticaretin önemini kavramadığından bunun gelişmesine de çaba harcamamıştır. 1513 yılında “sübvansiyon” adlı arazi ve elde edilen ücretlerden alınan 1 şilinlik yeni bir vergi çıkarttı. 1515 Parlamentosundan savaş için hibe istediğinde sıkıntı yaşandı. 1522 yılında savaş tekrar çıkınca kasa boştu ve acil önlem alınması gerekiyordu. 1514’te çıkarılan “sübvansiyon vergisi” 1522’de iki katına 1523’te ise tekrar iki katına çıkarılarak 4 şilin oldu. Fakat bu artışlarda ekonomik krizi çözemedi. Bu süreci kralın müdahalesi ve isyanlara katılanlar için genel bir çözdü. Bu süreç kralın Wolsey’e güvenini ilk sarsan olay oldu. Wolsey’in vergilendirme politikası düşman sayısını arttırmaktan başka bir işe yaramadı (Elton, 1991:89), (Reese, 1949:63-64).

16. Yüzyıldaki genel enflasyon neticesinde ürünlerin maliyet ve satış fiyatları artarken, şehirde yaşayan sabit gelirlielerin alım gücü günden güne düştü. Bu uçuruma kira ve para cezalarının arttırılması da eklenince sıkıntılar artmıştır. Bu kriz belli bir kesim için ise altın yumurtlayan tavuktu. Bu kesim topraklarına toprak katarak zenginliklerini daha kolay arttırmaya devam ettiler. 16. Yüzyılda genel bir nüfus ve fiyat artışı vardı. Tarım devrimi ile klasik çiftçilik yerini belli bölgelerde en fazla geliri getiren yünlü dokumaya ve koyun yetiştiriciliğine bırakmaya başladı. Bu genel anlamda çiftçiliğin veya şehirdeki tüccar sınıfı gibi sınıfların yok olması olarak düşünülmemelidir. Aynı sınıfta biri fakirleşirken doğru tercihi yapan diğerinin zenginleşmesi olarak görebileceğimiz bir değişimdir.

Bu değişime ayak uydurulması için önceki dönemin aksine devlet zorunlu olarak tarım aletlerinin bakım zorunluluğunu getiren yasalar gibi yasalarla halka müdahale etmiştir. Wolsey 1517, 1518, ve 1526 yıllarında 1488 yılındaki komisyonların benzerini kurarak denetimi arttırmaya çalışsa da bir çözüm olmamıştır (Elton, 1991:92), (Reese, 1949:64-65).

4.2.3.3. Yargı

Wolsey’in en başarılı olduğu alan herhangi bir eğitime sahip olmasa da yargı alanıdır. Gücünü kullanarak mahkemelerdeki yığılmayı eritti. Eşit yargı sisteminin temelini oluşturdu. Aslına bakılırsa Wolsey’in en büyük avantajı çağdaşı ünlü isimler olmasıdır. Bunlar: More, Audley, Nicholas Bacon ve Ellesmere’dir. Bu kişiler 17. Yüzyılın hukuk ilkelerini tanımlayıp geliştirerek hukuk sistemini oluşturdular (Elton, 1991:93). Bu dönem Kanuni Sultan Süleyman’ın yaptığı hukuki düzenlemeleri incelemek için VIII. Henry’in bir uzmanlar kurulunu İstanbul’a gönderdiği rivayet edilmektedir (Braudel, 1990:18)

Yargıtay sözleşme, mülkiyet ve benzeri davalara bakan bir sivil hukuk mahkemesi oldu. Burada tüm Batı Avrupa’da kullanılan Roma Hukuku kullanılmaktaydı. Wolsey’in düzenlediği yargı mahkemelerinden sadece Yıldız Odası Mahkemesi ceza davalarına bakmaktaydı. Cambridge’de sivil hukuk profesörü, diplomat ve Kraliçe Elizabeth’in baş sekreteri olan Sir

Thomas Smith, 1565 yılında yazdığı kitabı İngiliz Hükümeti'nde: "Wolsey'in idaresindeki Yıldız Odası Mahkemesi'nin büyük bir otorite ve güç olarak yapılandırıldığını söylemiştir." Wolsey burayı kendi gücüne güç katmak, soylular arasında sesini yükseltenleri susturmak için kullanmıştır. Buradaki tek başarısı Yıldız Odasını bir mahkemeden kralın işlerini yasallaştıracağı bir kuruma dönüştürmek olmuştur (Elton, 1991:94).

Wolsey Ortak Hukuk'a müdahale etmeye çalıştı. 1518'den 1530'a kadar Beyaz Salon'da olan dört komite kurdu. Bunlar mahkeme haline geldi. Bu mahkemeler sıradan dava yükü altında ezildi. Dava birikimi eritilmiş olsa da davalar nitelikten uzaklaştı. Komitelerin çözemediği davalara Yıldız Odası Mahkemesini üst mahkeme yaptı. bu mahkemelere artık soylulardan ziyade çiftçiler ve diğer alt gelir gurupları müracaat hakkı tanıdı. Bunu yapmakla alt gelir gurubundan dost edinirken nüfuz sahibi kişilerden de düşmanlar edinmeye başladı. Oluşturduğu bu yargı sistemi ileriki yüzyıllarda İngiliz Hukuk Sistemi'nin temelini oluşturmuştur (Elton, 1991:95), (Reese, 1949:45).

4.2.3.4. Kilise

Şansölye olarak Wolsey devlete, Kardinal olarak da İngiliz kilisesine hükmetti. Ortaçağ İngiltere'sinde tek bir kilise yoktu: Canterbury ve York eyaletlerinin temsil ettiği iki kilise merkezi vardı. Birbirlerinden bağımsızdılar, tek ortak noktaları Roma'ya bağlı olmalarıydı. Canterbury Başpiskoposu üsttü ve York Başpiskoposu ona bağlıydı. İngiltere'deki bazı dini topluluklar ve manastırlar adada herhangi bir otorite tanımadan doğrudan Roma'ya bağlıydı. Bir nevi idarenin üstünde kendi içinde bağımsız bir örgütlenmeydi. Wolsey'in böyle bir kaynaktan vazgeçmesi düşünülemezdi (Elton, 1991:96), (Reese, 1949:34).

İngiltere'de en üst dini unvanı almak için uğraşırken kader Wolsey'in yüzüne gülmedi. 1514'te Kardinal Bainbridge Roma'da ölünce boşalan koltuk Warham'a geçti. York Başpiskoposu olan Wolsey amacına ulaşamadı. Yetkilerini kullanarak Canterbury'i, York'a bağlamayı düşünse de bunun tepkilere neden olmasından çekindi. Papa vekilliğini almaya çalıştı. Bu unvana iki şekilde ulaşılabirdi. Her Başpiskopos vekil adayıydı ve Roma'dan aldığı yetkileri emaneten yürütürdü. Diğer bir yol da; özel yetkili vekilleri Papa belli süreler için belli bölgelere bir komisyonla gönderirdi. Wolsey bu uygulamayı İngiltere'de bir ofis açarak sürekli hale getirerek amacına kısmen ulaşmış oldu. 1524'te bunu sürekli olarak aldı. Ayrıca, İngiltere'de birbirinden bağımsız olan iki kiliseyi birleştirdi (Elton, 1991:97), (Reese, 1949:35).

İngiltere'nin baş din adamı unvanını alınca kiliseyi ıslah etmeye başladı. Kendi taraftarı piskoposları atadı, manastır topraklarını ele geçirdi. Piskoposluklar önemsizleştirildiler. Manastırlar düzmece denetimlerle ele geçirildi. Başpiskopos Warham bile istifa etmek zorunda

kaldı. Tüm gücü Wolsey kendi eline alana kadar bu devam etti. Wolsey'in yaptıkları doğrudan İngilizleri Papa'dan soğuttu (Elton, 1991:99), (Reese, 1949:36).

4.2.3.5. Dış Politika: İtalya Savaşları II. Aşama (1520-1554)

23 Haziran 1519'da Şarlken'in İmparator seçilmesi ve Şarlken'in İspanya ve Avusturya'ya sahip olması neticesinde Fransa iki taraftan kuşatılmış konuma geldi. Şarlken ve Fransa arasında savaş kaçınılmaz olduğundan iki tarafta yanına müttefik bulmak için çalışmalara başladılar. Bu müttefikler içinde en önde gelen İngiltere olmuştur. 1520 yazında Şarlken, İspanya'dan Almanya'ya denizden geçerken Dover'de VIII. Henry'in misafiri olmuş ve anlaşmışlardı. Bu anlaşmada Şarlken'in Wolsey'e papalık sözü vermesinin etkisi olduğu belirtilmiştir (Bewsher, 1916:29), (İnalçık, 2017:197-198), (Elton, 1991:102), (Reese, 1949:37).

I. François, harekete geçerek İspanya'da Navarre Kralı'nı ve Ren üzerinde bir Alman prensini Şarlken'e karşı ayaklandırması ile savaş fiilen başladı. Şarlken bunları bastırıp Fransa sınırına dayandı. 1522 Bicoque yenilgisi ile Fransa Milano'dan çıkarıldı. İngiltere kuzeyden girerek (Picardi'den) Paris'in 10 mil yakınına kadar ilerledi. İspanyollarda Pirenelere'den aşarak Fransa ordusunu ablukaya almışlardır. I. François, Marsilya'da başarı gösteren ordusu ile Kuzey İtalya'ya girdi. Yeni Papa VII. Clement, Floransa'yı I. François'in himayesine verdi. Kral yürüyüşüne devam ederek Milano'yu geri aldı. Yaklaşık dört ay süren Pavia Kuşatması'nda esir düşen I. François ile Avrupa'daki güç Şarlken'e geçti. Fransa tahtına kralın annesi Louise de Savoy geçerek Madrid'de bir kulede esir olan oğlunu kurtarmak için ittifak arayışına başladı. Avrupa'da çok güçlü bir Şarlken istemeyen VIII. Henry, Fransa ile anlaştı. Bu anlaşma ile İngiltere ilk defa Denge Siyaseti'ni kullanmış oldu. Sonuçta Şarlken'de İngiltere'nin istediği para yoktu ve Fransa ittifak için VIII. Henry'e taksitler halinde 8 milyon altın ödemeyi kabul ederek dokuz Fransız şehrini de ipotek olarak gösteriyordu. Bunlar yaşanırken Şarlken'le kurtulunca geçersiz sayacağı bir anlaşma imzalayarak I. François, 14 Ocak 1526'da Fransa'ya döndü. Hemen bir ordu hazırlayarak İtalya üzerine sefere çıkması ve yenilmesinde bu sefer Fransa Kralı'nı, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 Mohaç Seferi kurtardı (İnalçık, 2017:199-200), (Doran and Richardson,2005:52), (Reese, 1949:38-40).

Kanuni Sultan Süleyman'ın 1529'da Viyana Seferi'ne çıkması Avrupa'da Türklere karşı bir ittifak yapma zorunluluğu oluşturduğundan 1529 Cambrai Anlaşması imzalandı. Şubat 1530'da ise Şarlken İmparatorluk tacını giydi. Papa ile iyi ilişkilerle İtalya'da üstünlük kurmaya çalışan I. François, Ekim 1532'de VIII. Henry ile ittifakını yeniledi. 1533'de I. François Papa ile buluşarak, Protestanlara karşı savaş sözü verdi. VIII. Henry'in boşanması ve Anne Boleyn ile evliliği ve Papa'ya boyun eğmemesi nedenleriyle I. François'le arası açıldı. 1534'ten itibaren bir

süre İngiltere yalnızlık politikasına dönerek Avrupa Siyaseti'nden uzaklaştı (İnalçık, 2017:201-202), (Elton, 1991:108).

4.2.3.6. VIII. Henry'in Boşanma İsteği ve Wolsey'in İdamı

Evlilik başlarda iyi olsa da 1525 yılına gelindiğinde kraliçe 40 yaşına gelmiş ve hala kral için bir erkek varis doğuramamıştır. Tek varis 1516 yılında doğup, hayatta kalan tek çocuk olan Mary olmuştur (Elton, 1991:110) Babasının hangi şartlarda tahtı ele geçirdiğini iyi bilen VIII. Henry için erkek varis şarttı. Bunlara ek olarak kralın kendi bakanlarından biri olan Sör Thomas Boleyn'in kızı Anne Boleyn'e aşık olması ve erkek varis verebilme ihtimali boşanma fikrini ortaya çıkarmış olmalıdır.

1527 yılına gelindiğinde kralın 2 yıllık aşkı bir yandan, bu ilişkiden doğabilecek erkek varisin yasal olabilmesi için evliliğin şart olması diğer yandan Aragonlu Catherine ile boşanma için söylentiler çıkmaya başladı (Pollard, 1919:187). Bu söylentiler; kralın abisinin dul eşiyle evlenmesi nedeniyle ceza olarak çocuklarının öldüğü şeklinde başlamıştır. Ve zamanla kralda evliliğin büyük bir günah olduğu düşüncesi yerleşmeye başlamıştır.

Wolsey'in dış politikasının temelini Roma üstünde baskı kurarak Papa olabilmek oluşturmuştur. Yukarıda sürecini açıkladığımız İtalya Savaşları'na İngiltere'nin müdahil olmasının temelinde Wolsey'in bu amacını gerçekleştirmek için çabası ve VIII. Henry'in Avrupa siyasetinde söz sahibi olma isteği belirleyici olmuştur.

Kral başarısızlığın faturasını Wolsey'e kesmişti. Son yıllarda birçok kişinin düşmanlığını kazanan Wolsey yanında hiçbir destek bulamadı. 9 Ağustos 1529'da suçlanarak Başbakanlığı elinden alındı. 18 Ekim'de krallık mührü elinden alındı. 22 Ekim'de suçluluğunu yazılı olarak verdi. 3 Kasım'da tutuklanarak döneminin sonuna geldi (Bewsher, 1916:49), (Elton, 1991:132).

Wolsey dönemi boyunca başardıkları yanında düşerken kaybettirdikleri daha çoktu. İspanya ve Fransa ile düşman, her an Papa'nın öfkesine maruz kalabilecek bir İngiltere; Kral açısından ise çok istediği boşanmaya ulaşamamış bir kral.

4.2.4. Durgunluk Dönemi (1529-1532)

Wolsey'in düşüşünden sonra kurulan konsey aynı hataları yapmasa da onun kadar parlak başarılar imza atmadı. Yüksek Rütbeli Yargıç unvanı alan Thomas More yeni konseyde boşanma ile ilgili olaylarda yer almama kaydıyla bulundu. Yeni konseyin kralın öfkesinden çekinmesi ve kralın her dediğini kabul etmesi neticesinde yönetim tamamen kralın eline geçti. 1523'ten beri Parlamento toplanmamıştı ve şimdi VIII. Henry boşanma için Papaya baskı yapmak gerektiğini bu nedenle Fransa ile ittifak yapmak gerektiğini düşündüğünden 3 Kasım

1529'da toplantıya çağırdı. Bu parlamentoda boşanma karşıtı üye azımsanmayacak kadar çoktu (Doran and Richardson,2005:52), (Haigh,2012:105).

Kralın ana amacı V. Charles'ın öfkesine maruz kalmadan boşanma izni almak için İngiliz din adamlarını baskı olarak kullanmaktı. Uzun süredir toplanmamış olan Parlamento birikmiş konulara yoğunlaştığından bunu başaramadı ve Ocak 1531'de toplanmak üzere dağıldı. Bir Cambridge İlahiyatçısı olan Thomas Cranmer, Ağustos 1529'da krala boşanmayı Avrupa üniversitelerinde tartışmaya açtırarak taban oluşturma tavsiyesinde bulundu. Bu tavsiye 1530'da uygulanmaya başlandı. Oxford, Cambridge ve Fransız üniversiteleri, doğal olarak İspanya'ya karşı olan bu girişimi desteklemedi. Fakat Kuzey İtalya'daki Bologna, Padua ve Ferrara üniversiteleri, her ne kadar Fransız etki bölgesi olsa da, kralın kararını haklı buldu. Krala bazı İspanya ve Almanya üniversiteleri de destek verdi. Hatta Papa'ya karşı eski konsey kararlarıyla boşanmanın gerçekleştirilmesi gerektiği beyanı bile ortaya atıldı (Bewsher, 1916:44-45), (Doran and Richardson, 2005:53).

1530'da Kral kendi hakkında olası bir muhalefeti engellemek için önce Kilise'yi hukuk adına manevi yargıyı kullanmakla suçladı. Kilise her şeyini kaybetmek yerine 1531 Şubat'ında kralla iki kere uzlaşmaya girdi. Bu uzlaşmaların bedelleri sırasıyla 100.000 pound ve 18.000 pound ödeyerek kraliyet affı aldılar. Hristiyan yasasına göre; bir kral papadan üstün olamazdı. Fakat VIII. Henry'in her hareketi bu yasaya aykırı olduğu için kiliseden tepki görse de büyük para cezaları bu tepkiyi yok etmiştir (Doran and Richardson, 2005:53), (Haigh, 2012:106).

Bu süreçte her şey kötü gidiyor olsa da Kral için 1531 Aralık'ında kralın konseyine Wolsey'den daha iyi bir yönetici olan, her şeyin iç yüzünü daha iyi bilen Tudor Devrimi'nin fitilini ateşleyecek Thomas Cromwell atandı.

4.2.5. Thomas Cromwell (1532-1540)

Thomas Cromwell, 1485'de Putney'de bir demircinin oğlu olarak dünyaya geldi. İtalya Savaşları'na paralı asker olarak katılacak kadar maceracı ve sıra dışı bir kişiliğe sahiptir. Dönünce önce Antwerp pazarında ticarete ilgi duyarak iyi bağlantıları olan bir tücar, sonra da hukuk eğitimi alarak, avukat oldu. Cranmer'in yanında yetenekleri keşfedildi. İtalya Savaşları'nda gördükleri nedeniyle Papalıktan ve etkisinden hoşlanmıyordu. Bu hoşlanmama nefret olarak değil dini kurumları ve rahipleri yapılan yeniliklere engel olarak görüyordu. Wolsey en tepeye çıkmak için planlar yaparken, o kılı kırk yarararak engel olan kurumları kaldırıp ülkeyi geliştirme olarak hareketlerini planladı (Elton, 1991:140).

Thomas Cromwell'in seyahatleri 1512'de sona erdi. 1520'ye kadar önemli bir iş adamı ve avukat olarak, Wolsey'in hizmetine girdi. Wolsey'in manastırlar ile yaptığı düzenlemelerden hoşlanmadı. Wolsey azledildikten sonra bile VIII. Henry'in dikkatini çekmek için maiyetinde

çalışmaya devam etti. 1529 Kasım'ından 1531 Aralık'ına kadar bu şekilde çalışmanın zorluklarıyla karşılaştı. 1529 Parlamentosunda bir koltuğu vardı ve herhangi bir himaye ile değil kendi çabasıyla almıştı bunu. İlk oturumda din karşıtı fikirleri ile kralın dikkatini çekti. 1530'un sonunda konseye dahil edildi. 1531 Aralık'ında ise Kral'ın büyük konseyine girdi. 1532'den 1536'ya kadar kraliyet mührü dahil bir çok büroyu kendine bağladı. Wolsey'in aksine gücünün zirvesindeyken bile tüm idareyi hala bizzat denetliyordu. Sorun çözme konusunda oldukça sade ve kesin çözüm uygulaması ile kralın aradığı adamdı. Boşanma konusunda krala Parlamento kararı ile Papalığın yetkilerini İngiltere'de kaldırıp, onun yerine Kralı koymayı teklif etti. Bunun VIII. Henry için anlamı boşanma ve papaya ödenen kilise gelirlerinin kendisine ödeneceği için zenginlikti. Cromwell için ise siyaseti yeniden inşa etme şansıydı (Doran and Richardson, 2005:54).

4.2.5.1. Üstünlük Yasası ve Roma'dan Kopuş

1532 Parlamentosunda Cromwell'in planı hayata geçirilmeyecek kadar büyüktü ama İngiliz Kilisesi ve papalık ilk defa ciddi anlamda saldırıya uğraması açısından önemli bir çıkış olmuştur. Aynı yıl 1529'da Cromwell'in kiliseye verdiği bir dilekçe gerekçe gösterilerek, kilisenin anayasal bağımsızlığı kaldırıldı. 18 Mart'ta Kiliselerin keyfi yargılamalarla kendilerini yasalardan üstün tuttuklarını ve mağduriyet yarattıklarıyla ilgili Cromwell, VIII. Henry'e başvurdu. Kral, 10 Mayıs'a kadar olayın incelenmesi talimatını verdi. 10 Mayıs'ta alınan kararda; din adamları Krallığın izni olmadan bir karar alamayacaklar ve kendi uygulamalarını yürürlüğe koyamayacaklardı. Mevcut Hıristiyanlık yasaları (Canon Law) yarısını kralın atadığı 30 kişilik bir komisyon tarafından incelenecekti ve yasalar kral tarafından onaylanmadan geçerli olmayacaktı. Kilise bunları kabul etmek zorunda kaldı. Bu yasa ile İngiliz Kilisesi artık doğrudan Krala bağlı hale geldi. Psikoposlar kralın işçileri konumuna getirilerek, doğal olarak Roma'ya son verildi* (Elton, 1991:143), (Reese, 1949:50), (White, 1967:117), (Haigh,2012:124).

Bu yasayı tamamlayan ikinci yasa papalığı daha çok etkilemiştir. Kiliselerin yıllık gelirinin üçte biri her yıl Papa'ya gönderilirken, yapılan düzenlemeyle artık kraliyet hazinesine ödenmesine karar verildi. Bu kararın alınmasından bir gün sonra Thomas More başbakanlıktan istifa ederek normal yaşamına geri döndü. Konsey tamamen Cromwell kontrolüne geçti. 1532 Eylül'ünde VIII. Henry, Germen İmparatoruna karşı müttefik arayan Fransa ile Papa'ya boşanma konusunda yardım için ittifak yapsa da Fransa olayın iç yüzünü öğrendiğinde Papa tarafında olmuştur. Anne Boleyn'in hamile olması nedeniyle boşanma aciliyet kazandı. Çünkü kral doğacak çocuğun meşru olmasını istiyordu. 1532 Ağustos'unda Başpiskopos Warham ölünce o

---

* Bu sürece Papalık bakış açısı için bkz. Henry the Eighth: The Reformer (1852, November). *The Catholic Layman* Vol. 1, No. 11 pp. 121-122

makamı kral 1533 Ocak'ında Cranmer' e verdi ve bu görevlendirmeyeyle 'Ruhbanlığın Teslimi Yasasını' ilk kez kullandı. 25 Ocak 1533'te Kral ve Anne Boleyn gizlice evlendi ve Elizabeth doğdu. Kralın boşanma ve evlilik davalarının başpiskoposlar tarafından temyiz edilerek Roma'ya gönderilmesi yasaklandı. Başpiskopos bu davayı Dunstable'de açtı ve 23 Mayıs'ta Aragonlu Catherine ve VIII. Henry'in evliliklerini geçersiz sayarak karara bağladı. 1 Haziran 1533'de Anne Boleyn kraliçe olarak taç giydi. Bu süreç İngiltere'de Protestanlığa geçişin en büyük adımların biri oldu (Bewsher, 1916:58), (Doran and Richardson,2005:57), (Reese, 1949:51), (Haigh,2012:107).

Cromwell'e göre; temyizın papaya gönderilmesi ile zaman kaybı, dava için Papaya büyük ödemeler yapılması gerektiğinden para kaybı oluyordu ve Papa istediği ülkenin bu sebeple içişlerine karışıyordu. Temyiz eylemi yapılırca papalık kurumlarının ülkeden çıkarılması ile artık istediği idari düzenlemeler için önü açılmış oldu (Elton, 1991:145), (Reese, 1949:51), (Haigh,2012:108).

Cranmer ve Cromwell yeni İngiliz Kilisesi'nin kuruluşuna başkanlık ettiler. Cranmer, Cromwell'den hep daha iyi anıldı. Çünkü o yaptığı reformlarda mantığına göre haklı olduğu için yapıyordu. Aksine Cromwell, dini yapıyı gelişmeye engel gördüğü için saldırıyordu. 1534 Ocak ve Mart'ındaki iki meclis oturumunda Papalığa ödenen yıllık ödemelerin iptali ve din adamları atanmasının artık kral tarafından yapılması yasaları onaylandı. Ayrıca Papalığa ödenen Peter's Pence' vergisi de kaldırıldı. Temyiz hakkının kaldırılması ile son söz kralın olmuştur. Kilise mahkemeleri de kaldırılarak yargı da laik mahkemeler görevli kılındı. Aynı yılın Kasım ve Aralık meclis oturumlarında "Üstünlük Yasası"nın tüm maddeleri yasallaştı. 1535 Ocak'ında VIII. Henry unvanlarına "İngiltere Kilisesi'nin Yüce Şefi"ni de ekledi (Bewsher, 1916:61), (Elton, 1991:147), (Reese, 1949:52), (Haigh,2012:108).

Çifte Gül Savaşları'nda taht kavgalarını tecrübe etmiş İngiliz toplumu için kralın varisinin olmaması büyük tehlikeydi. Tahtın varisinin bir kız olması halkı ve devlet adamlarını da oldukça endişelendirmiştir. Öyle ki kralın 1519 doğumlu gayri meşru oğlu Henry Fitzroy, 1525'te Richmond Dükü yapıldı. Bu durum İngiliz tahtında bir kızın ne kadar istenilmediği hakkında dikkate değerdir. Aslında Mary Dönemi incelendiğinde bu korkunun çok da yersiz olmadığı anlaşılmaktadır. Kaderin cilvesi ki altı Tudor'un üçü kralken üçü kraliçedir. Ve korkulanın aksine monarşinin güçlenmesi, donanmanın yükselme dönemine girmesi, Roma'dan kesin ayrılığın sağlandığı ve Tudorlar Dönemi'nin sonu yine VIII. Henry ve Anne Boleyn'in kızı Kraliçe Elizabeth Dönemi'nde olacaktır (Doran and Richardson,2005:58).

4.2.5.2. Manastırların Kamulaştırılması (İlgası)

Cromwell, Wolsey'den geliri ve gideri arasında uçurum olan kötü bir maliye miras aldı. Yapılan reformlar önce Hollanda ile daha sonra da diğer ülkelerle ticareti olumsuz etkilediği için ekonomi gün geçtikçe kötüleşti. Üstünlük Yasası ve devamında Papalığa gönderilen vergilerin hazineye verilmesi, VII. Henry Dönemi'ndeki gibi para cezalarının ön plana çıkması bile bu açığı kapatamamıştır. Konseyden bazıları manastır topraklarını belli ödemelerle kilise elinden almayı teklif etse de Cromwell yukarıda saydığımız ekonomik nedenlerden doğrudan alma taraftarıydı. Cromwell'in iddiasına göre 16. Yüzyılda bu manastırlar zaten zamanındaki kuruluş amacını yitirmişler ve ticarethane gibi kullanılan kurumlar haline gelmişlerdir. Öyle ki yardım amaçlı kuruluşlar olmalarına rağmen yardım oranlarını gelirlerinin yüzde beşine kadar düşmüştür (Elton, 1991:154), (Haigh,2012:108).

İngiltere'deki tüm dini kurumları denetleme için 1535 Ocak'ında komisyonlar kurulup, görevlendirilmiştir. Bu denetleme altı ay içinde muazzam bir şekilde yapıldı. Ve bu denetimlerin sonuçları "Valor Ecclesiasticus" olarak bilinen deftere kaydedildi. Bu kayıtlar mükemmel yakın titizlikle tutulmuştur ve Cromwell'in manastır ilgasındaki en güçlü silahları olmuştur. Wolsey Dönemi'ndeki hatalardan ders aldığı ve avukat olduğu için ilgayı resmi bir bahaneye bağlaması gerekiyordu. Bu nedenle Üstünlük Yasasına ek madde ile Kral adına denetim yetkisi almıştır. Ve özel olarak görevlendirdiği denetçileri bahane bulmaları amacıyla manastırlara göndermiştir. Bu denetim gurubu bir din adamı olan Dr Richard Layton, kibirli zengin bir genç olan Dr Thomas Legh, kralın hizmetindeki John ap Rice, Dr John London gibi kişilerden oluşmaktaydı. Bu denetimlerin amacı belliydi: Birçok skandal ortaya çıkarıp ilgalarının yolunu açmaktı. 1536 Şubat'ına kadar birçok manastır ilga edildi ve bazı büyük manastırlar yardımsız devam etmeleriyle ayakta kaldı. 1536 yılı boyunca manastırlar birbiri ardına devletin eline geçti. Bunlardan elde edilen malvarlığı tek tek envanter defterlerine kaydedildi (Elton, 1991:156), (Haigh,2012:142).

1536 yılının son üç ayında muhafazakar ve feodal beylerine bağlı Lincolnshire ve Yorkshire gibi Kuzey eyaletlerinde halk "Lütuf Hacı" adı altında toplanarak dine siyasi saldırılara tepki olarak güneye yürüyüşe geçti. Bu isyan her ne kadar reforma karşı gibi gözükse de o yıl yükseltelen subvansiyon vergisi, kiralama ücretleri ve ek vergiler bunda asıl sebebi oluşturmuştur. 1 Ekim'de Lincolnshire'da başlayan isyan, manastır ilga denetçilerinin kovulması ile başlamıştır. İsyancılar Cromwell'in kendilerine teslimi ve Cranmer'in görevden alınmasını talep etmişlerdir. Suffolk'un desteğiyle isyan 19 Ekim'de birden sona ermiştir. Bu sırada asıl tehlike Yorkshire'da Avukat Robert Aske önderliğinde başladı. York merkezli bir yönetim kurdu ve kendini destekleyenlerle 30.000 silahlı adama sahip oldu. Aske, ordusuyla güneye inmek istemiyordu, kral da oyalama taktiği uygulayarak Norfolk'un asker sayısını arttırma yoluna gitti.

Aske, 2 Aralık'ta Pontefract'ta büyük bir konsey topladı. Bu konsey önceki taleplere ek olarak Papalığın İngiltere'deki gücünü tekrar tesis etmek, dini arazilerin geri verilmesi ve kraliyet denetiminden uzak bir meclis olması gerektiği de eklendi. 1537'nin başında isyan bastırıldı ve ilk altı ay isyana katılanların cezalandırılması için cadı avı başlatıldı. Bu isyan sonunda bazı büyük manastırların kamulaştırılmasının önü açılmış oldu. Değişik zamanlarda manastırlar için bölgesel isyanlar çıkarılmaya devam etse de 1540 yılına gelindiğinde İngiltere'de manastırlar tamamen kamulaştırılarak yıllık hazineye 100.000 pound gibi (-ki bu tutar Cromwell'in bakanlığının başındaki gelirin toplamı kadardı.) gelir artışı sağlamıştır (Elton, 1991:160) (Reese, 1949:52-53), (Haigh, vd., 2012:145).

Kralın dört yıllık savaş serüveninin toplam maliyeti 2.135.000 pound olmuştur: bu tutarın 1 milyon poundu manastırların ilgası ile karşılanmıştır (Loades, 2001:52). Bu tutar bazı kaynaklarda 800.000 pound olarak gözükmektedir (Dietz, 1921:138-143). 1530'ların sonralında İngiltere'de ortalama 4.000 rahip, 3.000 kilise üyesi (=canons), 3.000 keşiş, 2.000 rahibenin olduğu ve manastırların taşrada hastane okul gibi işlevlerinin olduğu düşünülürse 1 milyon poundluk gelir daha makul gözükmektedir (Bernard, October 2011:390).

Manastırların ilgasıyla başlayan Katoliklikten uzaklaşma belli hanelerin yok edilmesiyle devam etti. Dini arazilerin halktan kişilerin eline geçmesi reforma büyük ve sağlam destek sağlamıştır (Reese, 1949:53).

4.2.5.3. VIII. Henry'in Evlilik ve Boşanmaları

1536 Ocak'ında Aragonlu Catherine öldü. Anne Boleyn'de sadece Elizabeth adında bir kız doğurmuştu. Kral reformu göze alarak boşanıp yeniden evlenme nedeni olan erkek varise ulaşamamıştı ve kırk yaşından büyüktü. Bu sefer Jane Seymour'a aşık oldu. Catherine ölmüştü ve Anne Boleyn ile boşanmaması için bir engel kalmamıştı. Cromwell tekrar devreye girerek, Nisan ayında bir tetkik komisyonu kurularak, Mayıs ayında Anne Boleyn'in zina ve kralı öldürmeye teşebbüsten 5 kişiyle beraber tutuklandı. 17 Mayıs'ta Cranmer evliliği geçersiz ilan ederek, Anne Boleyn 19 Mayıs'ta idam edildi. 30 Mayıs'ta VIII. Henry üçüncü evliliğini Jane Seymour ile yaptı (Bewsher, 1916:63-64).

1537 Ekim'inde Kral muradına erip bir erkek çocuk, Edward, sahibi oldu ama Jane Seymour doğum sırasında öldü. Fakat her şey güzel devam etmedi: 1538'de bir kriz ortaya çıktı. Katolikler ve Protestanlar birbirine karşı olsa da Cromwell'i ortadan kaldırma konusunda birleştiler (Elton, 1991:165).

VIII. Henry'in dördüncü eşi Clevesli Anne oldu. Protestan ittifakı için Cromwell'in öncülük ettiği bu evlilikten Kral hiç memnun olmadı. Protestan ittifakı için Cromwell bu

boşanmayı istemediğinden Kral ve Cromwell'in arası hiç düzelmek üzere açıldı. 23 Temmuz'da Cromwell heretiklik suçlamasıyla idam edildi, kral boşandı (Doran and Richardson,2005:74).

4.2.5.4. Parlamento

Papalık gücü İngiltere'de iki şekildeydi: Birincisi kilise mahkemelerinin kullandığı yargı yetkisi, ki bu üstünlük yasası ile VIII. Henry'e geçmişti. İkincisi ise dini olan vaftiz yetkisi gibi olan yetkiler; bu yetkileri asla kullanamayacak olan kral için Cromwell bunu piskoposları atama yetkisini krala vererek çözmüştü. Bu şekilde papalığın gücü İngiliz Kilisesi üstünde kaldırılmıştır. Bu yetkilerin yüzyıllar öncesinden krallara zaten verildiği VIII. Henry'in en büyük savunmasıydı.

Kralın üstünlük yasası ile ilahi bir gücü olsa da Parlamantonun böyle bir yetkisi yoktu, çünkü monarşilerde kut inancına göre krallık belli ailelere Tanrı tarafından bahşedilmişti. Bu yüzden seçilmişler bu gücü kullanamazdı (Elton, 1991:178).

Wolsey İngiltere için despotik bir monarşi oluşturmaya çalışırken, Cromwell kralın yetkilerini meclis karşısında kısmen kısıtlayan tamamen modern İngiliz monarşisini oluşturmuştur. Diğer bir deyişle Cromwell bu gücü; kralın üstünlüğü esası değil, parlamentodaki kralın üstünlüğü ilkesi ile düzenlemiştir (Elton, 1991:179).

Diğer bir düzenleme ise yasalarda yapıldı; Ortaçağ'daki papalığın müdahalesiyle olan yasalar 1530'lardan sonra revize edilerek modern yasalar haline getirildi. Mahkemelerin 1530'lardan sonra tüzüklere uyma zorunluluğu getirildi. Tüzüklere tamamen uyuluyordu,. Fakat, vergi konusunda Parlamentoya sürekli ihtiyaç olması sıkıntı çıkarmaktaydı. Bunu 1539'da Bildiriler ile aşmaya çalışılsa da sorun çözülmedi. 1547'de Bildiriler kaldırıldı (Elton, 1991:180).

Tüzüğün üstünlüğü bir nevi Kralın Parlamento'daki üstünlüğünü ifade ediyordu. Yasa çıkarmak için Kral, Lordlar ve milletvekilleri ortak karar vermeliydi. Bu durum bazen bir çıkmaza neden olabiliyordu. Tüzük bu çıkmazı by-pass etmek için Cromwell'in bulduğu bir yoldu. (Elton, 1991:182).

Bazen meclis ve kral birbirine muhalefet yapabiliyordu. VIII. Henry meclisteki ifade özgürlüğünü asla engellememiştir. Milletvekillerinin seçimi özgür seçim ve gizli oy şeklinde yapılarak belli hanelerin tekelinden çıkarıldı (Elton, 1991:185).

4.2.5.5. İdari Yapılanmada Düzenlemeler

Cromwell'in 1530'larda İngiltere için yaptığı en büyük düzenlemelerden biri de şüphesiz idari düzenlemelerdir. Önceki başlıklarımızda defalarca karşımıza çıkan kuzey sorununu hemen

hemen bitirme düzeyine yaklaştırmıştır. İlk önce 1537 yazında merkez beş şehri bir konsey de toplamıştır. Bu kalıcı bürokratik konsey sayesinde kaçakları ve toprak tacizlerini engellemiştir. Ortaçağ gelenekleriyle yaşayan ve sürekli sıkıntı çıkaran Gallerde de 1536'da düzenlemeler yaparak ilk önce adaleti sağlama adına 3 tane Barış yargıcı atamıştır. Sonra da Galler'i İngiltere'ye bağlayarak sorunu çözmüştür. Avam Kamarasının sayısını arttırarak temsil yetkisini genişletmiştir (Elton, 1991:190).

İskoçya, 1523'ten itibaren barışı korudu. Özellikle reform döneminde İngiltere'ye karşı bir oluşumda bulunmasa da İskoç prensi James'in iki kez Fransız prenseslerle evlendirilmesi Cromwell'in dikkatini buradan ayırmamasında etkili oldu.

İrlanda, 1521'de bağımsız ve yerel yönetimine geri döndüğü için daha temkinli davranıldı. 1529'da yerel yöneticiler elinde serbest bırakıldı. 1532'de bir vekillik hakkı verildi. 1533'ten sonra isyanlarla devam etti (Elton, 1991:191).

4.2.5.6. Maliye

Cromwell, organize etmeyi ve kaydetmeyi seven biriydi. Wolsey döneminde kişi yönetimi bir yapı olduğundan çoğu kurum pasif kalmıştır. Cromwell'in en büyük farklılıklarından biri ulusal egemenliği ön plana çıkaran düzenlemeler yaparak pasifize olan kurumlara işlerlik kazandırması olmuştur. Bir sayman gibi çalışarak Gelir Dairesi'nde de düzenlemelerde bulundu. Kendinden önce devlet geliri kamu arazileri üstüne yoğunlaşmışken yeni düzenlemelerle bu kalemlerin sayısı artarak örgütlenme genişlemiştir. Bu düzenlemelere en büyük etkenlerden biri Manastır arazilerinin ilgası ile ortaya çıkmıştır (Elton, 1991:192).

Önceden dört ana başlıkta toplanan devlet gelirleri Cromwell Dönemi'nde; eskiden gelen gelirler, gümrük ve parlamento vergileri, Kraliyet toprakları gelirleri, Wolsey'in çıkardığı vergi, genel mahkeme cezaları, kamulaştırılan manastır arazileri gelirleri olmak üzere altı kurumdan oluşmaya başlamıştır. Bu sistemin tek takdir edilecek yönü gelir kaçığının önüne geçmiş olmasıdır (Elton, 1991:194).

Cromwell, İngiltere yönetimini Ortaçağ uygulamalarından çıkararak modern devlet görünümüne sokan kişidir. Eski devlet kurumlarını düzenleyerek modern hale getirmiştir (Elton, 1991:196).

4.2.5.6.1. Artan Nüfus ve İşsizlik

Cromwell'in en büyük sorunlarından biri de artan nüfus ile oluşan işsizlikti. Bu işsiz sayısı 20-30.000 civarında idi. Bu sayı yaklaşık 3 milyon nüfusa sahip bir ülkenin yüzde 10'u demektir. Bu işsizler dilencilik ve suç olan yağma, gasp ve hızsızlıkla karınlarını doyurmaya

çalışmaları sonucunda cezalandırılrsa da önü alınamıyordu. İki türlü işsizlik vardı: birincisi yaş veya sakatlık nedeniyle elinden bir iş gelmeyenlerdi. İkinci tür işsizlikte ise işin beğenilmemesinden kaynaklı oluşan işsizlik vardı. Wolsey Dönemi'nde bunların aşırı derecede cezalandırılması nedeniyle her isyan hareketinde bu isyanları destekleyen kalabalık guruplar oluşmasına neden olmuştur. Cromwell, kamu cezası gibi cezalarla bunu önlemeye çalışmıştır (Elton, 1991:199).

4.2.5.6.2. Ticaret

Wolsey, İngiltere için müttefik ararken yanlış politikaları nedeniyle İngiltere'yi yalnızlık politikasına itmiştir. Anlamadığı için ticareti yok etme düzeyine getirmiş ve ekonomik olarak ülkeyi yıpratmıştır. Cromwell, göreve başlamadan önce Antwerp'te saygın bir tüccar olduğundan ticaretin önemini ve eksiklerini çok iyi biliyordu. Bu nedenle diğer ülkelerle ticari ilişkileri sürekli canlı tutmuş ve ticaret gelirlerini tüm gelirlerin üstüne çıkarmıştır. Bu ticarete yabancı tüccarları destekleme, İngiliz tüccarların haklarını ön planda tutma ve işlenmiş yünlü dokuma ticaretini destekleme etkili olmuştur. 1539'da gümrük vergilerini yerli tüccarla eşitleyerek ticareti canlandırdı. Ayrıca, 1540'da yeni kod sistemli bir navigasyon sistemi ile donanma ve ticaret gemilerini millileştirerek yabancı etkisinden çıkardı. Bu canlanma Hollanda ile yaşanan Protestan sorunu yüzünden kısa süreli oldu. Cromwell'in dokuma ticaretini millileştirmesi buradaki kalıcı yarar oldu (Elton, 1991:203), (Loades, 2001:53).

4.2.6. VIII. Henry'in Son Yılları (1540-1558)

Cromwell'in yokluğundan sonraki 18 yıl VIII. Henry ülkeyi yönetirken çok pasif kalmış ve bu durum çocuk yaşta tahta geçen VI. Edward ve Mary döneminde de devam etmiştir. Bu süre boyunca ülkenin sistemli bir şekilde devam etmesinin temel nedeni Cromwell'in yaptığı idari düzenlemeler olmuştur. Thomas Cromwell, İngiltere'de modern anayasal monarşiyi kuran ve egemen devleti düzenleyen kişi olmuştur. (Elton, 1991:205).

VIII. Henry'in son 18 yılında, Cromwell'den sonra, ne yazık ki iyi bir devlet adamı olmadı. 1540'dan konseyde muhafazakar ve Ortodoks olmak üzere iki gurup ortaya çıktı. 1540 Ağustos'unda kral üç ortodoks heretiklik suçlamasıyla yaktırmış ve böylece Katoliklerin gözünde başarı olarak gözüke de Altı Madde'yi ufak düzenlemelerle uygulanmaya devam etmiştir. Cranmer, Canterbury'deki önemli konumunu korudu. 1542'ye kadar hiçbir meclis toplanmadı (Doran and Richardson, 2005:74).

4.2.6.1. VIII. Henry'in Son Evlilikleri

VIII. Henry 5. Evliliğini Katherine Howard ile yapmıştı. 1541 Kasım'ında Konsey kraliçenin evlenmeden önceki hayatının kraliçe olmaya uygun olmadığı hakkında deliller bulunca yargılama başladı ve 1542 Şubat'ında suçlu bulundu ve kaçtı. VIII. Henry 1543 Haziran'ında 6. ve son evliliğini bir Protestan olan Katherine Parr ile yaptı (Elton, 1991:207).

4.2.6.2. İskoçya

İskoç kralı Fransız prensesle evli olduğundan İskoçya'da Fransız desteği vardı. 1542 Ağustos'unda kralın desteklediği küçük bir birlik İskoç topraklarında ilerlese de geri çekilmek zorunda kaldı. Bu durum üzerine V. James, Kasım ayında karşı saldırı başlattı. Solway Moss bataklıklarında ordular karşı karşıya geldi ve İngiliz üstünlüğüyle sonuçlandı. Yenilgi haberinin üzüntüsüyle ölen V. James'in yerine Fransız ikinci eşinden doğan Mary küçük olduğu için, onun adına Fransızlara geçti. 1543 yılında politik karşı hamle yapan İngilizler savaş esiri İskoç Soyluları geri göndererek İskoçya'da İngiltere destekli bir gurup kurdular. Bu gurup Fransız destekçisi Beaton'u devirip Arran'ı geçici olarak iktidara getirdi. 1543 Temmuz'unda Galler Prensi ile Mary Stuart'ın evlendirilmesini düzenleyen Greenwich Anlaşması imzalandı. Kralın faaliyetleri ne yazık ki İskoç milliyetçiliğini canlandırmaktan başka bir işe yaramadı. İskoç tahtını mirasla İngiliz tahtına devretme politikası tam ters sonuçla 1603'te Suartlar Dönemi'nin başlamasına neden oldu (Doran and Richardson,2005:254), (Reese, 1949:59), (Froude, vd., 2006:8).

4.2.6.3. Fransa ile Savaş

1541 yılında Fransız - İspanyol ittifakı, İspanyol valisi Milan'ın topraklarından geçen iki Fransız elçiyi öldürmesi ile bozulmuştur ve bu iki Katolik ülkenin İngiltere'ye ortak sefer yapma riskini ortadan kaldırmıştır (Reese, 1949:57).

Bu dönemde VIII. Henry, Avrupa'da İngiliz gücünü göstermek için can atarken Fransa İngiltere'yi uzak tutmaya çalışmıştır. 1543'te emperyal ordulara destek için Flanders'e gönderilen küçük bir ordu iki tarafı da etkilemiştir. Bu gösterinin verdiği etkiyle 1544'te VIII. Henry Paris'in kuşatmasında İspanya'ya destek vermek için 40.000 kişilik bir birliği Calais'te karaya çıkararak işgale başlamıştır. Ordunun yavaş kalması, çok etkide bulunmasa da zamanla Charles ile VIII. Henry'in ittifakı bozuldu ve Fransa ile İspanya anlaşma imzaladı. İngiltere'nin barış anlaşması çıkmaza girdi. 1546'da iki ülke barış yapmak zorunda kaldı, Fransa savaş

tazminatı ödedi, İngiltere ise 1554'e kadar Boulogne'yi elinde tuttu. Bu savaşın krala maliyeti 2.000.000 pound gibi yüksek bir tutardı (Elton, 1991:209), (Reese, 1949:58).

Cromwell gibi bir devlet adamının olmaması nedeniyle oldukça pahalıya mal olan savaşın yaralarını sarmak için 1540-47 yılları arasında halka ağır vergiler yüklenmiştir. 1540'a kadar belli bir sistemle kiralanan manastır ve kraliyet toprakları savaşı finanse etmek için kontrolsüzce satıldı. Bu toprakların satılması sonraki dönemlerde kiradan gelen yıllık büyük gelirlerin artık gelmemesi demek olduğundan, ekonomik krizlerin habercisi ve nedeni olmuştur. üstüne üstlük kontrolsüz olarak zorla kredi ve yasadışı yardım da alındı. Ve ne yazık ki bu paraların hepsi savaşta harcandı. Antwerp'den yüklü miktarda borç alması yanında kralın son üç yılında paranın değerinin düşürülmesi ciddi sorunlara yol açtı. Kral son yıllarında hem babasının, hem de Thomas Cromwell'in doldurduğu hazineyi sonuçsuz savaşlarla tüketip, borçla ve zedelenmiş refah düzeyiyle tahtı bırakmıştır (Elton, 1991:211).

4.2.7. Anglikan Kilisesi ve İngiliz Kilisesi'nin Kuruluşu

Latince 'İngiliz' anlamına gelen "Anglicanus"[†] kelimesi, dinsel göreneklere izleyen insanlar ve kiliseleri tanımlayarak, İngiltere Kilisesi için kullanılmıştır (<http://www.anglican.org/vocab/abcde.html> 15.01.2019).

İngiliz Kilisesi'nin kuruluşu, diğer bir deyişle İngiltere'deki Protestanlık Kıta Avrupası'ndaki Protestanlıktan tamamen farklıdır. Bu farklılığın temelinde; kıtada Protestanlık Hristiyanlığın uygulanışına yönelik bir tepki olarak ortaya çıkmışken, İngiltere'de kralın ve parlamentonun eliyle gerçekleştirmişlerdir (Schultz, 1992:88). Reformasyon iki şekilde oluşan bir olgudur. Bunlardan ilki kilisedeki din adamlarının örgütlenmesini ifade etmektedir. Bu örgütlenmenin değişimi her ülkede oldu. Diğerleri ise kilisenin bağlı olduğu en üst kurumun değiştirilmesi olarak uygulandı. Bu değişiklik mevcut gücü bırakmak istemeyen papalığın ve destekçilerinin güçlü direnişiyle karşı olarak, mezhep savaşları olarak bildiğimiz olguyu ortaya çıkardı (Innes, 1906:63).

İngiliz Kilisesi'nin, Roma'dan ayrılması belli olayların yüzyıllar içerisinde oluşumuyla alakalıdır. Bunlardan ilki, İngiltere'de daha 14. yüzyılda kilisenin ve papalığın yozlaşması John Wycliffe (1330-1384) tarafından eleştirilmiştir (Schultz, 1992:89). Oxford da hem ilahiyat hemde felsefe eğitimi alan Wycliffe, "dinsel iradenin siyasal iradeye tabi olması gerektiğini" savunmuş ve manastırların kamulaştırılmasını gündeme getirmiştir (Alıcı, 2005:39), (Çatalbaş, 2006:30). Papalık tarafından ciddi bir tehditle karşılaşmamasının en temel nedeni dile getirdiği düşüncelerin kralların ve prenslerin işine yaramasıdır.

[†] Anglikanizm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akgün, 2006.

John Wycliffe'in düşüncelerinin onu destekleyenler tarafından İngiltere'nin her yerine ulaşabilmesi için bir vaizler grubu kurulmuştur. Bu grubun bir kısmı Oxford çevresinde toplanarak canlı vaazlar vermeye başlayarak halkın ilgisini çekmişler ve kendilerine zamanla Lollardlar (mırıldananlar) lakabı takılmıştır (Alıcı, 2005:42), (Çatalbaş, 2006:34), (Schultz, 1992:65). John Wycliffe ve Lollardlar'ın faaliyetlerinin, İngiliz Kilisesi'nin Roma'dan ayrılmasında halkı hazırlayarak VIII. Henry'in işini çok kolaylaştırdığı aşıkardır.

Ayrılmayı diğer destekleyen olay, 14. yüzyılda John Wycliffe'in düşünceleriyle başlayan "İngiliz Milliyetçiliği'nin" ön plana çıkmaya başlamasıdır. Bu milliyetçiliğin özünü; dönemin ruhban sınıfına ait arazilerden alınan kiralardan, ruhban sınıfının oluşturduğu kendi yargı sistemlerinin, kralınkinin aksine, çoğunlukla para cezasına dayanması ve buradan gelen gelirlerin bir kısmının papalığa gönderilmesidir. *Papalıktaki bölünme** nedeniyle bir papanın Avignon'da (Fransa) olması ve Fransa - İngiltere arasındaki Yüzyıl Savaşları'nın (1337-1453) olması ile İngiliz gelirlerinin bir kısmının, düşmanları Fransa'ya gitmesi anlamına geliyordu. Bu durum, İngiliz Kilisesi'nin millileşmesinin ilk adımları sayabileceğimiz 1351'de "Provisor"** ve 1353'de "Praemunire"*** yasalarıyla atıldı (Alıcı, 2005:39-40), (Çatalbaş, 2006:21), (Schultz, 1992:65).

4.2.7.1. Roma'dan Ayrılma

VIII. Henry, daha İki Gül Savaşı'nın yaraları taze iken ve daha önce İngiliz tahtına hiç kadın oturmaması nedeniyle erkek bir varisi çok istiyordu. Fakat, Babası VII. Henry, dış ilişkilerde ülkeler arası dostluğa çok önem vermesi nedeniyle, onun kendi abisinin dul eşi Catherine evlenebilmesi için Papalıktan zorla izin almıştı. Başka birinden erkek varisi olması umuduyla, 1527'de İncil - Levililer 20/21'i (*Kardeşinin karısıyla evlenen adam rezillik etmiş olur. Kardeşinin namusunu lekelemiştir. Çocuk sahibi olmayacaklardır* (<https://incil.info/kitap/Levililer/20> 22.02.2019), (Akgün, 2006:17)) ibaresini öne sürerek Catherine ile evliliğin Papalık tarafından bozulmasını istedi. Geçmişte örneği olması rağmen (1152 yılında Papa, Fransa kraliçesi Elenor ile eşi VII. Louis'i on dört yıllık bir evliliğin sonunda boşamıştı (Durmaz, 2016:706).) Papa bu talebi 1530'da reddetti.

* Papa VIII. Boniface'nin ölümünden sonra yerine seçilen V. Clement (1264-1314) Roma yerine Avignon'a yerleşmişti. Bu durum 1377'de Papa XI. Gregory'nin (1329-1378) Roma'ya dönmesine kadar devam etti. Ancak ertesi yıl Papanın ölümü, biri İtalyan diğeri Fransız iki papanın seçilmesine yol açtı. Tarihte büyük bölünme olarak bilinen bu karışıklık, "Constance Konsili"nde (1414- 1418) tartışıldı. Nihayet konsil, Kardinal Odo Colonna'ya (1368-1431) V. Martin adını verip 1417'de Papa seçerek bu bölünmeye son verdi (Alıcı, 2005:38-9), (Çatalbaş, 2006:21-2).

** İngiliz gelirlerinden/tımar (benefice) papalık edinimlerini hariç tutmak için kiliseyle ilgili atamalar üzerinde kralın gücünü onaylayarak, kraliyeti güçlendiren kanundur (Alıcı, 2005:40)

*** Kraliyet mahkemelerindeki davaları yabancı mahkemelere götürmeyi yasaklayan kanundur. Özellikle Roma mahkemelerine yapılan müracaatları geçersiz kılmak için çıkarılmıştır (Alıcı, 2005:40)

1527 yılına gelindiğinde, VIII. Henry ve Aragonlu Catherine'nin evliliği 18. yılında olmasına rağmen sadece bir kız çocuğu (I. Mary) hayatta idi (Schultz, 1992:89). Yeni Tudor Monarşisi'nin en büyük korkusu bir erkek varise sahip olamamaktı. Bu durumu ölen kardeşinin eşiyle evlenmesinin bir cezası olarak yorumladı. Papalığa başvurusunun nedeni de bu düşünceydi. VIII. Henry'in başdanışmanı Wolsey 2 yıl uğraşmasına rağmen, papalığın o dönemde Aragonlu Catherine'nin amcası İspanya kralı V. Charles'in etkisinde olması nedeniyle, boşanma izni alınamadı.

Papadan istediği izni alma konusunda sabrı tükenen VIII. Henry, evlilik sorununu çözmek için Thomas Cromwell ve Thomas Cranmer'i görevlendirdi. Thomas Cranmer'in tavsiyesi üzerine boşanma isteğinin haklılığını onaylatmak için İngiltere, Fransa ve İtalya'daki üniversitelerle görüşerek konuyu tartıştırdı (Schultz, 1992:89-90), (Reese, 1949:48).

Yukarıda belirttiklerimiz her ne kadar VIII. Henry'i tam bir protestan gibi gösterse de durum bunun tam tersidir. Bunun en büyük kanıtı da Martin Luther'in protestan görüşleri yayıldığında kralın bizzat kendisinin 1521 yılında "Yedi Sakramentin Savunması" (Defense of The Seven Sacraments) adlı çalışmasında Katolikliği ve Papa'nın mutlak otoritesini savunduğu bilinmektedir. Bunun sonucunda Ekim 1521'de Papadan "İmanın Savunucusu" (Defender of The Faith) unvanını almıştır. Günümüzde de İngiltere Kraliyet Ailesi bu unvanı halen kullanmaktadır (Schultz, 1992:89), (Tanilli, 1990:124-125), (Reese, 1949:49).

İngiliz Kilisesi'ndeki reform niteliğindeki değişikliklerin görünen nedeni kralın boşanma isteği olmuştur. Bu değişiklikler VIII. Henry zamanında çıkarılmış olsa da başrol oyuncularını siyasi kanatta Thomas Cromwell, dini kanatta ise Thomas Cranmer'dir (Schultz, 1992:90).

4.2.7.2. 1529-1536 Reformasyon Meclisi

Tudorlar döneminde İngiliz Kilisesi'nin oluşması belli yasaların çıkarılmasıyla sağlandı. Kralın yeni danışmanları hızla Protestanlık yasalarını meclisten geçirmeye başladılar. Bu meclisten toplam 137 karar geçmiştir; bunlardan sadece 32 tanesi reformasyonla ilgilidir (Schultz, 1992:90).

Bu yasalardan ilki kralın kendisini "tek koruyucu", "yegâne", "üstün efendi" ve "kilisenin başı" olarak Kilise Temsilciler Meclisi'ne onaylatması oldu. Cromwell, bir adım daha ileri giderek 11 Şubat 1531'de kiliseyi krala bağlayan yasayı onaylattı. 1532'de meclis, monarşiyi daha da güçlendiren "kraliyet onayı olmadan hiç bir kanunun geçerli olamayacağını" onaylatıp, bu yasayı geçmişe dönük uygulama yasasını da çıkarttı (Schultz, 1992:90), (Alıcı, 2005:60), (Reese, 1949:51).

1532 yılında krala bağladığı Kilise Temsilciler Meclisi'ne; ölen kardeşin eşiyle evlenmenin yasak olduğunu onaylatarak evliliğini yok hükmüne çevirdi. Bu yasaya ek olan diğer

yasayla da evlilik ve vasiyet konularında Roma Kilisesi'ne başvuruları yasaklattı. Yasaya göre hiç evlenmemiş gözüktüğünden, Anne Boleyn'le gizlice evlenmesinin yolu açılmış oldu. Bu gelişmeler üstüne Papa, VIII. Henry ile Catharine evliliğinin geçerli olduğunu ve on gün içinde eski evliliğine dönmediği takdirde kralın aforoz edileceğini ilan etti (Schultz, 1992: 90), (Alıcı, 2005:60), (Reese, 1949:51).

Papanın aforoz tehtidine karşı, VIII. Henry bu boşanmanın onaylanmasını papalığın en zayıf yeri olan gelirlerini keserek zorlamaya çalışmıştır. Bu amaçla 1532'de İngiltere'deki kiliselerden her yıl papaya gönderilen "Annate*" ve "Peter's Pence**" vergilerini çıkarılan yasa ile artık İngiltere kilisesinin başı olduğu için kendisine verilmesini sağladı. Ayrıca, ruhban sınıfı atamalarını İngiliz Kilisesine ve dolayısıyla kendisine bağlayarak, 1534'te papalık otoritesini İngiltere Kilisesi üstünden kaldırdı (Reese, 1949:52), (Alıcı, 2005:60)

1534'de çıkartılan Üstünlük yasası (Act of Supremacy), İngiltere kral veya kraliçesini İngiltere'deki siyasi ve dini otoritenin başı yaparak, İngiliz Kilisesi'nin mutlak liderleri konumuna getirmiştir. Bu yasa sonucunda monarşi güçlenmiş, kilise milliyetçi bir çizgiye girmiştir. Bu yasayı alkışlarla karşılayanların yanında buna muhalefet edenlerde vardı. Bu muhaliflerden Rochester Dükü John Fisher ve Ütopya'nın yazarı Eski Maliye Bakanı Thomas More gibi bizzat kendine yakın hizmet eden kişiler bile idam edilmiştir (Haigh,2012:124), (Akgün, 2006:18). Unutmamak gerekir ki VIII. Henry, dinsel ritüelleri yönetmeyi değil, din adamlarını tamamen denetiminde tutmayı amaçlamıştır

VIII. Henry, 1532'te Thomas Cromwell'i, Wolsey'den boşalan koltuğa atadı. Cromwell'de kralın boşanmasını sağlarken, dinle ilgili kendi istediği düzenlemeleri hayata geçirdi. Bu düzenlemeler sonucunda 1532-1540 arasında İngiliz Kilisesi'yle ilgili reformasyon hız kazandı. Bu süreçte 376 manastır kamulaştırıldı (Reese, 1949:53), (Schultz, 1992:90). Bu düzenlemelerin temelinde Padualı Marsilio'nun kilise-devlet ilişkileri hakkındaki düşünceleri vardır. Cromwell'in, Padualı Marsilio'ya hayranlığı o kadar fazlaydı ki, Barış Savunucusu (Defensor Pacis) adlı kitabının çevirisi için yardımda bulundu (Haigh,2012:125).

1536 ve 1540 yılları arasında kralın manastırların mallarına el koyması sadece Kuzey Kontluklarından güneye yayılan "Merhamet Hacı" denilen bir protesto yürüyüşüne neden olsa da bu isyan bastırılarak kamulaştırma devam etti (Stauffer, 1993:106). Üst düzey manastır idarecileri kolejlerin başına geçti. Müsadere edilen manastır arazileri okullara üniversite kurumlarına ve dükalıklara verildi. Böylelikle manastır sistemi ve taraftarlarından eser kalmadı. VIII. Henry 6 psikoposluk kurarak buralarda 6 tane yeni okul kurdu. Ayrıca, 5 yeni üniversite kurdu (Reese, 1949:53). Bu arazilerin bir kısmını kral kendine ayırırken kalan kısımlarını da

---

* Atanmaları nedeniyle piskoposlar tarafından papalığa yapılan ödemedir. Bu, ilk yıl gelirlerinin üçte birini teşkil eder (Alıcı, 2005:59).

** X. yüzyılın başlarında her İngiliz ev reisinden zorla papalığı desteklemek için bir peny olarak alınan yıllık bir vergidir (Alıcı, 2005:60).

kendini destekleyen soylulara yok pahasına dağıtarak kendini destekleyen bir sınıf oluşturmuştur.

Bu düzenlemeleriyle İngiltere’de ulusal kilise Thomas Cromwell ile oluşmuştur. Papalığın İngiltere Kilisesi üstündeki otoritesini bitirerek, kendinden sonrakilerin önünü açmıştır. VIII. Henry, açısından bakıldığında durum bir tarafı seçmekten ziyade iki düşünce arasında bir denge politikası izlemek olmuştur. 1535-1536 ‘da Şarlken ve I. François’in olası ittifakına karşı Alman Protestan Prenslarının desteğini almak İngiliz Kilise Temsilcileri ile Wittenberg ilahiyatçılarından görüşmelerinden ortaya çıkan 10 Madde’yi kabul etmiştir. 1536 yılında hazırlanan ve VIII. Henry tarafından da kabul edilen “10 Madde” zekice hazırlanmış ve bu dönem uygulanan denge siyasetinin açık bir belgesidir (Haigh,2012: 126).

1536 ve özellikle 1538 yıllarında 10 maddeyi açıklamak için hazırlanan “Kraliyet Buyrukları” belirgin olarak Protestan çizgidedir. Bu buyruklarda belirgin bir milliyetçilik ön plandadır: Kilisede cemaate İngilizce hitap edilmesi, On Emir’in, Pazar duasının ve amentünün cemaate ana dilde öğretilmesi ve en mühimi İngilizce’ye çevrilmiş olan İncil’in İngiltere’deki her kiliseye gönderilme zorunluluğunun getirilmesi olmuştur (Stauffer, 1993:107) Her ne kadar Kral, Katolik çizgide devam etse de, özel hayatındaki sıkıntıları çözen Cranmer ve Cromwell’in İngiltere’nin reformasyonu için olan faaliyetlerini onaylamıştır (Haigh, vd., 2012:126).

Fransa ve İspanya’nın 1538 Nice Barışı ile aralarındaki savaşı bitirmesi ve Papanın Katolikliğin savunucusu gözüken bu iki ülkeden İngiltere’ye karşı ceza seferi düzenlemelerini istemesi, VIII. Henry’in denge siyasetinden vazgeçerek, Alman prenslerin desteği için Protestanlık tarafına kaymasına neden oldu. Bu fırsatı değerlendiren Cromwell 1538’de, kiliselerde herkesin rahatça okuyabileceği bir İngilizce Kutsal Kitap’ın bulunmasını zorunlu yapan yasayı onaylattı. Cranmer de sabah ayinlerini İngilizce’ye çevirdi. Bu ceza seferi tehlikesine karşı Cromwell’in de çabalarıyla, VIII. Henry tekrar Protestan Alman Prenslarının desteğini almaya çalışmış ve 1540 Protestan Saksonya Seçicisi’nin eltisi Anne Cleves ile evlenmiştir. Fakat kral, bu evlilikten hoşlanmadığı ve yapılan ittifakın gereksizliği ortaya çıkınca evlilik 6 ay sürmüş ve boşanmıştır. Bu evliliğin mimarı Thomas Cromwell heretiklik suçlamasıyla idam edilmiştir (Haigh,2012: 153).

Kral, Katolik tehlikesinin geçmesi nedeniyle yönetimdeki Protestanlık etkisini azaltmak ve kendi otoritesini sağlamak amaçlarıyla, 1539’da “Altı Madde Kanunu” yayınlattı. Bu kanuna, Cranmer muhalefet etmiştir. Katolisizm’e yakın durması ve Madde Değişimi’ne karşı olanların diri diri yakılmalarını öngörece kadar katı olan Altı Madde Kanunu, "Altı Uçlu Kırbaç" olarak adlandırılmıştı (Stauffer, 1993:108), (Alıcı, 2005: 63-4). Bu kanundan VI. Edward dönemi’ne kadar Katolik kanatın etkinliği artarak devam etti. Cranmer, Cromwell’in de idam edilmesiyle ve bu yasalarla kendi hayatı için endişe etmeye başladığından muhalefet edemedi. Yeni yasayla

evliliği suç olduğu için bir müddet eşinden ayrılmak zorunda kaldı. Bu dönem ateşli Protestanların çoğu İngiltere'den kaçtı (Haigh, vd., 2012:125), (Alıcı, 2005:64).

Kralın Katolik kanat tarafına yönelmesi, 1543'te muhafazakâr olarak yazılan "Bir Hıristiyanın Gerekli Akidesi ve Bilgisi (The Neccesary Doctrine and Erudition of A Christian Man)" adlı kitap Kilise Temsilciler Meclisinden geçerek yayınlandı (Alıcı, 2005:64). Bu kitap, kralın yazdığı önsözden dolayı "kralın kitabı" olarak bilinmektedir. Bu kitap Luther'in düşüncelerine taban tabana zıttır (Stauffer, 1993:109).

VIII.Henry, 1547' de öldüğünde, İngiltere düşünce olarak üçe ayrılmıştı. Bu gruplardan ilki ve en kalabalığı Henryciler de diyebileceğimiz gruptur. Bunlar kralın tüm yaptıklarını desteklemekteydiler. İkinci grup, eski dini durumun geri gelmesini ve tekrar Roma Kilisesi'ne bağlanma taraftarıydılar. Üçüncü grup ise, yapılan reformların Almanya ve diğer Avrupa devletlerindeki reformlarla aynı olması gerektiğini düşünüyorlardı (Stauffer, 1993:109).

Bu dönemde her ne kadar İngiltere Reformasyonu tamamlanmasa da Papanın İngiltere Kilisesi üzerindeki vesayet hakkı belirgin şekilde zayıflamıştır. Bu süreç, manastır mallarının sosyal şekilde değerlendirilmesi, bu arazilerin dağıtılması ile oluşan yeni ve krala bağlı orta sınıf sayesinde ileride İngiltere Kilisesi'nin ortaya çıkışını hazırlayıcı etkiye sahiptir. VII. Henry ile başlayan merkezi idarenin feodalite karşısında yükselişi, neredeyse ülkenin bütün kurumlarını tek elde bulundurma gayreti içinde olan VIII. Henry ile zirveye ulaşarak, buna paralel olarak daha sonra I. Elizabeth döneminde iyice belirginleşecek olan Anglikan Kilisesinin iskeleti de bu süre zarfında oluşturdu.

4.2.8. Deniz Gücü

İngiliz Kraliyet Donanması'nın kurucusu VII. Henry gözüke de Avrupa donanmalarıyla baş edebilecek sayı ve teknolojik güce VIII. Henry'in yatırımları ile ulaşmıştır. Kralın Avrupa siyasetinde bulunmak amacıyla saldırgan tutumu ve İngiliz Kilisesi'nin Roma'dan kopması neticesinde donanma gücüne sahip olan İspanya ve Fransa'nın İngiltere'yi istila tehlikesi ortaya çıktı. Bu tehlikenin doğal sonucu İngiliz kanalının ve liman kentlerinin olası hedef haline gelmesi, kıta Avrupası'na çıkarma yapmak için gemiye ihtiyaç duyulması bu dönemde donanmaya önem verilmesinin başlıca nedenleri olmuştur.

4.2.8.1. İngiliz Kraliyet Donanması

VIII. Henry 1515 yılında Fransa ile savaş nedeniyle gemi yapımı ve silah teknolojisinin geliştirilmesine önem vererek 25 gemi yaptırdı. Thames ve Portsmouth tersaneleri hem gemi yapıyor hem de gerektiğinde ticaret ve yük gemilerini savaş gemilerine dönüştürüyorlardı. Kral

için gemi inşasının hızlanması için 1513 ile 1528 yılları arasında Erith ve Deptford'da olmak üzere iki tersane daha inşa edildi. Fransız savaşında zarar gören Portsmouth tersanesi onarıldı (Elton,1991:365), (Hattendorf, 1993:58), (Froude, vd., 2006:12), (Loades, 2001:39).

Bu dönemin temel savaş stratejisi iki geminin birbirine bağlanarak küçük kalibreli hafif silahlar ve kılıçlarla güverte meydan savaşı şeklinde olması nedeniyle okçular için yüksek kuleli fazla asker taşımak ve savaş avantajı sağlamak için yüksek gemilerden oluşmaktaydı. Bu dönemin deniz savaşlarında asıl amaç düşman gemisini batırmaktan ziyade ele geçirmek üstüne kuruluydu (Elton,1991:366).

VIII. Henry'in en temel amacı Avrupa siyasetinde söz sahibi olmaktı. Bu amacını gerçekleştirmek için de güçlü bir kraliyet donanmasına sahip olması gerektiğini biliyordu. 1512'de İngiliz Donanma İdaresi kuruldu. 1510'da The Mary Rose ve Peter Pomegranate denize indirildi. Lion 1511' de İskoçya'dan getirildi. 1512'de 120 ile 900 ton arasında on dört gemi satın alındı. 1514'te savaş bittiğinde VIII. Henry'in kraliyet donanması 29 savaş gemisinden oluşuyordu. Dönemin en büyük gemisi olan *Henry Grace a Dieu* Portsmouth'da yapıldı. Bu gemi 1.500 ton ağırlıkla döneminin en büyük gemisiydi. İngiliz donanması asıl olarak işgal tehdidi nedeniyle 1530'da güçlendirildi. Bu donanma ile 1542-6 savaşlarında önemli rol oynayan bu donanma oldu. Bu donanma kralın ölümünde 53 deniz nakliyat gemisinden oluşuyordu (Elton,1991:365), (Hattendorf, 1993:58), (Froude, vd., 2006:12), (Loades, 2001:38-39).

Tablo 7. 26 Ağustos 1552 tarihine ait Kraliyet Donanması gemi listesi (Hattendorf, 1993:100-1).

İyi durumda olanlar	
Sıra	Adı
1	The Edward
2	The Great Bark
3	The Pauncey
4	The Trinity
5	The Salamander
6	The Bull
7	The Tiger
8	The Willoughby
9	The Primrose
10	The Antelope
11	The Hart
12	The Greyhound
13	The Swallow
14	The Jennet
15	The New Bark
16	The Falcon
17	The Sacre

Demirle ilgili tamirat olması gerekenler	
Sıra	Adı
1	The Peter
2	The Matthew
3	The John
4	The Sweepstake
5	The Mary Hamborough
6	The Anne Gallant
7	The Hind
8	The Less Bark
9	The Lion
10	The Dragon
Satılmaya hazırlanan	
1	The St (Struse of Dawske)
2	The Unicorn
3	The Christopher
4	The George

Tablo 7. Devamı

18	The Phoenix
19	The Gerfalcon
20	The Swift
21	The Sun
22	The Moon
23	The Sven Stars
24	The Fleur de Lys

Korumaya ve tutmaya değmeyenler	
1	The Maidenhead
2	The Gillyflower
3	The Portcullis
4	The Rose Ship
5	The Rose in Sun

VI. Edward döneminde yeni gemi olmadığı için bu aynı zamanda VIII. Henry döneminin gemileridir. “The Bark of Boulogne; İrlanda’da durumu bilinmiyor. The Grand Mistress; Tamir edilemeyecek kadar kötü.” kayıtları vardır (Hattendorf, 1993: 100-1)

Elizabeth Dönemi’nden önce ana gemilerden, 19 Temmuz 1545 tarihinde Mary Rose fırtına nedeniyle batması haricinde, hiçbiri kaybedilmedi. Bu gemi ile beraber Kaptan Sir George Carew ve 400 denizci ile çok fazla teçhizat kaybedildi (Elton, 1991:366), (Doran, 2009:196-197)

VIII. Henry gemi silah teçhizatlarını geliştirmek için 1511’de Houndsditch’te gemiler için silah fabrikası kurdu. Bu fabrika gemiler için ilk topu ancak 1543’te üretebildi. Bu dönem top ustaları genellikle Alman’dı. Bu nedenle gemilerin silah teçhizatı Hansa Birliği sayesinde temin ediliyordu. Bu dönemin ana silah sağlayıcısı Belçika’nın Mechelen şehri olmuştur. 1520’lerde İngiliz Kraliyet Donanması’nın savaş gemileri bindirmelere karşı korumalıydı. Fakat sadece birkaçında ağır top bulunuyordu (Loades, 2001: 40).

Kralın silah teknolojisine karşı özel bir ilgisi vardı. Özellikle İngiliz kraliyet gemilerinin güçlü toplar taşıyıp kullanmaları ayrıca ilgisini çekiyordu. Kralın bu ilgisine paralel diğer bir ilgisi ise; deniz haritaları olmuştur. Bu ilginin sonucu olarak Fransa ile savaşta olmasına rağmen aslen Fransız olan Jean Rotz’u 1542’de Kraliyet Hidrografi olarak atadı. Ayrıca başka bir Fransız olan Matematikçi ve Kozmograf olan Jean Maillard’ın da hizmetinden yararlandı (Loades, 2001: 44)

4.2.8.2. Deniz Ticareti

VIII. Henry babası gibi denizaşırı ticari yatırımcıları desteklemiştir. Döneminde birçok kaptanla tanışarak kendisini ikna edebileni desteklemiştir. Bunlardan ilki Plymouth’dan William Hawkins olmuştur. Hawkins kendine ait Pole of Plymouth adlı 250 tonluk gemisiyle yolculuğuna başladı. Hawkins kralın güvenini boşuna çıkarmayıp, Gine kıyılarından altın ve fildişi elde etti. Brezilya’ya ulaşarak buradan yerlilerden bazılarını getirerek Whitehall’de krala sundu (Froude, vd., 2006:6.), (Loades, 2001:34).

Kralın desteklediği diğer bir Plymouth’lu Kaptan Robert Throne, Cabot’un bulamadığı Kuzey Batı geçitini aramak için Dominus Vobiscum adlı gemisiyle yola çıkarsa da başarı elde

edemedi. Onu bu dönemde Londralı Usta Hore adında birinin ikna ederek, yüz yirmi kadar kişiyle Gravesend'den Minion ve Trinity adlı iki gemiyle yola çıktılar. Seferleri çok kötü geçti. Dönüş için bir Fransız gemisini ele geçirip döndüler (Froude, vd., 2006:6), (Loades, 2001:33).

Kralın son dönemlerinde ambargo ve ekonomik krizler ile bazı İngiliz tüccarlar kendi çabalarıyla Osmanlı Devleti'nden aldığı özel izin ve Venedik bayrağı altında Akdeniz ticaretine yönelmiştir. 1546'da Anthony Jenkinson, Akdeniz ticaretinde şansını deneyenlerden biridir (Loades, 2001:45).

4.2.9. VIII. Henry'in Ölümü

VIII. Henry 1543'te kendinden sonra tahta geçecekleri ardıllık yasasıyla Edward, Mary ve Elizabeth olarak belirlemiş ve bu sırayı değiştirme hakkını saklı tutmuştu. VIII. Henry, 57 yaşında 27 Ocak 1547'de öldü (Irish, 2018:90)

4.3. VI. Edward Dönemi (1547-1553)

VIII. Henry ölünce taht, Jane Seymour ile evliliğinden olan dokuz yaşındaki tek oğlu VI. Edward (1547-1553)'a kaldı. Edward küçük olduğundan, reform yanlısı dayısı Somerset Dükü Edward Seymour vasi olarak atandı. Küçük yaşta protestan eğitimciler tarafından yetiştirildiği için İngiltere'nin ilk protestan kralı olan Edward, dayısı ile birlikte reformu desteklemiştir. Thomas Cranmer'in de desteğiyle reforma protestan bir nitelik kazandırmıştır (Elton,1991:214), (Özcan,2012:61), (Trevelyan, 1973: 370), (Loades, 2001: 51-2).

4.3.1. Dış İlişkiler

VI. Edward tahta geçtiğinde babası döneminde başlayan Fransa ve İskoçya ile olan mücadeleler devam ediyordu. Dayısı ve vasisi Somerset Dükü Edward'ın bizzat komuta ettiği 1447 Pinkie Cleugh savaşında İskoç ordusuna ağır bir yenilgi tattırmasına rağmen, İskoç Parlamentosu kralın şartlarını kabul etmemiştir. Ayrıca, İskoçya'nın sürekli Fransa'dan siyasi ve askeri destek alması nedeniyle çıkmaza giren savaş 1550 Boulogne Anlaşması'yla İngiltere'nin İskoçya'dan tamamıyla çekilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu savaşlarda kısmen askeri başarı sağlansa da sonuçta en başa dönülmüş, savaş giderleri ile ekonomik açık giderek artmış ve bu durum dış borcu daha da arttırmıştır (Reese, 1949:83), (Trevelyan, 1973: 370).

4.3.2. Ekonomi

Babasının bıraktığı borç ve boş hazine nedeniyle sıkıntılarla uğraşırken, 1549 yılında bunlara ek olarak tarım kaynaklı sıkıntılar da başladı. 1540'lar boyunca gümüşün satın alma gücü düşüyordu. İngiliz Parası içindeki gümüşün azaltılması bu krizi daha da büyüttü ve fiyatlar yükselerek, yoksulluk arttı. Tarımsal üretim nüfus artış hızına yetişemediğinden arz-talep de fiyatları ayrıca yükseltti. Meralar yün için tekrar canlandırıldı. Fakat bu canlanma koyunların belli kişilerin ellerinde toplanarak köylerin boşalması ve şehir nüfusunun artmasına neden oldu. Köylüyü ve tarımı koruma kanunları lordlar tarafından veto edilince sıkıntı arttı. Bu sıkıntının artmasının en önemli nedeni Parlamento'da ve konseyde Somerset Dükü'ne olan muhalefetin sorun çıkarmaya çalışması olmuştur. Önce köy ve kasabalarda daha sonrada şehirlerde yer yer başlayan isyanlar 1549'da doruk noktasına ulaştı. Asıl nedeni tarımsal sorunlar olan, fakat görünen neden olarak Protestan eğilimli yasalar olan İngiltere'nin güney batı bölgelerinden Cornwall ve Devon'da Katolik öğretiyeye geri dönülmesinin istendiği isyan başladı. Bu isyan hızlıca bastırılrsa da dayısı Edward'ın gözünden düşerek, vasilik 1549 sonlarında Northumberland Dükü John Dudley'e geçmiştir (<https://faculty.history.wisc.edu/sommerville/361/361-11.htm> 23.12.2018), (Reese, 1949:82), (Trevelyan, 1973: 372), (Lee, 2007: 53).

4.3.3. İç İsyanlar

1549'daki hasadın az olması ve yoksulluğun iyice artması değişik yerlerde isyanları başlattı. Aynı yıl 9 Haziran'da "Dua Kitabı'nın yayınlanması bu isyanları muhafazakâr din adamlarının desteği ve vaazlarıyla daha da büyüttü. İlk büyük isyan İngiltere'nin Güneybatısı'nda 10 Haziran'da ortaya çıktı. İsyancıların yavaş davranması Somerset Dükü'nün Lord Russell komutasında bir ordu toplamasına fırsat verdi. 17 Ağustos 1549'da isyan kanlı bir şekilde bastırıldı ve elebaşları asıldı (Wood, 2007: 47), (Reese, 1949:84), (<https://faculty.history.wisc.edu/sommerville/361/361-11.htm>, 23.2.2019).

Diğer büyük isyan 10 Temmuz 1549'da Norfolk'ta soylular ve köylüler arasında başladı. Bu isyanın ana nedeni VIII. Henry döneminde Howard ailesinin iktidardan düşmesi olmuştur. Bu aile bu bölgedeki hassas dengeyi koruyordu; yoklukları sıkıntıları başlatmıştır. İsyancıların lideri bir çiftçi olan Robert Ket'ti. Kendisi de Protestan olan Ket'in amacı hükümeti tarım reformu yapmaya zorlamaktı ve bu amacıyla soylulara karşı hükümetin kendini destekleyeceğini düşünüyordu. Warwick Kontu John Dudley komutasındaki ordu 17 Ağustos 1549'da bu isyanı bastırdı (<https://faculty.history.wisc.edu/sommerville/361/361-11.htm> 23.12.2018), (Wood, 2007: 69).

4.3.4. Parlamentoda Dini Çekişme

VI. Edward'ın tahta geçtiği ilk yıllarda Katolik muhalefet olsa da 1548 Haziran'ında Gardiner gibi muhalefet liderlerinin tutuklanması Protestanlığı İngiltere'de yükselişe geçirmiştir. Muhalefetin tutunduğu tek dal VIII. Henry'in ardılık yasasında ikinci sırada olan Mary olmuştur.

Yeni öğretilerin düzenlenmesinin ilk aşaması 1549'da yayınlanan "Dua Kitabı" ile sonuçlandı. Bu kitap Katoliklerden taraftar bulma amacıyla Protestanlıktan kısmen ödün vermekteydi ve bu durum Cranmer'in Zwingli taraftarı çevresi tarafından tepkiyle karşılandı. Aslına bakılırsa iki tarafta bu düzenlemeden rahatsızdı (Elton,1991:218), (Lee, 2007: 53).

4.3.5. İktidar Mücadelesi ve John Dudley

VIII. Henry'in Jane Seymour'la evliliğinden doğan VI. Edward'la (1537-1553) 1547'de babası öldüğünde henüz dokuz yaşında olduğundan krallığı süresince iki şahsiyetin gölgesinde kaldı. Sağlığı ve yaşı yeterli olmadığından iktidar önce Parlamento'dan "Koruyucu" sıfatını alan dayısı Somerset dükü Edward Seymour'a daha sonra da Northumberland dükü John Dudley'e geçti.

Somerset Dükü vesayet hakkı ile ülkeyi rahat yönetebilmek için Kral VI. Edward'ı Windsor Kalesine götürdü, kendi de konseyi kullanarak ülkeyi yönetti. 1549 yılına gelindiğinde ekonomik kriz ve isyanlar Dük'ün tek başına yönetimine karşı muhalefetin elini güçlendirerek, onu 11 Ekim 1549'da istifaya zorladı ve akabinde tutuklattı. Somerset Dükü'nü iktidardan indiren muhalefet kendi arasında savaşa başladı ve bu savaş 1550 Şubat'ında Warwick Kontu John Dudley'in yönetimi ele geçirmesiyle son buldu. Kontun babası VIII. Henry Dönemi'nde bir komplo ile idam edilmişti. Kont selefinin aksine VI. Edward'ın yönetimi alması için teşvik etmiştir (Trevelyan, 1973: 374), (Lee, 2007: 47), (Wood, 2007: 69-70).

John Dudley dönemi, VIII. Henry'in son dönemlerinde başlayan kurumlarda yozlaşmanın kısmen düzenlendiği dönem olmuştur (Elton,1991:221).

4.3.6. Reformist Kanunlarda Hızlanma

Bu dönem yarım kalan dini değişikliklerin kaldığı yerden devam ettirilip geliştirilmesi ve I. Elizabeth dönemi Protestanlığı için bir hazırlık süreci sayılabilir. VI. Edward, hepsi Protestan olan öğretmenleri ve koyu Protestan amcası nedeniyle saltanatı döneminde İngiliz Kilisesi'nin Reform çizgisinde ilerlemesine engel olmamıştır. Edward Seymour, arkadaşı Canterbury başpiskoposu Cranmer'in desteğiyle Protestan eğilimin ön plana çıkmasını sağladı. Ancak

hareketin gelişiminde sadece Cranmer'in veya yönetimin değil, aynı zamanda kıta Avrupa'sından göç eden Martin Bucer, Peter Marty ve Ochino gibi ünlü Protestanların katkıları da vardı. Kitadan gelen reformcuların Lutheran değil daha çok Hümanizm ve Reform kilisesi kaynaklı olmaları, I. Mary dönemine kadar gerçekleştirilen yasaların niteliğini belirledi.

1547 Temmuz'unda yayınlanan "Kral Buyrukları" ile tören alayları yasaklandı, İncil ve Havari Mektupları'nın İngilizce okunması zorunlu olmuştur. Din adamlarının Yeni Ahit'i Erasmus yorumlarıyla okumaları zorunlu oldu. Bu döneme Katolik etkilerin hızla silinmeye çalışıldığı dönem de denilebilir. Katolik etkileri silme yalnızca pratikte değil teolojik alanda da yapılmaya çalışılmış ve bu anlamda ruhban sınıfının eğitimi ve vaazların etkin olması adına "Dinsel Söyleşiler Kitabı (Book Of Homilies)" bizzat Cranmer tarafından kaleme alınmıştır.

Parlamento önemli kararlar alarak, Altı Madde Kanunu'nu yürürlükten kaldırarak din adamlarına evlenme iznini tekrar verdi. Gelirleri ölümlerin arkasından dua edilmesine ayrılmış tüm vakıflar kamulaştırılarak kilise mallarının kamulaştırılmasına bu dönemde de devam edildi. 1548'de bir adım daha atarak kilisedeki resimlerin kaldırılması kararlaştırıldı.

Kralın ilk parlamentosu Katolikliğe yakınlığıyla bilinen Altı Tez'i yürürlükten kaldırdı. Devamında II. Richard döneminden bu yana kabul edilen Protestanlık karşıtı kanunlar ve 1549 yılında çıkarılan Tekdüzelik Akdi (Uniformity Act) akdine kadar Katolikliğe birçok unsur belli yasalar çerçevesinde iptal edildi. Örneğin ruhban sınıfının evlenmesine izin verilirken, -ki Crammer bu nedenle boşanmak zorunda kalmıştı. Araf doktrini ve buna bağlı dua okuma parasına el koyularak bu para ve mal eğitime harcandı.

VIII. Henry döneminde 1540 yılından sonra, sürgün edilenlerin dönüşü, ayrıca kıta Avrupa'sından gelen göçle adada dinsel bir çeşitlilik nedeniyle oluşan karışıklığa çözüm için, Dinsel törenlerde uygulanacak yeni usullerin belirlenmesi için Cranmer başkanlığında on iki ilahiyatçıdan oluşan bir kurul toplandı. Hazırlanan taslak 1549 Ocak'ta "Eşbiçimlilik Yasası" adı altında kabul edilerek, "Genel Dua Kitabı (Book Of Common Prayer)" adıyla uygulanmaya konuldu. Daha sonraları Anglikan Kilisesi için başucu kaynağı olacak bu kitap, Reform sürecinin yumuşak geçişi için iki taraf arasında orta yol bulmaya çalışmıştır. Bu kitabın en önemli özelliği ilk İngilizce resmi liturji olmasıdır (Lee, 2007: 55-56).

Northumberland Dükü unvanını alarak iktidarın yeni "Koruyucu" su olan John Dudley, her ne kadar başta Katoliklerden destek almak için gücü ele aldığına "Eski İman'ı bütünüyle yeniden hakim kılma" sözü verse de sözünden dönerek reformu desteklemeye devam etti. Genel Dua Kitabının iki tarafı da memnun etmemesi nedeniyle 1552'de Reformistlerinde etkisiyle Birinci Genel Dua Kitabı'nın Katolik unsurlarından arındırılarak yeniden oluşturularak, İkinci Genel Dua Kitabı oluşturuldu. Aynı yıl "II. Eşbiçimlilik Yasası" ile zorunlu kılındı. Bu yeni Dua Kitabında Kıta Avrupası Protestanlığı daha belirgindir (Stauffer, 1993:113), (Lee, 2007: 55).

Thomas Cranmer, İngiltere Kilisesi'ne Protestan bir hüviyet kazandırdıktan sonra bir de inanç bildirisi oluşturdu. 1538'de Lutherci İlahiyatçılar ile Augsburg Bildirisi hakkında görüşmeye başlayarak önce 13 maddelik bir tasarı hazırlandı. 1553'te 42 Madde olarak yayınlandı. Bu 42 Madde 1552 Genel Dua Kitabı'ndan daha Protestandır (Stauffer, 1993:114), (Lee, 2007: 62).

4.3.7. Tudor Hanedanlığının Son Kralının Ölümü

VI. Edward dönemi Protestanlık için adımların hızlıca atıldığı dönem olmuştur. Fakat bu adımların ömrü kralın hayatıyla ipotek altındaydı. 1552'de kralın sağlığı gittikçe bozuldu ve 1553 yılına gelindiğinde kralın artık son zamanlarını yaşadığı kesinleşti. Kralın ölümüyle taht, hanedanın kadın üyelerinin tahta çıkmasına olanak sağlayan 1544 tarihli Act of Succession başlıklı yasaya dayanarak ve VIII. Henry'in ardıllık iradesine göre kralın ablası Mary'in geçmesi gerekiyordu. Katoliklerin son destekçisi olarak kabul edilen Mary'in tahtı ele geçirmesi ise hem Protestanların hem de John Dudley'in iktidarının sonu demektir. Bu nedenle John Dudley, oğlu Guildford Dudley ile VI. Edward'ın teyzesi tarafından taht adayı olan Suffolk Dükü'nün kızı Jane Grey'i, Mary'in kraliçe olmaması için evlendirdi. 6 Temmuz 1553'te kral öldü ve 10 Temmuz'da Londra'da Jane, Kraliçe ilan edildi. Tüm bu çabalar halkın Mary'i kraliçe olarak kabul etmesi üzerine boşa çıkarak, önce kuleye hapsedildi, sonrasında ise 12 Şubat 1554'te idam edildi (Braudel, 1990: 193), (Lee, 2007: 82), (Reese, 1949:87), (Trevelyan, 1973: 374).

4.4. Mary Dönemi (1553-1558)

Mary, selefi VI. Edward'ın aksine annesi Aragon'lu Catherine tarafından koyu bir Katolik olarak yetiştirildi. Tahta çıkar çıkmaz 1553 Ekim'inde parlamentoyu toplayarak VIII. Henry'nin annesi ile olan evliliğini yeniden geçerli hale getirerek veraset konusundaki şüpheleri ortadan kaldırmaya çalıştı. İngiltere Tarihi'nde tahta çıkan ikinci kraliçedir: ilki yaklaşık 400 yıl önce tahta çıkan Matilda'dır (McDowall, 2006: 71). Üvey kızkardeşi Elizabeth'i de Kule'ye gönderdi. Kraliçe Mary' in 5 yıllık döneminde selefi Edward dönemindeki tüm Protestan uygulamaları kaldırmaya uğraşmıştır. Bu amacını gerçekleştirmek için kendisi gibi Katolik bir eşten erkek veliaht sahibi olarak kendisine tahtı sağlayan ardıllık yasasına göre kendinden sonra tahta geçecek olan ve reformları destekleyen üvey kız kardeşi Elizabeth'i veraset hakkından mahrum etmekte. Kraliçe kendisi de annesi tarafından İspanyol olduğundan İmparator V. Charles'ın oğlu ve veliahtı Philip ile 25 Temmuz 1554'te Winchester Katedrali'nde evlendi. Bu evliliğin asıl amacı: Mary açısından İngiltere'yi tekrar Papalığa bağlamakken; V. Charles açısından güçlü bir

müttefik bulmak ve İngiltere tahtında hak sahibi olmaktı (Braudel, 1990: 205), (Özcan, 2012:52), (Reese, 1949:88-91), (Trevelyan, 1973: 375-77), (Richards, 1997:895).

Mary'in İngiltere'de Papalık nüfuzunu sağlama çabasındaki en büyük engeli babasının ve üvey abisinin dönemlerinde manastır ve kilise arazilerinin kamulaştırılması olmuştur. Mary, Papanın bu konuyu önceliğe almaması ve eşi Philip'in de desteğiyle İngiltere'deki protestan varlığı önce baskı altına almış, sonra da ona açıkça saldırmıştır. Bu saldırı parlamentoyu baskı altına alarak Katoliklik karşıtı yasaların tamamının kaldırılmasına çabalamak, bu yasaların hükümsüz olduğuna dair buyruklar çıkarmak şeklinde devam etmiştir (Froude, 2007: 145) Bunlarla da yetinmeyerek bu dönemde engizisyonu tekrar canlandırmış ve sapkın ilan edilen ilahiyatçı ve din adamlarının da aralarında bulunduğu 300 protestan inançlarından dolayı yakılarak öldürülmüştür. Bu kişiler arasında VIII. Henry ve VI. Edward döneminin ünlü reformcusu Thomas Cranmer başta olmak üzere Hooper, Ridley ve Latimer' de bulunmaktaydı. VI. Edward Dönemi'nde İngiltere'deki rahat ortam için Avrupa'dan gelen yaklaşık 800 reformist ise İngiltere'den kaçarak kurtulmuşlardır* (Özcan, 2012: 53), (Reese, 1949: 94), (Richards, 1997: 903).

Tablo 8. I. Mary Dönemi'nde (1555-1558) heretiklikle suçlanarak yakılanların bölgelere göre dağılımı (Lee, 2007: 75).

	1555	1556	1557		1558	Toplam
Sussex	4	13	10		0	27
Suffolk	3	8	2		9	22
Norfolk	3	0	4		3	10
Cambs and Ely	2	1	0		0	3
Middlesex	3	0	4		6	13
Herts	3	0	0		0	3
London	7	16	13		10	46
Kent	21	7	26		5	59
Essex	16	21	12		3	52
Other Areas	10	17	4		1	32
Wales	2	0	0		1	3
Toplam	74	83	75		38	270

Kraliçe Mary'in uyguladığı bu şiddet ve zulüm “Kanlı Mary (Bloody Mary)” olarak anılmasının yanı sıra, İngiltere'de Katolikliğe karşı militan ve farklı bir reformasyon anlayışının temelini atmıştır. Mary'in eşinden çocuk sahibi olmadan 1558'de ölmesi üzerine ardıllık yasasına göre Anne Boleyn'in kızı Elizabeth tahta geçmiştir (Richards, vd., 1997:901), (Lee, 2007:83).

* Mary Dönemi için bkz Ellis, 1881.

Dış politikaya baktığımızda VIII. Henry'in ölümünden beri İngiltere sadece 1550'de Somerset Dükü zamanında Kıta Avrupası'ndaki tek toprağı olan Boulogne'yi kaybetmesi dışında tarafsızlığını devam ettirmiştir. Kıta Avrupa'sında ise İmparator V. Charles ve Fransa Kralı II. Henry arasında savaş yer yer devam ediyordu. İmparatorun oğlu Philip'in egemenliğindeki İspanya ve Fransa arasındaki savaşta Ren Nehri'nde çıkmaza girmişti ve iki tarafta dengeyi kendi lehine çevirecek güçlü bir müttefik arayışındaydı. İmparator'un kuzeni olan Hollanda Kralı, kraliçeye ittifak karşılığında kumaş ticaretinin tekrar canlanacağı sözünü bile vermişti (Guy, 2000:52), (Richards, 1997:915), (Lee, 2007: 83).

Bu ittifakın İngiltere açısından çok da yararlı sonuçları olmamıştır: 1558 yılında, İtalya Savaşlarının son evresinde, bir kuşatma sonucunda İngiltere iki yüzyıldan uzun süredir elinde tuttuğı ve Kıta Avrupası'ndaki son toprağı Calais'i Fransa bir kuşatmayla aldı* (Özcan, 2012:54), (Reese, 1949:95), (Richards, 1997:921), (Lee, vd., 2007:84).

4.4.1. Deniz Gücü ve Ticareti

Bu dönem kraliçenin İspanya kralı ile evlenmesi nedeniyle iki deniz gücünün beraber geliştiğı düşünülebilir. İspanya kralının, İngiltere kaynaklarını kendi Avrupa siyaseti için araç olarak kullanması bu dönem sonuna kadar İngiliz deniz gücünün yıpranması ve ekonomisinin kötüleşmesi ile sonuçlanacaktır.

1553 yılında, tüccar ve serbest girişimci olan Hugh Willoughby ve Richard Chanchellor kuzeyden denizyoluyla Çin'e ulaşmak için denize açıldılar. Willoughby'nin Beyaz Deniz'de ölümü nedeniyle girişim hedefine ulaşamayarak başarısız olmuştur. Ancak, hayatta kalanlar karadan bir şekilde Moskova'ya ulaştılar. Rus Çarı Ivan (Korkunç) ile ticarî konular üzerinde anlaşarak, İngiltere'ye döndükleri 1555 yılında Moskova Şirketini kurdular. Bu şirketin ilk seferi 1557 yılında yapılmıştır. Birçok ortağı bulunan bu şirket, Rus Çarlığının ve İngiltere Krallığı arasındaki ticarî, ekonomik ve diplomatik ilişkilerin merkezinde yer almıştır (Braudel, 1989: 120), (Kütükoğlu,2013:13), (Özcan, 2012: 55).

4.5. Elizabeth Dönemi (1558-1603)

17 Kasım 1558'de henüz 25 yaşındayken Elizabeth son Tudor olarak tahta geçmiştir. Hanedanlık sırasında tahta çıkması imkansız gibi gözükmekteydi. Bunun nedenleri; kraliçeliğı Papalık tarafından meşrulaştırılmamış ve babasının ardıllık vasiyetine göre üvey kardeşleri VI. Edward ve Mary (Bloody)'den sonra üçüncü sırada olması önemlidir. Şansınında yardımıyla üvey kız kardeşi Mary'in İspanya kralı Philip'ten bir çocuğı olmaması nedeniyle tahta çıkmıştır.

---

* Mary Tudor dönemi ayrıntılı literatür için Loades, 1989.

Henüz üç yaşındayken babası tarafından annesinin idam edilmesi ve uzun süre boyunca selefi ve üvey kız kardeşi Mary'in göz hapsinde geçirdiği süre karakterinin şekilmesinde etkili olmuştur. Kraliçenin yüzleştiği ilk sorun dindi. Çünkü selefi Mary ölmeden önce İngiliz Kilisesi'ni Papalığa yaklaştırmıştı. Hatta selefi Mary daha da ileri giderek Papalığın koruyucusu İspanya Kralı II. Philip ile evlenmişti. Bu nedenden İngiltere'de Katoliklik güçlenmişti (Loades, 2001: 101), (Wood, 2007: 48-49).

Tablo 9. Kraliçe Elizabeth'in iç ve dış siyasetine etkide bulunan çağdaş devlet başkanları ve yöneticiler (Bright, 1878. 487).

Kraliçe I. Elizabeth'in Çağdaşları 1558 - 1603			
İspanya	Fransa	İskoçya	Almanya
II. Philip, 1556	II. Henry, 1547	Mary, 1542	I. Ferdinand, 1558
III. Philip, 1598	II. Francis, 1559	IV. James, 1567	II. Maximillian, 1564
	IX Charles, 1560		II. Rodolph, 1576
	III. Henry, 1574		
	IV. Henry, 1589		
Çağdaş Papalar: IV. Paul, 1555 – IV. Pius, 1559 – V. Pius, 1566 – XIII. Gregory, 1572 – V. Sixtus, 1585 – VII. Urban, 1590 – XIV. Gregory, 1590 – IX. Innocent, 1591 – VIII. Clement, 1592			
Başpiskoposlar Matthew Parker, 1559 Edmund Grindal, 1576 John Witgift, 1583		Başbakanlar Sir Nicholas Bacon, 1558 Sir Thomas Bromley, 1579 Sir Christopher Hatton, 1587 Sir Thomas Egerton, 1596	

4.5.1. Elizabeth'in ilk yılları 1558-68

Mary döneminde Protestanların tasfiyesiyle güçlenen Katoliklik ile karşılaşan Elizabeth bir taraf seçmesi gerekiyordu. VIII. Henry dönemindeki olayları hatırlarsak aslında bu seçim şansı çok da yoktu. Çünkü, selefi Mary Katoliklik inancına göre papanın onaylamaması ile boşanmanın olmadığı gerekçesiyle kraliçe olmuştu ve Papadan onay almıştı. Elizabeth ise boşanmanın gerçekleşmiş olması ve babası VIII. Henry'in ikinci eşi olan onun annesi Anne Boleyn ile evliliğinden meşrutiyete sahipti. Bu durumun sonucu olarak Protestanlığı desteklemek zorundaydı.

Fakat ilk yıllarında Papalığı da doğrudan karşısına alamıyordu. Çünkü Fransa ve İspanya gibi iki güçlü Katolik devlet Papa tarafından İngiltere'ye karşı birleştirilirse Elizabeth'in buna karşı koyabilecek gücü yoktu. Ayrıca, babası VIII. Henry'in İskoçya politikası nedeniyle Fransa hayranı ve onunla iyi ilişkileri olan Mary'in İskoç tahtına oturması ile İngiltere'nin kuzeyine çok dikkat etmesine neden oldu. Bu değişen güç dengelerinde II. Philip'in kendisiyle evlenme umudunu kullanarak, Elizabeth İspanya'yı kendine müttefik olarak seçti (Loades, 2001: 101), (Trevelyan, 1973: 384).

Bu durumun temel sonucu olarak; saltanatının ilk yıllarında Protestanlığa açık destek veremese de, selefi ve üvey kardeşi Mary dönemindeki baskıyı kaldırdı. Özellikle Mary'in ölümü ile sürgünde olan birçok Protestan ülkeye geri döndü. Bu dönen gruptaki aşırı Protestanlar başta sıkıntı yaratsa da kraliçe bunları dengede tutmayı başardı (Ranke, 1875: 228), (Trevelyan, 1973: 384).

Elizabeth tahta çıktığında İngiltere çok zayıftı: askeri gücü uluslararası duruma bağlıydı ve maliye çökmüş durumdaydı. Mary döneminden gelen bu kötü tablo sadece bir yıl içinde büyük ölçüde düzelmisti. Bu düzelmeye William Cecil'in askeri ve endüstrideki faaliyetlerinin ve Gresham'ın Antwerp'deki faaliyetlerinin etkisi büyüktü. Fransa ile ise, İngiltere'nin Calais'ten vazgeçmemesi nedeniyle uzayan barış görüşmeleri vardı (Elton,1991:288), (Guy, 2000:69), (McDiarmid, vd., 2007:80), (Loades, 2001:92), (Loades, 2009:154), (Trevelyan, 1973:385).

4.5.2. İngiliz Kilisesi'nin Restorasyonu

Elizabeth tahta çıktığında annesi ile VIII. Henry'in evliliğinin papa tarafından onaylanmayacağı ve kraliçeliğinin şüpheli duruma düşmesi riskine karşı İngiliz Kilisesi restorasyonunu hızlandırdı. Elizabeth'in meşrutiyyetinin şüpheye düşmesine karşı alternatif olarak İskoçya'da Mary Stuart, İngiltere tahtı için bekliyordu. İspanya Kralı II. Philip'de kraliçenin kendisiyle evleneceği umuduyla, Papa IV. Paul'u ikna ederek İngiltere'nin Katolikliğe sadık kalacağını ikna etti (Trevelyan, 1973:383).

Bu gelişmeler olurken Elizabeth tahttaki yerini sağlamlaştırmak için bu olaylarda belli bir taraf seçmedi: mesela İspanya Kralı'na ne evet dedi ne de hayır. Aynı şekilde papaya da Katolikliğin savunucusuyum veya değilim demedi.

Elizabeth'in ilk parlamentosunun yaklaşık üçte biri selefi Mary döneminde sandalye bulmuş Katoliklerden oluşurken azımsanmayacak sayıda da aşırı Protestan üyeye sahipti. Protestan üyelerin ana amacı üstünlük yarasını tekrar çıkartmak ve Mary döneminde kaldırılan yasaların tekrar yürürlüğe girmesini sağlamaktı (Guy, 2000:70), (Loach, 1991:97-9).

3 Nisan 1559'da Fransa, İspanya ve İngiltere'nin imzaladığı Cateau-Cambrésis Anlaşması ile iki ülke Kraliçeyi tanımıştır. Bu tanınmanın bedeli ise kraliçenin Fransa müdahalesine karşı İspanya desteğinin önünü kapatmış olmasıdır (Elton,1991:284).

4.5.3. İskoçya Politikası

Cateau-Cambrésis Anlaşması'nın hemen sonrasında Fransa'da II. Henry öldü ve yerine henüz 15 yaşında olan II. François geçti. Bu durum o zaman Katolik Guise ailesi tarafından yönetilen İspanya'nın menfaatleri için de tehlike oluşturması İngiltere için küçük bir umut

olmuştur (Elton,1991:289), (Ranke, 1875: 238). Bu durumun İngiltere için tehlike olan yönü ise; yeni kralın eşinin 17 yaşında olan İskoçya Kraliçesi Mary olmasıdır. Elizabeth'in evlenmemiş olması ve Mary'in annesinin Fransız olması nedeniyle çocukluğunun Fransa'da geçerek koyu bir Katolik olarak yetişmesi onu İngiliz tahtı için aranan varis yapıyordu (McDowall, 2006: 72).

İngiltere'nin Protestanlığı desteklemesi çoğu İskoç soylunun İngiltere'ye sempati duymasını sağladı. Ama asıl İngiltere'yi kurtaran İskoç Milliyetçiliği oldu: İskoçlar, Fransız garnizonlarına saldırarak ülkeden çıkması için baskı yapmışlardır. İskoç Kraliçesi Mary, 1559-1560 yıllarında ki kraliçeliği Aralık 1560'da II. François'in ölümüyle son buldu. Fransa'da ipler kralın annesi olan Katherine Medici'ye geçti. İspanya ve Fransa'nın kendi sorunlarıyla ilgilenmeye başlaması Elizabeth'i İskoçya konusunda serbest bıraktı. (McDowall, 2006: 77).

İskoç Kraliçesi Mary, İskoçya'ya döndü. Fakat, kendisi Fransa'dayken kraliçe Elizabeth tarafından serbest bırakılan John Knox, İskoçya'ya dönerek vaazlarıyla kendisine hatırı sayılır sayıda Protestan taraftar toplamıştı. 1562'deki Fransız-İngiliz savaşında Mary, Fransa'yı destekleyince İskoçya'da Protestanlar isyan etti (Ranke, 1875: 242), (McDowall, 2006: 78).

Mary'den sonra tahta geçen IV. James, VII. Henry'in kızı Margeret Tudor ile evlenerek İngiltere tahtında da söz sahibi olma hakkı elde etti. 1566'da bu evlilikten bir erkek çocuğunun olması ve Mary'in ve Elizabeth'in çocuğunun olmaması nedenleri ile 1603'te Elizabeth ölünce Tudorlar dönemi biterek Stuartlar dönemi başlayacaktır (McDowall, 2006: 87).

4.5.4. Parlamento

Elizabeth tahta çıktığında yerine varis bırakabilmek için kiminle evleneceği merak konusuydu. Bu merak aynı zamanda selefi Mary Tudor'un İspanya Kralı II. Philip ile evlenerek İngiltere'de Katolik baskıyı tekrar tesis etmesi yüzünden korkuyla da bekleniyordu. Bu tarihlerde bir önceki dönemin şartlarını göz önüne aldığımızda Katolik nüfus fazlayken 1570'lere geldiğinde sayıları Protestanlara göre oldukça azaldı. Bunun bir nedeni kraliçe bu mezhepler arasında açık olarak taraf tutmamış olması nedeniyle zamanında ülkeden kaçan Protestanların dönmesi olmuştur. Katolik nüfusu azaltan diğer bir neden ise, Protestanlar içinde ılımlı Protestanlık kolu olan Anglikanizmin yerleşerek çoğu katoliğin bu mezhebe geçmesidir.

1564'te Fransa ile anlaşmanın olması ve İskoç Kraliçesinin artan gücü nedeniyle Elizabeth'in daha fazla Katolik tarafa yöneldiği zaman olmuştu (McDowall, 2006: 72) Bu yönelme olmasına rağmen mecliste bulunan aşırı Protestan faaliyetlerine de ses çıkarmamıştır. Fakat kraliçenin 1565 yılında ise kıyafetlerle ilgili tartışmada Protestanları hoşnut etmeyen karar aldığı görülmektedir. Parlamentoda kararların serbest tartışılması ve bu dönemde özellikle parlamentonun yerine oturması sonraki yüzyıllarda İngiltere'nin güçlenmesinin ana nedenlerinden birini oluşturdu (Elton, vd., 1991:301), (Williams, 1995:135).

Bu dönem, 1485'ten öncesinde de olan fakat Tudorlar döneminde gerçek kimliğine bürünen Barış Komisyonu'nun özellikle Elizabeth Dönemi'nde 20. Yüzyıldaki iş ve işlem tanımı oluşmuştur. Bu komisyonun en önemli özelliği taht ile yeni bağlı hükümetler arasındaki idari hukuki düzenleri oluşturmak olmuştur (Loades, 2012: 187).

Elizabeth, iki tarafa da gerekmedikçe müdahale etmemiştir. Bu tarafsız duruşu iki taraf istediğini yaptı şeklinde yorumlamamak gerekmektedir. Çünkü çıkarılmaya çalışılan kanunlarda tahtı ikinci planda bırakacak tüm kanunları veto ederek engellemiştir. Bu tarafsızlığı; izleyici veya hakem gibi kabul etmek gerekmektedir.*

4.5.5. İskoç Kraliçesi Mary

1567 yılına gelindiğinde dış politika Elizabeth'in istediği şekilde gelişmelere sahne oluyordu. Fransa iç savaşa doğru sürüklendiğinden, İskoçya'ya desteğini çekmişti. İspanya ve Hollanda birbiriyle uğraşıyordu. İçerde ise Katolikler ve püritenler kraliçeye boyun eğmişti.

1568 yılında Mary, yargılanarak hapse atıldı. Hapisten bir yolunu bulup kaçarak ebedi düşmanı Elizabeth'e, isyancı olarak nitelendirdiği kişilere karşı savaşmak için yardım talebiyle, sığındı. Bunun sonucunda Elizabeth: Bir tarafta zaten devirmeye çalıştığı tekrar tahtına oturtmak için tahtı ele geçiren Mary'in düşmanı-Elizabeth'in arkadaşları olanları devirmek; diğer tarafta yardım etmezse Monarşik Avrupa Devletleri nezdinde suçlu gözükme, olmak üzere büyük bir ikilimde kalmıştır. Bu ikileme boğuşurken Mary, İskoç isyancıların lideri Murray ve Elizabeth'in soruşturmacıları önce York'da sonra da Westminster'de 1568-9 da iki kez bir araya geldiler. Murray'ın temsilcileri Mary'in eşini aldatıp öldürdüğüne dair kendi kanıtlarını sundularsa da Mary'in temsilcileri reddetti. Elizabeth, Mary'in kendini savunabilecek kanıtlardan uzak olduğu gerekçesiyle İskoç lordlarını ülkelerine geri gönderdi. Mary'in, İngiltere'de ölene kadar 19 yıl sürecek tutukluluğu başlamış oldu (Bright, 1878: 517).

4.5.6. Kraliçe'nin Afroz Edilmesi

Kraliçe Elizabeth yönetiminde dinin kişileri ilgilendirdiği düşüncesiyle iki taraf arasında sürekli dengede durmaya özen göstermiştir. Bu amaçla aşırı Protestan grupları denetim altında tutmaya özen gösterirken, Katoliklerin de yabancılaşmaması için uğraşmıştır. Kendisi Protestan olmasına rağmen kendi idaresini tanıdıkları sürece Katoliklere karışmamıştır.

Orta sınıf Protestanların parlamentodaki temsilcileri olan püritenlerin temel amacı; Parlamente'nin kraliyetten daha güçlü olmasını istemeleri, tek kişi olmak isteyen bu nedenle evlenmediği düşünülen, kraliçe ile sürekli tartışmalarına neden olmuştur.

---

* Tudorlar Dönemi parlamentosu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Loach, 1991.

Kraliçe ile evlenme umuduyla İspanya kralı Philip, Papa'yı Elizabeth'i aforoz etmekten geçici süre vazgeçirmişti. Bu süreçte kraliçe denge politikasını çok iyi idare etmişti. Fakat, Fransa desteğindeki İskoç Kraliçesi, Elizabeth'in Katolik kuzeni, Mary Stuart Katolik Avrupa'nın gözünde tahtı daha çok hak ediyordu. Bu tehdidin 1568'de Mary Stuart'ın Elizabeth'e sığınmasıyla kontrol altına alındı. İspanya ile onun Hollanda sömürgeleri nedeniyle başlayan çatışmalar ve Papa değişimi nedeniyle; 1570'de yeni Papa V. Pius, Elizabeth'i aforoz etti. Bu durum İngiltere'deki Katolikleri çok zor bir seçim yapmaya zorladı: Bir tarafta aforoz nedeniyle kraliçeye itaat etmemelerini buyuran bir belge, diğer tarafta idaresini tanıdıkları sürece rahatça yaşayabileceklerini söyleyen kraliçe İngiltere Katoliklerinin çoğu kraliçelerinin tarafını seçmişlerdir. Ülke dışına kaçanlar için de bir yıl içinde geri dönmeyenlerin mallarının müsadere edileceği kararı alınmıştır (Bright, 1878: 519-520).

1351 yılındaki Vatana ihanet Yasası bu dönemde revize edilerek, kraliçeye karşı oluşturulan Katolik muhalefet için en korkutucu silah olmuştur. 24 Ağustos 1572'teki St. Bartholomew katliamı ile Fransa'nın tamamen Katolik olması da bu süreçte İskoçya sorununu İngiltere açısından çözüme kavuşarak, kraliçenin elini güçlendirmiştir (Elton,1991:316).

4.5.7. Büyük Deniz Savaşı ve İspanya'nın Çöküşü

4.5.7.1. İspanya'nın Çöküşü

Aragonlu Catherine'nin kızı ve Elizabeth'in selefi olan Mary'in 1554'te Philip ile evlenmesi İspanya-İngiltere ilişkilerini belli bir düzene soksa da İngiltere'de Katolik baskıyı arttırmıştı. Elizabeth'in başa geçmesi ve kraliçenin denge siyaseti izlemesi bu ilişkileri askıya almıştı. Her ne kadar Elizabeth, Philip ve Catherine di Medici sıcak savaş istemese de diğer ülkelerde ki ayrılıkçı grupları desteklemekten geri kalmıyorlardı. Bu soğuk savaş 1585'teki büyük savaşa kadar devam etmiştir (McDowall, 2006: 72).

İspanya, İngiltere ile sıcak savaş taraftarı değildi. Özellikle Hollanda ile savaşta olması ve donanmasının İngiltere kıyılarından geçmesi zorunluluğu bu kararda önemli etkiye sahipti. Hollanda-İspanya mücadelesi sırasında Elizabeth, İngiliz gönüllülerinin Hollanda'ya yardım etmesine göz yummuş, Hollanda'dan kaçan mültecileri ülkesine almış ve kanalı mesken edinen korsanları korumuştur. Philip de İngiliz Katoliklerini desteklemek, parlamentodaki muhalifleri desteklemek ve yeni dünyada Protestanlara kötü davranmak gibi karşı hamleleri vardı. İskoç Kraliçesi Mary'in İngiltere'de tutulması, buraya karşı İspanya önderliğinde bir haçlı seferi düzenlenmesi tehlikesi ortaya çıkarsa da iki taraf sıcak çatışmaya henüz hazır değildi.

Tablo 10. 24 Mart 1559 tarihinde I. Elizabeth'e ait Krallık Donanması ve savaşta dönüştürülecek ticaret gemilerinin ağırlıkları ve mürettebat sayıları (Hattendorf, 1993: 62-4).

Kraliçenin kendine ait gemiler			
Sıra	Adı	Ağırlık (ton)	Kişi
1	The Eliazbeth	800	550
2	The Mary Rose	600	350
3	The Great Bark	600	350
4	The Philip and Mary	500	300
5	The Lion	450	300
6	The Jennet	300	220
7	The Hart	300	220
8	The Antelope	300	220
9	The Swallow	300	220
10	The New Bark	200	140
11	The Mary Willoughby	200	140
12	The Greyhound	160	120
13	The Bull	160	120
14	The Falcon	100	80
15	The Phoenix	70	60
16	The Saker	70	60
17	The Bright Falcon	60	50
18	The Bark of Boulogne	60	50
19	The Sun	60	50
20	The Hare	60	50
21	The Brigandine	-	120

Toplam **5350 3770**

Kraliçenin kendine ait gemiler			
Sıra	Adı	Ağırlık (ton)	Kişi
1	The Jesus	600	350
2	The Salamander	300	220
3	The Anne Gallant	300	220
4	The Sacrette	140	120
5	The Gerfalcon	140	120
6	The Double Rose	40	30
7	The Fleur de Lys	40	30
8	The Sprite	40	30
9	The Red Galley	-	300
10	The Black Galley	-	300

Toplam **1600 1720**

Savaş gemisine dönüşecek ticaret gemileri			
Sıra	Adı	Ağırlık (ton)	Kişi
1	The Primrose of London		
2	The Greyhound of Dover		
3	The Swallow of Dover		
4	The John of Dover		
5	The Peter od Dover		
6	The Hart of Dover		
7	The Jesus of Dover		
8	The Greyhound of Dartmouth		

Bu dönem savaşta kullanılabilecek;			
Adet	Adı	Ağırlık (ton)	Kişi
45	Ticaret gemisi	7040	4600
20	Sal	1600	400

İngiltere Kraliyet Donanması'nın sayısı dikkate alındığında başlarda kraliçenin sıcak savaştan kaçınma nedeni daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca, kraliçe selefi döneminde İspanya'nın dış politikasının İngiliz ekonomisinden beslenmesi nedeniyle kötü bir ekonomi almış ve saltanatının ilk yıllarında bu durumu, biraz da şansının yardımıyla düzeltmiştir.

İlk saldırı bahanesini İngiltere verdi: Philip'in Cenevizli askerleriyle, Alva'ya ödenmesi için gönderdiği altına el koydu. Bunun sonucunda Alva, İngiltere ile ticarete 1569-72 yılları arasında yaklaşık beş yıl boyunca ambargo koydu. Philip bu süre zarfında kraliçenin muhaliflerini desteklemekle yetindi. 1570 yılından itibaren ise İskoçya'da dengelerin yönü Elizabeth tarafına geçmiştir (Bright, 1878: 516-520).

1572'de her açıdan büyük değişimlerin olduğu yıl oldu. İskoçya'daki iç mücadele sonucunda 1573 yılına gelindiğinde İskoçya artık İngiltere için tehdit olmaktan çıkmıştır. Fransa ile olan ilişkiler ise Nisan 1572'de imzalanan Blois Antlaşması ile kayıt altına alınmıştır. Bu antlaşma ile Elizabeth kendisine karşı kurulacak ittifakı ortadan kaldırarak, İspanya'yı yalnız bırakmıştır. Ayrıca Hollanda'daki sömürgelerin tek tek İspanya'yı kovması, İspanya'nın önemli gelir kaynağını kaybetmesini sağladı (Doran and Richardson, 2005: 24).

4.5.7.2. Hollanda

1575 yılında İspanya ve Fransa ile yapılan anlaşmalarla bu bölgelerde barış olmuştur. 1575'de Hollandalı mülteciler iyi niyet göstergesi olarak İngiltere'den kovulsa da Kraliçe Elizabeth, kanala kıyısı olan yerlerin iç işlerine karışmaya devam etti.

1576'da az ücret alan İspanyol paralı askerlerinin Anvers'i yağmalaması burada İspanyollara karşı bir tepki ortaya çıkarmıştır. 1577 yılında ise Avusturyalı Don John İspanya'nın valisi olarak atandı (Elton,1991:336) İlk iş olarak da buradan İspanyol birliklerinin çıkarılmasını öngören ciddi bir şartnameyi buradaki yönetimlerle imzaladı ve çevresinin güvenin kazanarak İngiltere'ye karşı büyüdü. Kraliçenin önlem olarak İspanya ile doğrudan müzakerelere başlaması bile bu yükselişi durduramadı. Bu yükseliş, İspanya'nın Kuzey Avrupa'yı ele geçirme projesi ile birlikte, Ekim 1578'de valinin ölümüyle son buldu. Utrecht Birliği bu fırsatı değerlendirerek, Kuzey Hollanda'yı 1579'da bir araya getirdi. Yine aynı yıl İspanya Hollandası, Avusturya Hollandası ve Belçika'nın temelini oluşturan Arras Birliği de Güney Hollanda'yı bir araya getirdi (Ranke, 1875: 350).

1580 yılında Portekiz kralının ölmesi üzerine papa tarafından İspanya Kralı II. Philip bu krallığında kralı ilan ederek Portekiz'i de imparatorluğuna dahil edince, Kraliçe tehlikeyi fark ederek, sıcak savaştan kaçınmaya ve Alençon bölgesi ile ilişkileri geliştirmeye önem verdi.

İskoçya'da iktidar mücadelesi devam ediyordu. Lennox ve Arran'a karşı muhalefeti örgütleyen Ruthven, Lennox ve Arran'ı İskoçya'dan sürdü ve iktidarı Ağustos 1582'de ele geçirdi (Ranke, 1875: 363). VI. James, 16 yaşında olmasına rağmen annesinin (Mary Stuart) kurtulmasıyla çok ilgilenmiyordu. Haziran 1583'te Arran ülkeye geri dönerek Ruthven'i kovdu. Gücü eline geçiren James, Arran'ı tekrar kovarak tüm gücü eline geçirdi ve 15 Temmuz 1586'da Berwick Antlaşmasıyla iki tarafta rahat nefes aldı (Ranke, 1875:251).

Mary Stuart, İskoçya'dan yardım gelmesi umudunu yitirince, İspanya ve Fransa'nın örtülü, Papanın açık desteğiyle Kraliçe Elizabeth'e karşı komplo tasarladı. Bu komployu Walsingham şans eseri 1583'te öğrendi. Bu rastlantı; Mary Stuart ve İspanyol Büyükelçi Mendoza arasında Katolik bir İngiliz olan Francis Throckmorton haber taşıdığı öğrenildi. Sonra da yapılan araştırmada bu ilişki kanıtlandı. Ocak 1584'te Mendoza'ya, Konsey önünde tüm suçları belirtilerek, iki hafta içinde ülkeyi terk etmesi söylendi. Bu olay İngiltere ve İspanya arasında sıcak savaşın önünü açtı (Mattingly, 1987: 69), (Ranke, 1875: 306).

Kraliçe için sıkıntılı günler bu olayın ertesinde başladı. İspanya, Hollanda'da isyanı hemen hemen bastırmıştı. Haziran 1584'te ise William of Orange'in suikast sonucu öldürülmesi, İspanya'yı oyalayacak bir gücün kalmadığı anlamına geliyordu. Artık kaçınılmaz olarak gözükken savaş için iki tarafta hazırlıklara başladı (Pollard, 1912: 40).

Hazırlıkları başlayan bu savaş her ne kadar din savaşı olarak gözükse de gerçekte şartların zorunlu kıldığı bir güç dengesi savaşdır.

4.5.7.3. Büyük Savaş 1585-1603

Elizabeth Dönemi'nde İspanya ve diğer devletlerle defalarca savaş çıkması riski ile burun buruna gelince de 27 yıl boyunca kraliçe savaştan uzak durmuştu. Kraliçenin son 18 yılı ise İngiltere savaştan kurtulamamıştır. Uzun süren savaşlarda askerler için tehlikeli olan karşı tarafın silahları değil tifo, dizanteri gibi cephe hastalıkları her dönemde daha ölümcül olmuştur. Elizabeth döneminin son 18 yılındaki bu savaşlarda kısa dönemli savaşlar olarak devam edilmesi bunu bir nebze azaltmıştır. Yine de bu dönemde İngiltere'nin para ve asker sıkıntısı çektiği aşikardır.

Tablo 11. 1588 savaşında İngiltere deniz gücü (Esdaile, 1915: 78-82).

Lord Amiral Emrindeki Gemiler				
Sıra	Adı	Kaptan	Ağırlık	Kişi
1	The Ark Raleigh	The Lord Admiral	800	400
2	The Triumph	Sir Martin Frobisher	1100	500
3	The White Bear	The Lord Edmund Sheffield	1000	500
4	The Elizabeth Jonas	Sir Robert Southwell	900	500
5	The Victory	Sir John Hawkins	800	400
6	The Mary Rose	Edward Fenton, Esq.	600	250
7	The Hope	Robert Crosse, Gent.	600	250
8	The Elizabeth Bonaventure	The Earl of Cumberland	600	250
9	The Revenge	Sir Francis Drake	500	250
10	The Vanguard	Sir William Winter	500	250
11	The Rainbow	The Lord Henry Seymour	500	250

Tablo 11. Devamı

12	The Golden Lion	The Lord Thomas Howard	500	250
13	The Nonpareil	Thomas Fenner, Gent.	500	250
14	The Dreadnought	Sir George Beeston	400	200
15	The Swiftsure	Edward Fenner, Gent.	400	180
16	The Antelope	Sir Henry Palmer	400	160
17	The Foresight	Christopher Baber, Gent.	300	160
18	The Swallow	Richard Hawkins, Gent.	300	160
19	The Aid	William Fenner, Gent.	250	120
20	The Bull	Jeremy Turner, Gent.	200	100
21	The Tiger	John Bostock, Gent.	200	100
22	The Tremountain	Luke Ward, Gent.	150	70
23	The Scout	Henry Ashley, Esq.	120	70
24	The George	Richard Hodges	120	30
25	The Achates	Gregory Rigges, Gent.	100	60
26	The Charles	John Roberts, Gent.	70	40
27	The Moon	Alexander Clifford, Gent.	60	40
28	The Spy	Ambrose Ward, Gent.	50	35
29	The Advice	John Harris, Gent.	50	35
30	The Marlin	Walter Gore, Gent.	50	35
31	The Sun	Richard Buckley	40	24
32	The Sinnet	John Sheriff	30	20
33	The Galley Bonavolia	William Borough, Esq.		250
34	The Brigandine	Thomas Scott		36
			12190	6225
Lord Amiral Emrindeki Kıyı Gemileri				
Sıra	Adı	Kaptan	Ağırlık	Kişi
1	The Minion of Bristol	John Sachfield	230	100
2	The Bark Pottes	Anthony Pottes	180	80
3	The John Trelawney	Thomas Meeke	150	70
4	The Cresset of Dartmouth		140	70
5	The Bartholomew	Nicholas Wright	130	70
6	The Rose of Apsam	Thomas Sandie	110	60
7	The Galleon of Weymouth	Richard Wheeler	100	50
8	The Jacob of Lyme		90	40
9	The Bark Webbe	Nicholas Webbe	80	40
10	The Handmaid of ditto	James Langton	80	40
11	The Win of Bridgewater	John Smith	70	40
12	The John of Chichester	John Young	70	40
13	The Katherine ditto		66	30
14	The Hart of Dartmouth	James Haughton	60	30
15	The Revenge of Lyme	Richard Bedscodge	60	30
16	The Hearty Anne	John Wynnal	60	30
17	The Aid of ditto	Christopher Pitt	60	30
18	The Little John	Lawrence Clayton	40	20
19	The Gift of Apsam		25	20
20	The Unicorn of ditto	William Wreger		70
			1801	960

Tablo 11. Devamı

Lord Amiral Emrindeki Gönüllü Gemiler				
Sıra	Adı	Kaptan	Ağırlık	Kişi
1	The Sampson	John Wingfield	300	120
2	The Samaritan		250	100
3	The Francis of Fowey	John Rashley	140	70
4	The Golden Ryal ditto		120	70
5	The William of Plymouth		120	60
6	The Grace of Apsam	Walter Edney	100	50
7	The Rat	Gilbert Ley	80	40
8	The Unicorn of Dartmouth		76	30
9	The Bark Sutton ditto	Hugh Preston	70	30
10	The Flyboat		60	40
11	The Bark Hawlfe	Grinfield Hawlfe	60	30
12	The Thomas Bonaventure	John Pentyre	60	30
13	The Margaret	William Hubbard	60	30
14	The Heathen of Weymouth		60	30
15	The Carouse		50	30
16	The Elizabeth		40	20
17	The Raphael		40	20
18	The Galego ditto		30	20
			1716	820
Londra Kıyılarını Koruyan Londra gemileri				
Sıra	Adı	Kaptan	Ağırlık	Kişi
1	The Galleon Leicester	George Fenner, Gent.	400	180
2	The Merchant Royal	Robert Feake	400	160
3	The Roebuck	Jacob Whitton	300	120
4	The Edward Bonaventure	James Lancaster	300	120
5	The Golden Noble	Adam Seager, Gent.	250	120
6	The Galleon Dudley	James Krezey [? Creasy]	250	120
7	The Griffin	William Hawkins, Gent.	200	100
8	The Thomas	Henry Spindelo	200	80
9	The Bark Talbot	Henry White, Gent.	200	80
10	The Godsaver	John Greenfield	200	80
11	The Hopewell	John Marchant	200	80
12	The Hope of Plymouth	John Rivers	200	80
13	The Spark	William Spark	200	80
14	The Minion	William Winter, Gent.	200	80
15	The Bark Manning[t]on	Ambrose Mannington, Gent.	160	80
16	The Bark Sellinger	John Sellinger, Gent.	160	80
17	The Bonner	Charles Cesare	150	70
18	The Bark Hawkins	Prideaux	150	70
19	The Bark Band	William Poole	150	70
20	The Bear	John Young, Gent.	140	60
21	The Elizabeth of Fowes, [? Fowey]		100	60
22	The Frigate	Grant	80	40
23	The Unity	Humphrey Sydenham, Gent.	80	40
24	The Bark Buggens	John Longford, Gent.	80	40

Tablo 11. Devamı

25	The Chance	James Fowes	60	40
26	The Makeshift	Pierce Leyman	60	30
27	The Diamond of Dartmouth	Robert Holland	60	30
28	The Elizabeth Drake	Thomas Seely	60	30
29	The Speedwell		60	14
30	The Golden Hind	Thomas Fleming	50	30
31	The Delight	William Cope	50	30
32	The Nightingale	John Gresting	40	20
			5190	2314
Lord Henry Seymour Emrindeki Kıyı Gemileri				
Sıra	Adı	Kaptan	Ağırlık	Kişi
1	The Daniel	Robert Johnson	160	70
2	The May Flower	Alexander Musgrave	150	70
3	The Marygold	Francis Johnson	150	70
4	The Bark Lane	Leonard Harwell	150	70
5	The Galleon Hutchins	Thomas Tucker	150	70
6	The Grace of Yarmouth	William Musgrave	150	70
7	The William of Ipswich	Barnaby Lowe	140	70
8	The Katherine	Thomas Grimble	125	60
9	The Ellnatchen of Dover	John Lydgen	120	70
10	The Primrose	John Cordwell	120	60
11	The Robin	William Cripps	110	60
12	The William of Bricklesey	Thomas Lambert	100	50
13	The William of Rye	William Coxon	80	40
14	The Handmaid	John Gattenbury	75	40
15	The Griffin	John Thompson	70	40
16	The Anne Bonaventure	John Conny	60	30
17	The John Young	Reynold Veazey	60	30
18	The Fancy	Richard Fearn	60	30
19	The Little Hare	Matthew Railston	50	30
20	The Grace of God	William Fordred	50	20
21	The Susan	John Musgrave	40	20
22	The Hazard	Nicholas Tornor [? Turner]	38	20
23	The Matthew	Richard Mitchel	35	20
			2243	1110
Sir Francis Drake Emrindeki Gemiler				
Sıra	Adı	Kaptan	Ağırlık	Kişi
1	The Edward of Maldon	William Pearce	186	40
2	The Nightingale	John Date	160	160
3	The White Lion	Charles Howard, Esq.	140	50
4	The Disdain	Jonas Bradbury, Gent.	80	40
5	The Fancy	John Pawle	50	50
6	The Lark	Chichester, Gent.	50	30
7	The Marygold	William Newton	30	40
8	The Black Dog	John Davies	20	20
9	The Katherine		20	20
10	The Pipping		20	20
			756	470

Tablo 11. Devamı

Geri Hizmetteki 15 Gemi				
Sıra	Adı	Kaptan	Ağırlık	Kişi
1	The Mary Rose	William Parker	180	40
2	The Salomon	George Streat	160	40
3	The White Hind	Richard Browne	130	30
4	The Gift of God	Robert Harrison	120	30
5	The Richard Duffylde	William Adams	120	25
6	The Elizabeth Bonaventure	Richard Startoppe	119	30
7	The Jonas	Edward Bell	115	30
8	The Elizabeth of Lee	William Bower	115	30
9	The Pearl	Lawrence Mower	114	30
10	The Pelican	John Clarke	112	30
11	The Unity	John Moore	110	30
12	The Bersabee	Edward Bryan	110	22
13	The Hope	John Skinner	107	30
14	The John of London	Richard Rose	100	25
15	The Marygold	Robert Bowers	80	30
16			1792	452

Tablo 12.1588 savaşında İngiltere deniz gücü genel toplamı (Esdaile, 1915: 82).

Genel Toplam					
Sıra	Adı	Gemi Sayısı	Kaptan Sayısı	Toplam Ağırlık	Toplam Kişi
1	Kraliçeye ait gemiler	34	34	12190	6225
2	Lord Amiral Emrindekiler	10	10	756	248
3	Sir Francis Drake emrindekiler	33	33	5220	2334
4	Londra Şehri tarafından Gönderilenler	33	38	6130	3020
5	Lord Amiral Emrindeki Kıyı Gemileri	20		1930	960
6	Lord Henry Seymour Emrindeki Kıyı Gemileri	23	23	2248	1210
7	Geri Hizmetteki Gemiler	15	15	1795	455
8	Lord Amiral Emrindeki Gönüllü Gemiler	18		1716	820
		186	153	31985	15272

Kraliçenin tahta çıktığındaki deniz gücü (Tablo 10) ile savaştan hemen önceki liste (Tablo 12) karşılaştırıldığında 30 yıllık sürede İngiliz deniz gücünün ne kadar büyüdüğü açık olarak gözükmemektedir. Kraliyet Donanması'nın kurucusu VII. Henry olsa da bu donanmanın gelişmesi için VIII. Henry in kurduğu tersanelerin ve gemiler için top ve silah imalathanelerinin zamanla gelişmesi ile sonraki yüzyıllarda ülkenin tanımını "üstünde güneş batmayan ülke"ye dönüştürecek armada I. Elizabeth döneminde oluşturulmuştur. Fikir vermesi açısından bir geminin personel ve silah sayısı aşağıdadır.

Tablo 13. 1588 savaşında büyük gemi olan The Triumph ve küçük gemilerden biri olan The Bull'un mürettebat ve malzeme listesi (Hattendorf, 1993:103-5).

Amiral gemisi The Triumph				The Bull			
Mürettebat		Malzeme		Mürettebat		Malzeme	
Denizci	450	Arkebüz	250	Denizci	70	Arkebüz	36
Topçu	50	Yay	50	Topçu	10	Yay	15
Asker	200	Ok	100 demet	Asker	40	Ok	30 demet
		Mızrak	200			Mızrak	30
		Balta	200			Balta	40
		Zırh	100			Zırh	20
		Miğfer	200			Miğfer	40
Toplam 700 kişi				Toplam 120 kişi			

Dönemin gemileri büyük çoğunlukla ağaçtan imal ediliyordu. Bu ağaçların demir plakalarla desteklenmesi uygulaması VIII. Henry ve Elizabeth dönemlerinden başladığı düşünülmektedir. Bu görüşe karşıt olarak (Field, 2012:149): "*Sir William Monson'un Naval Tracts kitabında bu teknolojinin bahsi geçmediğinden bahisle olası olmadığını düşündüğünü belirtirken bu teknolojinin daha eski dönemlerde Vikinglerde kullanıldığının unutulmaması gerektiğini vurgulamıştır.*" Bizim kanımıza göre ise; bu teknolojinin kullanıldığı yönündedir. Dayanak olarak da (Hattendorf, 1993:100). olan 25 Ağustos 1552 tarihli donanma kaydında VI. Edward Dönemi gemi listesi yapılırken yedi tane gemi için "tersanede demir işçiliği için beklemekte" ibaresidir.

Daha önce gemilerde kullanılan toplar o dönemin usta top dökümcüleri olduğundan Hansa Birliği aracılığıyla Almanya'dan alınırken, Kraliçe Elizabeth Dönemi'nde Londra'da bir fabrika kurularak maliyet düşürülme yoluna gitmiştir. 1574'te ise topların ihracatı yasaklanmıştır (Field, 2012:135).

Fikir vermesi açısından Tudorlar Dönemi gemilerde kullanılan topların listesi aşağıdadır: (Field, 2012:136).

Tablo 14. 16. yüzyılda İngiliz gemilerinde kullanılan toplar (Field, 2012:136).

Adı	Namlu Çapı	Mermi ağırlığı
Double cannon	22 cm	30 kg
Whole cannon	20 cm	27 kg
Demi-cannon	16.5 cm	14.5 kg
Whole culverin	14 cm	7.7 kg
Demi-culverin	11.4 cm	4 kg
Saker (=Şahin)	8.9 cm	2.4 kg
Minion	7.6 cm	1.8 kg
Falcon	6.35 cm	900 gr
Falconet	5 cm	600 gr
Robinet	2.5 cm	450 gr

Bu 18 yıllık savaşlarda İngiltere dört cephede (İspanya, Fransa, Hollanda, İrlanda) savaşa da dikkatini İspanya'nın olası bir istila hareketine karşı kıyılarına, diğer bir deyişle kendi ana karasına yöneltti. Bu dönem de İngiltere'nin Hollanda sahillerinde Flushing ve Brill kasabalarında iki garnizonu olsa da yeterli değildi. Zamanla bunlara Osteng ve Bergen'de eklense de yine de yeterli olmamıştır (Elton,1991:369).

Kraliçe Elizabeth'in temkinli tavrı parlamentoda çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Hatta bazıları tarafından korkaklıkla bile itham edilmiştir. Kraliçenin ana amacı olası bir İspanyol istilasına karşı anakarayı korumak üstüne yoğunlaşmış gözüküyordu. Denizde İspanya ile karşılaşmayı başlarda çok istemiyordu (Elton,1991:370). Bu nedendir ki, Sir John Hawkins'in 1579'da İspanya'nın Azor Adaları'ndaki filosuna baskın yaparak, Karayipler yolunu denetim altına alıp, İspanya'nın köle ticaretini kesme teklifini reddetmiştir. Hawkins'in 1584'te Portekizli isyancı Don Antonio'yu destekleme teklifini de reddetmiştir. Kraliçeye en büyük eleştiri donanmayı kullanmayarak yaşlandırdığı üstüne yoğunlaşmıştır (Ranke, 1875:317), (Field, 2012:119).

Savaş için iyi bir ekonomi ve en önemlisi de insan gücü lazımdı. Bu diğer ülkelerde de olmaması yanında İngiltere'de hemen hiç yoktu. Bu uzun savaş döneminde İspanya ve Fransa deniz aşırı sömürgeleri ile insan ve malzeme gücünü sağlamakta çok zorlanmasa da İngiltere için bu çok önemli bir sorundu. Savaş sırasında yapılan düzenlemeler göz önüne alındığında ayaktakımı ve işsiz grup savaş için gemilere alınırken eğitilmiş grup anakarayı korumak için İngiltere'de kalmıştır. Azalan işgücünü makineleşme ile çözmeye çalışmak, İngiltere'yi devam eden yüzyılda Sanayi Devrimi'nin lokomotifi yapmıştır.

Anakarayı bekleyen eğitilmiş kişi sayısının 1591'de 104.000 kişi olduğu hesaplanmıştır. Buna rağmen, hükümet en iyi tahminle Fransa için 20.000, Hollanda için 25.000 ve İrlanda için de 25.000 kişi olmak üzere toplamda 70.000 askere daha ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle 1589, 1596 ve 1597 çıkardığı yeni vergi ile ancak 17.000 kişi bulabilmiştir (Elton,1991:371).

18 yıllık bu savaş sırasında asker yetersizliğinin en büyük nedenlerinden biri de cephedeki askerlerin kıyafet ve yiyecek gibi ihtiyaçlarının düzgün karşılanmaması olmuştur. Bu olumsuzluklara farklı coğrafyada savaşan eğitimsiz orduyu da ekleyince bu dönemin İngiliz Tarihi'nde ordusunun ve komutanlarının tecrübe kazandığı 18 yıl olarak görülmesi gerekmektedir.

Deniz savaşlarında ise birçok kaptan öldü: 1591'de Greenville, 1594'te Frobisher, 1595'te Hawkins ve Drake. Bunların yerine yeni kaptanlar ortaya çıksa da eski kaptanların yerini tam olarak dolduramadılar (Doran and Richardson, 2005:253). Donanmaya asker bulmanın en büyük engellerinden biri de iki ay kadar denizde kalmak zorunda olan tayfaların su sorunu olmuştur. Su ve malzeme sorununun çözümü için belli mesafelerde üs bölgeleri ele geçirilmesi ve organize edilmesi gerekiyordu. Bu durum ise seferleri birkaç yıl önceden

planlamayı gerektiriyordu. Bunun yanında rota sorunu hala mevcuttu. Bu dönemin gemi teknolojisi güçlü fırtınalara dayanıklı değildi. Bir fırtına ile karşılaşıldığında kaçmak veya karaya çıkıp geçmesini beklemek gerekiyordu. (Field, 2012:235).

Diğer bir sorunda bir askerin maliyetiydi. Bu maliyet teçhizat, silah ve maaş olarak bakmak gereklidir. Bir askerin dönemin teknolojik silah ve kıyafetleriyle donatmak ucuz değildi. Savaşın maliyeti 1585, 1587, 1589, 1593, 1597 ve 1601 de olmak üzere altı savaş parlamentosundan çıkan vergi artırımıyla kısmen sağlandı (Elton,1991:375).

4.5.7.3.1. Savaşın Başlaması

Mayıs 1585'te Philip'in İspanyol limanlarındaki İngiliz gemilerine el koyması, Haziran 1585'te ise William of Orange'nin bir suikast sonucu öldürülmesi ile kraliçenin barış umudu tamamen yok oldu (Pollard, 1912: 40)Hollanda'da İspanyol etkisinin artması ve Fransa'da önemli bir hale gelen Guiselerin Fransa'yı koyu Katolik bir yapıya büründürmesi Kraliçe Elizabeth için önlem alma zorunluluğunu ortaya çıkardı. Bu gelişmelerin üstüne Ağustos 1585'te kraliçe Hollanda'ya, Flushing ve Brill'i vererek bir ittifak anlaşması yaptı. Bu anlaşmaya istinaden İspanya'ya karşı savaşması için 7.600 asker gönderdi. Bu gelişmeler sırasında her ne kadar fiilen İspanya ile savaş ilan edilmemiş olsa da fiilen savaş başlamıştır (Elton,1991:376).

1579 gibi çok erken bir zamanda Hawkins'in, İspanya'nın köle ve para kaynağı Azor Adalarına küçük bir filo ile saldırma planını uygulamak için, Eylül 1585'te Sir Francis Drake yola çıktı. Bu sefere 30 kadar gemi ve 2.000'den fazla denizci ve asker katıldı. Plymouth'dan ayrılan filo Vigo'yu yağmalayarak döndü. Bu zafer Philip'in savaş öncesi prestijini yok etti. Drake ilerleyişine devam ederek Batı Hint Adaları'nı ve çevredeki birçok İspanyol kolonisine saldırarak başarılar elde etti. Bu başarılar Hollanda üstündeki İspanya etkisini yok etmesi açısından önemlidir. Diğer bir önemli sonuçta, buralardan gelen gelirin yok olması İspanya'yı savaş sırasında zor durumda bırakmıştır (Ranke, 1875:317).

4.5.7.1.2. İngiltere'nin Saldırısı

İspanya Kralı Philip, her ne kadar papalığın desteğini alarak, Protestan İngiltere'ye karşı savaşa da Papa V. Sixtus, Philip'in asıl amacının İngiltere tahtına oturmak olduğunu bildiği için rahatsızlık duyuyordu. Bu amaçla hareket eden Philip, Şubat 1587'de Mary Stuart'ın idamından sonra, IV. James'in İskoçya'yı idare edemediğini bu nedenle tahttaki haklarını talep edeceğini ilan etti. (Elton,1991:382), (Esdaile, 1915:75).

Sıcak savaş için iki tarafta hazırlıklara başladı. İspanya Kralı Philip'in temel amacı büyük bir ordu ile İngiltere'yi istila ederek, oradaki Katoliklerin de desteğiyle Elizabeth'i tahttan

indirmekti. Elizabeth de bu durumu gördüğü için öncelikle bir barış anlaşması yapmaya; eğer başarılı olamazsa da anakarayı savunacak bir ordu kurmaya çalışıyordu.

Bu hazırlıklar devam ederken, 1586'nın sonlarında her ne kadar papanın girişimiyle finansal destek sağlasa da Philip, istila için büyük bir ordu toplayamayacağını anladığı için Parma'nın komutasında 3.000 kadar askerin Hollanda'dan İngiltere'ye çıkarma yapmasına karar verdi (Ranke, 1875: 318) Bu çıkarmanın sağlıklı olması için aradaki denizin tamamen güvenliğe alınması amacıyla güçlü bir donanma kurmak için, 1586 ve 1587 yıllarında İber Yarımadasının batı kıyılarındaki limanlarda birlik ve teçhizat toplanmaya başlandı. Drake'nin 1585-6 daki Karayip Baskını Philip'in hazırlıklarını sekteye uğrattı. Baltık Denizi'ndeki Hollanda ve İngiliz filoları da bu denizin kıyılarında ücretli denizci ve asker toplayan Philip'in işlerini zorlaştırıyordu (Field, 2012:178), (Loades, 2009:181).

Nisan 1587'de Drake donanmasıyla, İspanya deniz ticaretinin yolunu kesmek için denize açıldı. Cadiz'de 30 İspanyol gemisini imha etti. Bu eylem Philip'in hem itibarını hem de planlarını yok etti. Drake eylemlerine devam ederek Azor Adaları'ndan gelen tüm sevkiyatı ele geçirdi. İspanyolların tüm ofislerini yağmaladı. Bunlar yetmezmiş gibi Şubat 1588'de Philip'in en önemli amirali Santa Cruz'un ölümü ve yerini alabilecek iyi bir amiralin olmaması İspanya için tam bir yıkım oldu. (Elton,1991:384), (Aşan, 2012:81), (Ranke, 1875:319).

İspanya, Mayıs 1588'e geldiğinde denizde gezen filosunu daha da güçlendirerek büyük bir Armada oluşturdu. İngiltere'de Donanmanın başına Effinghamlı Lord Howard gelmişti. Onun en büyük şansı Hawkins, Drake ve Frobisher gibi ünlü kaptanların olmasıydı. Bunların ortak düşüncesi İspanyoları kıyıda beklemek yerine fırtınaya kapılıp Coruna Limanına sığınan Armada'nın üstüne gidip imha etmektir. 19 Temmuz'a gelindiğinde fırtına Armada'yı Plymouth açıklarına getirdiğinde İngiliz kaptanların istediği oldu. 20 Temmuz gecesi İngiliz filosu, Armada üstüne yelken açtı* (Mattingly, 1987:252).

İspanyolların gemileri kısa menzilli fakat etkili toplarla silahlanmıştı ve Medina Sidonia komutasındaki Armada'nın ana amacı Parma'nın Hollanda'dan getireceği istila kuvvetlerinin karaya çıkmasının sağlanmasıydı. Hawkins'in komutasındaki İngiliz gemileri ise, tüccarlara ait gemiler ve korsanlardan oluşmaktaydı. Bu gemiler uzun menzilli toplara ve usta topçulara sahipti. Savaşın uzun sürmesi kısa mücadeleye alışık korsanların çoğunlukta olduğu İngilizler için dezavantajdı. 27 Temmuz'a gelindiğinde Armada zorla Calais'e ulaştı. Bu kıyıya çekilmekle manevra kabiliyetini kaybeden Armada en ölümcül hatayı yaptığını 28 Temmuz gecesi anladı. Amiral Howard'ın güçleri ve Parma'ya karşı gönderilen Seymour'un güçleri de Hawkins' in güçleriyle birleşince Armada hemen hemen yok edildi (Ranke, 1875:325), (McDowall, 2006:74).

Armada'nın yenilmesi, özellikle fırtına tarafından vurulması, İspanya ve Roma'nın tüm itibarını yok etti. Tanrının İngilizlerin yanında olduğu efsanesi yayılmaya başladı. Bu savaş

---

* Savaşın ayrıntılı anlatımı için bkz. Froude, 2006.

savaşı bitiren savaş değil asıl savaşı başlatan savaş oldu. 1603 yılına kadar aralıklarla bu savaş devam etti. Drake ve adamlarının korsan tarzı savaşmalarının düzenli ordular karşısında yetersiz olduğu ortaya çıktı. Bunların yanında dönemin en güçlü ve sistemli donanmasına karşı İngiliz donanmasının yetenekli denizcilerinin ve uzun menzilli toplarla donatılan gemilerinin ustalıklı komuta edilerek savaşı kazandığı unutulmamalıdır. Bu durumun en belirgin sonucu sonraki yüzyılda güçlü deniz gücünün oluşması olacaktır.

4.5.7.1.3. Savaşın Seyri

Armada ile savaştan sonra Aralık 1588'de yapılan plana müteakip Sir Francis Drake ile Sir John Norris kaptanlıklarında ve usta denizcilerden oluşan tayfalarla başta amaç Portekiz olmasa da, daha sonra Portekiz Seferi olarak anılacak; başlangıçta iyi olsa da, zamanla felakete dönüşen sefere gönderildi (Doran and Richardson, 2005:241), (Innes, 1906:317).

1589 yılının başlarında Armada'nın yenilgisinden sonra kurtulan kırk kadar gemi Biscayan sahilindeki Santander ve San Sebastian'a sığındı. Kraliçe Elizabeth İngiltere'nin güvenliği için toparlanmadan bu gemilere saldırılmasını istese de bu isteğinde yalnız kalınca bu saldırı hareketi gecikti. Drake ve Norrislerin birbirinden habersiz saldırıları ve amacı dışında Coruna ve Vigo'ya saldırımları ile İspanyollar haber alarak ve önlem almışlardır. Bu saldırı Haziran 1589'da birkaç gemi kaybedilerek, Plymouth limanına dönülmesi ile sonuçlandı (Elton,1991:389).

Savaşın uzaması, İspanyolları denizde tekrar belli bir güce ulaştırırken, İngiltere'de ekonomik sıkıntılara yol açtığı kesindir. Bu olumsuzluğun yanında özel teşebbüsler için deniz aşırı ticari faaliyetler, İspanyol tehlikesinin azalması nedeniyle artarak devam etmiştir. Ekonomi için belirleyici ürün dokuma iken, şeker kamışı da İngiltere ekonomisi için belirleyici olmaya başlamıştır. Gemi inşa faaliyetlerinin yoğunlaşmasının da etkisiyle, artık denizlerde rakipsizliğin etkisiyle zirveye ulaşmıştır. Bu ekonomik hareket özel teşebbüslerin yanında kraliyet içinde muazzam gelir sağlamıştır.

1590 ve 1591'de Frobisher, Hawkins ve Cumberland, Azor Adaları açıklarında yağma seferlerine gitse de İspanyolların ticaret trafiğini geçici olarak durdurması ile başarıya ulaşamadılar. 1590'da eski Armada artıklarından kalan gemiler tekrar Azor Adaları ticaret yolunu temizlemek için denize açıldılar. Flores'te kaçmakta geciken Kaptan Sir Thomas Grenville komutasındaki "Revenge" isimli gemi efsanevi bir direniş sergilese de kaybedildi. Bu seferlerden kraliçe kar etse de donanmadaki disiplinsizlikten rahatsız olmaya başladı (Innes, 1906:379), (Doran and Richardson, 2005:215).

1590'lara geldiğimizde Fransa' da Guiseler ve Huguenotların mücadelesi neticesinde III. Henry'in suikasta uğramasının ardına IV. Henry tahta geçti. Yeni kral her ne kadar birleşik bir

Katolik Fransa istese de Protestan İngiltere'nin parasal ve askeri desteğine muhtaçtı. Bu talebi Kraliçe Elizabeth tarafından derhal karşılanarak 20.000 sterlinlik bir kredi ve Willoughby komutasında bir İngiliz birliği gönderildi. Bu birlikle başlarda başarı elde ettiyse de hastalık ve kendi ülkesindeki desteğin azalması nedeniyle bu birlik çok yıprandı. 1591'de Robert Devereux komutasında başka bir birlik daha Normandiya'ya çıktı. Lizbon'daki İspanyol birliklerine meydan okuyarak yaklaşık 160 km yol kat ederek IV. Henry için umut oldu. Ocak 1592'ye kadar burada kalarak zayıflayan birliği ile geri döndü. Fransa topraklarında Sir Roger Williams kaldı (Elton,1991:392), (Doran and Richardson, 2005:242-3).

Fransa ve Hollanda'daki savaş Temmuz 1593'e kadar devam etti ve bu tarihte Fransa'daki muhalefet çöktü. İspanya'ya karşı savaşın devam etmesi nedeniyle İngiltere ve Fransa arasındaki dostluk ilişkileri korundu. Şubat 1595'te İngiliz yardım birlikleri Fransa topraklarında çekilse de müzakereler devam ederek 1597'de Hollanda'nın da taraf olduğu bir anlaşma ile sonuçlandı (Doran and Richardson, 2005:242-3).

1594 yılına gelindiğinde İngiltere deniz gücünde 3 ünlü kaptandan biri olan Frobisher öldü. 1595 yılına geldiğimizde Drake 55 yaşında, Hawkins ise altmış yaşını geçmişti. Ağustos 1595'te bu iki kaptan büyük bir ganimet için tekrar denize açıldı. Hedefleri Porto Rico'da İsthumus'a saldırmaktı. Hedeflerine yaklaştıklarında Hawkins hastalandı ve öldü. Liman kasabalarının uyarılması sonucu çok gelir getiren bir sefer olmadı. Drake'de, Porto Bello'da dizanteriye yakalanarak öldü ve donanmayı eve geri getiren Sir Thomas Baskerville tarafından denizde defnedildi (Elton,1991:394).

1595 başarısız seferinin en önemli sonucu; ün ve hızlı kar etmek isteyen yatırımcıların, Batı Hint adalarından vazgeçerek Azor Adaları tarafına yönelmesi görülebilir. Bunların öncülüğünü de 1596'da Essex Earl'ü, Suffolk'un I. Earl'ü Thomas Howard (1561-1624), İspanya'nın işgalini planlayan Francis Vere ve Raleigh yaptı (Innes, 1906:384). 1596 Nisan'ında Calais'in düşmesi üzerine Haziran 1596'da Howard ve Vere komutasında savaşın en iyi donanması yola çıktı. Donanmada yaklaşık 150 gemi vardı: Bunların 48 tanesi savaş gemisiydi ve 6.000 asker vardı. Cadiz ele geçirilerek yağmalanarak geri dönüldü. Sefer her ne kadar bir kar sağlamış olsa da beklentinin çok altındaydı. (Elton,1991:395), (Innes, 1906:385).

1595 seferine İspanya kralının tepkisi donanma hazırlayarak İrlanda ayaklanmasını tekrar canlandırmayı denemek olmuştur. Kraliçenin buna tepkisi hemen donanmayı hazırlayarak denize açılmalarını emretmek oldu. İspanya donanması Finisterre Burnu'nda fırtınaya yakalanarak geri döndü. Buna tepki olarak 1597'de bir yıl önceki dörtlü tekrar sefere gönderildi. Bu seferin amacı Ferrol ve Coruna'daki dağınık İspanyol gemilerini temizleyerek Azor ticaret yolunu tekrar denetim altına almayı amaçlıyordu. Donanma tekrar yola çıktığında amacından saparak doğrudan Azor Adaları'na yöneldi (Ranke, 1875:329). Ekim 1597'de İngiliz Donanması seferden dönen başka bir İspanyol Armada ve Ferrol limanında bıraktıkları İspanyol

gemilerin arasında kaldı. Mayıs 1598'de IV. Henry İngiltere'yle yaptığı anlaşmanın bir benzerini İspanya ile yaptı. Ağustos ayında II. Philip'in ölmesi Kraliçenin dikkatini Kuzey Hollanda'ya yoğunlaştırmasına neden oldu. 1598 yılından itibaren kraliçeyi uğraştıran en önemli sorun İrlanda oldu (Innes, 1906:387).

4.5.7.4. İrlanda'nın Fethi

VII. Henry Dönemi'nde İrlanda egemenliği için çok şey yapılmasa da halefi VIII. Henry Dönemi'nde Cromwell'in çabalarıyla; "bir barbar halkın oturduğu ülkeye" uygarlık götürmek ve yerleşmek için sefere çıkıldı. 1541'te VIII. Henry İrlanda Efendisi olan unvanını İrlanda Kralı olarak değiştirdi buradaki şeflerin tepkisiyle karşılaştı. İrlanda'daki İngiliz kontrolü Dublin ve kuşatılmış İskoç kalesi Carrickfergusk çevresini kapsayan ve "Pale" olarak adlandırılmış İngiliz yerleşim alanıyla sınırlıydı. Bu bölge dışında diğer bölgeler dil, din, toprak düzeni ve sosyal yapı olarak çok farklıydı (Ferguson, 2017:73).

İskoçlar ve diğer Katolik ülkeler İrlandayı Protestan İngiltere'ye karşı kullanmaları riskine karşı burada sistematik kolonileştirme kararı alındı. Kraliçe Mary 1556'da Leinster bölgesinde ele koyduğu mülkleri göçmenlere dağıtarak burada ileri karakoldan öte geçemeyen Philipstown ve Maryborough yerleşimlerini kurdurttu (McDowall, 2006:76).

İrlanda dört eyaletten oluşmaktaydı: Munster, Connaught, Leinster ve Ulster. Bu eyaletler kendi içinde kabile şeflerinin idaresindeydi. İrlanda'da ki isyanların temeli kabile olarak örgütlenmiş yapıya müdahaleye karşı oluyordu. Yaşam tarzlarına karışılmadığı sürece kendi kapalı topluluklarında yaşamlarına devam ediyorlardı. VII. Henry döneminde kısmen başlayan kral veya kraliçeye itaati öğretmek için yapılan çalışmalar I. Elizabeth Dönemi'nde hız kazanarak, Oliver Cromwell zamanında tamamlanmıştır.

İrlanda, İngiltere mücadelesinde kayda değer dört isyan vardır: Shane O'Neill İsyanı (1559-66), Munster'deki Fitzmaurice Konfederasyonu İsyanı (1569-72), Desmond İsyanı (1579-83) ve Tyrone İsyanı (1594-1603)'dür (Elton,1991:400).

Shane O'Neill İsyanı(1559-66) ilk büyük isyandı ve Ulster Eyaleti'nin tamamını ele geçirdi. Roma ile görüşüp destek istedi. Sir Henry Sidney tarafından bastırıldı. Sydney'in diğer eyaletleri de egemenlik altına almaya çalışması nedeniyle Munster'de James Fitzmaurice Fitzgerald isyan bayrağını açtı. 1572'ye kadar süren isyan bastırıldı. Öncekilerden çok farklı olmayan ve 1579'da başlayan Desmond İsyanı 1583'te bastırıldı (Ferguson, 2017:73), (Bright, 1878:570).

Bu isyanların en önemlisi 1594'te başlayıp 1603'e kadar dokuz yıl süren Tyrone İsyanı olmuştur. Bu isyanı Tyrone kontu Hugh O'Neill başlattı ve İspanya'dan destek aldıktan sonra

kendini Ulster prensi ilan etti 1598'de Yellow Ford'da bir İngiliz ordusunu yenilgiye uğrattı. Menster'de de benzer bir durum yaşandı. Katolik isyanlarının bastırılmasından sonra göçmen yerleştirme faaliyetlerine devam edildi. Bu amaçla İngiliz soylulara 4.800 hektar toprak verildi. Buraya yerleştirilen göçmenler Ekim 1598'de öldürüldü. O'Neill isyanı 1607'ye kadar sürdü (Bright, 1878:577).

İrlanda'daki kabilelerin gerilla savaşı İngilizlerin düzenli ordularını oldukça yıpratmıştır. Uzun süren Kıta Avrupası savaşları nedeniyle bu bölge hep ikinci planda kalmıştır. Anakarayı işgal gibi bir amacı olmaması, kabile şeklinde örgütlenmesi nedenleriyle İrlanda, İskoçya gibi tehlike yaratmamıştır. Buranın egemenlik altına alınmasının sağlanması için öncelikle kabile reislerinin etkinliğine son verilmesi gerekiyordu. Bu sürecin tamamlanmasını ne yazık ki kraliçe görememiştir.

İngiliz Kraliyet Donanması sonraki yüzyıllarda imparatorluğu üstünde güneş batmayan ülke durumuna getirecek atılımları ve gelişmeleri Kraliçe Elizabeth dönemi'nde gerçekleştirmiş ve dönemin en güçlü armadasını yenmiştir.

5. SONUÇ

15. yüzyıl İngilteresi'nin en belirgin özelliği güçlü bir otorite olmaması sonucunda oluşan denetim eksikliği nedeniyle mevcut yasalara uyulmaması olmuştur. Tahtı kazanınca VII. Henry'in mevcut ve yeni çıkarılan yasalara uyma zorunluluğunu getirmesi belli tepkilere yol açsa da bu durum eskiden işlerliğini kaybetmiş yargı organlarının ön plana çıkarılmasıyla engellenmiştir. Yeni kralın kurduğu yeni monarşi, zamanla krala etkide bulunan hanelerin güçlerinin zayıflatılarak, destekçi olan hanelerin güçlendirilmesi olarak varlığını devam ettirmiştir.

VII. Henry, tahtı ele geçirdiğinde önce Yüzyıl Savaşları daha sonra da Çifte Gül Savaşları nedeniyle İngiltere Krallığı hazinesini bomboş buldu. Bu durumun nedenleri arasında seleflerinin aşırı para harcamaları ve vergi toplamada gösterdikleri zafiyette önemli rol oynamıştır. VII. Henry'in saltanatının ekonomik süreci ise; borçlu bir devletin başına geçmiş, yaptığı arazi sayımı ve para cezaları ile 1492-1497 arası gelir gideri dengeleyerek borçları sıfırlamıştır. Bunda en önemli etkenlerden biri de kayıtların hepsinin bizzat kendi denetiminden geçmesi olmuştur. 1497'den itibaren dış ülkelerle anlaşmalar ve ticaretin de ilk dönem gelirlere eklenmesiyle hazine dolmaya başlamış, üstüne üstlük yabancı ülkeler ve tüccarlara borç ve kredi vermeye bile başlamıştır.

VII. Henry, için en önemli şey bağımsız bir kraliyet ekonomisine sahip olmaktı. Bu amacında en büyük yardımcıları savaşta ölen eski soylulardan gelen topraklar ve Yıldız Dairesi Mahkemesinin eski toprak sahiplerine çıkardığı para cezaları olmuştur. Çıkarları aynı olduğu için VII Henry'in en büyük destekçilerinin başında tüccarlar ve yeni zenginleşmeye başlayan sınıflar geliyordu. Öyleki tahtı ele geçirmesindeki en büyük destekçisi "Maceraperest Tüccarlar" olmuştur. Bu sınıflar içinde zenginleşmelerinin temelinde olan istikrar ve güvenliğin teminatı olan güçlü bir monarşi vardı. VII. Henry, ayrıca kendisini Güller Savaşı'nda yalnız bırakmayan ve önceden hiçbir asalete sahip olmayan yandaşlarını devlet adamı yaparak yeni soylular ortaya çıkardı. Bu soylular unvanlarının kaynağının kral olduğunu çok iyi biliyorlardı. Unvanlarını korumak için her koşulda krala koşulsuz bağlı olmak ve destek vermek zorundaydılar.

Yeni kralın tahtı ele geçirdiğinde rakipleri tarafından soy ağacının şüpheli olduğu ve tahtı gasp ettiği şeklinde ithamlar da bulunulsa da Çifte Gül Savaşları gibi bir iç savaştan çıkan ülke de kralı tahtından edebilecek güçte taraftar bulamamıştır. Tabiki taht için mücadele de bitmiş değildir. Bu mücadelelerde en büyük destekçileri yeni oluşturduğu bürokratik grubun yanında vergi ve cezaları halka değil doğrudan soylulara uygulaması olmuştur. Çünkü ülkedeki mali konular için çoğunluk olan halkın üzerine parlamentoyu kullanarak vergi artırımını yerine muhalif asillere para cezası keserek ve yine asillerin elinde selefleri döneminden itibaren gasp edilen toprakları veya kirasını alarak hazineye gerekli kaynağı sağlamıştır. Ayrıca, feodal

beylerin ve şeriflerin taşrada kısmen kanunları kısmen de kendi oluşturdukları kuralları dayatarak yanlı yargılamaları ve keyfi cezalara uygulamalarının önüne geçerek halkın desteğini de almıştır.

Tabiki bu cezalar ve vergiler dolaylı olarak halktan alınıyordu. Fakat halkın gözünde parayı tahsil eden soylu olduğu için kralın itibarı güçleniyordu. Bu durum bu yüzyılda feodalitenin zayıflamasında da etkide bulunmuştur. Henry Tudor'un bu çabaları şüphesiz ki yüzyıllardır kralı sarayda oturan vergiye karar veren, halktan ziyade asillerin çıkarı doğrultusunda çalışan biri konumundan; halkın menfaatlerini ön planda tutup asilleri denetim altında tutan ve İngiltere'de feodaliteyi bitiren bir kurtarıcı kral konumuna getirmiştir.

Tüm kaynakların VII. Henry hakkındaki ortak kanısı devlet harcamalarında büyük cimrilik yaptığı olmuştur. Bu cimriliğinin tek istisnası gemi yapımı için yapılan harcamalar olmuştur. Yeni kral bir ada devleti olan İngiltere'de bir kraliyet donanması olmaması bir tarafa krallığa ait gemilerin çoğunu selefi IV. Henry tarafından satılmış olarak ülkeyi devraldı. İlk iş olarak denizde özel teşebbüsleri desteklemek ve bir kraliyet donanması için çalışmak oldu. Bu çabaları ile güçlü bir ekonomi ile ülkeyi oğluna bıraktı. Dönemin beklentileri göz önüne alınırsa; VII. Henry, çok dikkat çekici bir kral değildi. Şöyle ki çağının kralları gibi hiçbir ülkeye savaş tehdidinde bulunmuyordu ve sürekli sefer düzenlemiyordu. Çok dikkat çekici bir kral olmasa da idari olarak günümüz İngiltere'sinin mimarıydı. Onun görevi ülkesinin ekonomik bağımsızlığı ve kalkınmasını sağlamak, yozlaşmış krallık kurumlarına işlerlik kazandırmak ve en önemlisi feodaliteyi İngiltere'de yok etmektir.

VIII. Henry'e babası ölmeden Avrupa siyasetine müdahil olmasına yardımcı olacak dolu bir hazine ve ölen abisinin eşiyle evlendirerek İspanya ile akrabalığın yanında, İngiliz Kilisesi'nin kurulması için bahane miras bıraktı.

VIII. Henry döneminde İngiltere'ye yön veren, genellikle döneminin önemli devlet adamları olmuştur. Kralın bu yönetimde temel isteği, babasının Avrupa'dan uzak durmak amaçlı temkinli siyasetinin tersine; Avrupa siyasetinde söz sahibi olmaktı. Bu amacını gerçekleştirmek için de tüm gücünü deniz gücüne yoğunlaştırdı. Bu isteği o kadar güçlüydü ki; Fransa ile savaşta olmasına rağmen aslen Fransız olan Jean Rotz'u 1542'de Kraliyet Hidrografi olarak atarken, başka bir Fransız olan Matematikçi ve Kozmograf olan Jean Maillard'ın da hizmetinden yararlanmıştı. Bu çabaları sonucunda Kraliyet Donanmasını hanedanlığının sonuna kadar elliüç gemiye çıkardı.

Kralın, İspanyol prenses ve ölen abisinin eşi Aragonlu Catherine ile evliliğinin ilk 18 yılında (1527) sadece bir kız çocuğuna sahip olması, son iç savaşın üstünden daha 50 yıl geçmemişken, kral ve halk için tehlikeli bir durum olarak gözüküyordu. Kral, papalığa baskı yaparak, üniversitelerde tartışmalar açarak boşanmasını meşru duruma getirmek istese de bir sonuca ulaşamadı. Bunun sonucunda İngiltere'de krallık ve parlamento eliyle reformasyon

başladı. İngiliz reformunun VIII. Henry dönemi'nde ki seyri, dinin denge siyaseti olarak kullanılmasından dolayı değişkendir. 1520'lerde kral, Martin Luther'e karşı Katolikliği savunup, bunun için papadan 'İnancın Savunucusu' unvanını alacak kadar Katolik, 1530'larda boşanma ve İspanya ile mücadele için protestan, 1540'larda Katolik tehdit geçince tekrar Katolik ama İngiliz Kilisesi'nin de yöneticisi oldu.

İngiliz Kilisesi, bu dönemde Roma'dan ayrılarak, kralı başkanı yaptı. Kral boşanarak, Anne Boleyn ile evlendi. Reformasyonun hızlandırılmasındaki ana etken Anne Boleyn'in hamile olması ve kralın doğacak muhtemel erkek varisinin meşruluğunu sağlamak olmuştur. Avrupa siyasetinde ön planda olmak isteyen kralın özellikle denizlerde İspanyollara rakip olma fırsatının da bu boşanma ile sağlandığı unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında her ne kadar bir erkek varise sahip olmak amacıyla başlayan İngiltere'de ki reformasyon sürecinin kral için bu şekilde alt yararları da olmuştur.

Reformasyonun krala yararlarına bakarsak, manastır topraklarının kamulaştırılması ile ciddi gelir elde edilmiştir. Ayrıca, bu toprakları destekçilerine dağıtması hanedanlığa bağlı bir grubun ortaya çıkmasında da etkili olmuştur. Diğer bir mali getirisi İngiltere'deki kiliselerin papalığa ödedikleri vergilerin artık krala dolayısıyla hazineye ödenmesi ile bu dönemin ekonomik krizinde ve savaş giderlerinde kurtarıcı olmuştur. Reformasyonun hukuk olarak da etkisi vardır: önceden aynı suça kilise, yargılamada ufak ceza ve hapis sistemi olmadığı için doğrudan para cezası olarak uyguluyorken, kraliyet cezalarının ağır olması nedeniyle suçlular için avantajlı olurken sosyal yapıda derin yaralar açıyordu. Reformasyon ile hukuktaki bu ikilik kaldırılmıştır.

Babası VII. Henry döneminde çıkarılan Navigasyon Yasaları ve İngiliz sularında yabancı gemilerin giriş-çıkışlarıyla ilgili başlayan milliyetçilik, işlenmemiş yünün ihracatının yasaklanması ile Amerikan gümüşü ile Avrupa'da oluşan enflasyondan İngiltere'nin büyük karlar elde etmesini sağlamıştır. Reformasyon ile İngiliz milliyetçiliği dini olarak da tamamlanmış sonraki yüzyıllarda sanayi devriminin itici güçlerinden biri olmuştur. Yünlü dokumaların Avrupa'da ön plana çıkması bu dönemde yün için koyun yetiştiriciliği ön plana getirmiş ve büyük sürülerin otlamaları gereken yere ihtiyaç duyulması ile birçok tarım arazisi meralara dönüştürülmüştür. Bu tarım alanlarında çalışan kişilerin işsiz kalması ve şehirlere yönelmesi ile başlarda sıkıntılar oluşsa da daha sonraları hem denizlerdeki insan ihtiyacı çözülmüş, hem de sanayi devrimin başlamasına etki etmiştir. Ayrıca büyük sürülerin mevcut tarım alanlarına zarar vermeye başlaması çiftliklerin etrafının çitlerle çevrilmesini sağlamıştır.

VIII. Henry'in yaptığı düzenlemelerden çok evlilik ve boşanmaları daha fazla ön plandadır. Her ne kadar erkek varis umuduyla İngiltere'de reformasyonu başlatsa da Anne Boleyn'den de bir kızı dünyaya (I. Elizabeth) gelmiştir. Anne Boleyn'den de umudu kesince onu idam ettirmiş ve Jane Seymour ile evlenerek, bir erkek varis (IV. Edward) amacına ulaşmıştır.

VIII. Henry ölünce yerine, henüz dokuz yaşında olan oğlu IV. Edward geçti. Yaşı küçük olduğu için Somerset Dükü Edward Seymour vasi olarak atandı. IV. Edward, protestan öğretmenlerden ders aldığı için tahtın ilk protestan kralı olmuştur. Bu dönemde protestan hanedanlık dönemi içinde altın çağını yaşamıştır. Ölene kadar protestan devlet adamlarının kanunları ile ülke yönetilmiştir.

IV. Edward ölmeden önce, teyzesi tarafından taht adayı olan Suffolk Dükü'nün kızı Jane Grey ile evlendirilerek, Jane Grey'i kraliçe yapsalarda 9 günlük kraliçeliği VIII. Henry'in ilk eşinden doğma kızı Mary'in tahta oturmasıyla bitti.

I. Mary olarak tahta geçen kraliçe, İngiltere tahtına oturan ikinci kraliçedir. Mary, VIII. Henry ve ilk eşi İspanyol prenses Aragonlu Catherine'nin kızıydı. Babası annesiyle boşanmak için parlamento kararıyla İngiliz reformunu başlatmış ve boşanmıştı. Selefî döneminde kraliyet birçok protestan kanun çıkardı. Tahta geçince ilk yaptığı kanun selefî IV. Edward döneminde çıkarılan tüm protestan kanunları kaldırarak, babasının son yıllarındaki duruma geri döndürmek oldu. Aslına bakılırsa bunda da zorunluydu. Çünkü İngiltere'de Protestanlık annesiyle babasının boşanması sorunuyla başlamıştı ve meşruluğu gölgeleniyordu.

Kraliçe ülkede Katolikliği tekrar tesis etmek için papadan destek aldı ve İspanya kralı II. Philip ile evlendi. Bu evlilik İngiltere ve kendi adına yaptığı en büyük hata oldu. Protestanlara yaptığı baskılar ve içerisinde dönemin ünlü devlet adamlarının da bulunduğu 300'e yakın protestanı yaktığı için İngiliz Tarihi'nde "Bloody Mary" lakabıyla yer etti. Yaklaşık 800 protestan da başka ülkelere kaçtı. Hatırlarsak VIII. Henry, papa tarafından aforoz edilmişti. IV. Edward protestan olduğu için papa onayı gerekmemişti. Mary'in kraliçeliği papa tarafından onaylanmıştır. Bu açıdan baktığımızda Tudor Hanedanlığı'nda papalık tarafından sadece VII. Henry ve I. Mary'in idaresi onaylanmış olmaktadır.

Tahtı Katolik bir varise bırakmak için İspanya kralı ile evliliğinden bir çocuk sahibi olmaya çalışsa da bu amacına ulaşamadı ve çocuğu olmadan öldü. Mary dönemi, İngiliz Kilisesi'nin gerçek anlamda kurulması için önemli bir dönüm noktası olmuştur. II. Philip'in kendi ülkesinin dış siyaseti için İngiltere'nin askeri ve ekonomik gücünü tüketmesi, İngiltere'de milliyetçilik duygularını daha da arttırmış ve her ne kadar belli bir Katolik muhalefete sahip olsa da halefi I. Elizabeth'i yönetimde elini güçlendirmiştir.

I. Elizabeth, son Tudor olarak tahta geçti ve 44 yıl boyunca ülkeyi seleflerinin başlattığı donanma, din ve monarşi olarak zirveye ulaştırdı. Yeni kraliçe başa geçtiğinde temel sorun dindi ve hangi tarafı seçeceği belli değildi: saltanatının ilk 10 yılında bu dini kanat ve eş seçme belirsizliklerini kullanarak denge siyaseti izledi. Aslına bakılırsa dini olarak çok da belirsiz bir durum yoktu. Fakat Avrupa'da değişen güç dengeleri bu belirsizlikten yararlanmasını sağladı. Şöyle ki, kraliçe VIII. Henry ve Anne Boleyn'in kızıydı. Babası, annesi ile evlenebilmek için

İngiltere’de reformu başlatmıştı. Doğal olarak kendi kraliçeliğinin meşru olabilmesi için Protestanlığı savunmaya devam etmek zorundaydı.

İspanya kralı II. Philip, selefi I. Mary’in eşi, yeni kraliçe ile evlenebilme umuduyla bu 10 yıllık denge siyasetinde papalığı kraliçeyi aforoz etme konusunda engellemiştir. Bu dönem İspanya ile sıcak bir savaş olmasa da iki tarafta birbirine karşı ticaret yaptıkları yerlerde muhalefeti el altından desteklemiştir. Bunun en açık desteği “deniz köpekleri” olarak nam salan ünlü korsanlardan John Hawkins, Francis Drake ve Martin Frobisher’i denizlerde İspanyol ticaret gemilerine yaptıkları saldırıları el altından adam ve para olarak desteklemek olmuştur.

Kraliçe tahta çıktığında Kraliyet Donanması İspanya ile bir savaşı kaldırabilecek bir güce sahip değilken korsanların da donanmada görevlendirilmesi ile 1588 yılındaki büyük savaşa kadar 29 yılda yaklaşık 2 kat büyümüştür. Büyük savaşta İspanya’yı yendi ve geç başladığı coğrafi keşiflerde rakiplerini saf dışı bırakarak İngiltere’nin sonraki yüzyıllarda “üstünde güneş batmayan ülke” olmasını sağladı.

Tudorlar Hanedanlığı, kendinden önce hüküm süren hanedanların çıkardığı kanunlar ve yasaları VII. Henry ile işler hale getirerek feodaliteyi ülkede zayıflatarak yok etti. Yine VII. Henry, Kraliyet Donanması’nı kursada önce VIII. Henry ile geliştirilerek, I. Elizabeth döneminde döneminin en güçlü donanması haline gelmiştir. İngiliz Kilisesi ise VIII. Henry döneminde Roma’dan ayrılarak kuruldu, IV. Edward döneminde gelişti, I. Mary döneminde gerilese de I. Elizabeth döneminde günümüz şeklini aldı.

KAYNAKLAR

- [1]. Akgün, S. (2006). *Anglikan kilisesi'nin yapısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [2]. Alıcı, M. (2005). *İngiliz Puritanizm'inin doğuşu ve gelişimi, XVI. ve XVII. yüzyıl*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [3]. Aşan, A. M. (2012). *İngiltere. 1648-1763*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- [4]. Aydın, A., Gök, S. (2016). *İngiltere'de kamu personel sisteminde değişim: Geleneksel Westminster modeli'nden esnek örgütlenme modeline doğru*. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 21-38. 19 Şubat 2019 tarihinde <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/issue/27397/126002> adresinden alınmıştır.
- [5]. Bernard, G.W. (2011, October). *The dissolution of the monasteries*. *History*, 96, (4), 390-409.
- [6]. Bewsher, F. W. (1916). *The reformation and the renaissance: 1485 -1547*. London: G. Bell and Sons, Ltd.
- [7]. Bindoff, S. T. (1950). *Tudor England*. Middlesex: Penguin Books.
- [8]. Braudel, F. (1989). *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası: (C. I)* (Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti.
- [9]. ---, (1990). *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası: (C. II)* (Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti.
- [10]. Brigden, S. (2001). *New worlds, lost worlds: The rule of the Tudors 1485-1603*. London: Penguin Books.
- [11]. Bright, J. F. (1878). *A history of England (C. II): Personal monarchy*. New York: E. P. Dutton.
- [12]. Cheyney, E.P. (1913 Temmuz). *The Court of Star Chamber*. *The American historical review*, (18), 727-750
- [13]. Çatalbaş, R. (2006). *Anglikan kilisesi ve günümüz İngiltere'sinde yeri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [14]. Dietz, F.C. (1921). *English goverment finance: 1485-1558*. Urbana: Illionis University
- [15]. Doran, S (2009). *The Tudor Chronicles, 1485-1603*. New York: Metro Books
- [16]. Doran, S. and Richardson, G (2005). *Tudor England and its neighbours*. New York: Palgrave Macmillian.
- [17]. Durmaz, S. (2016, Nisan). *Yüksek Ortaçağ politik ve estetik evreninde mitik bir ilahe portresi: Akitanyalı Elenor*. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, (43), 701-714.
- [18]. Edgar, J.G. (2014). *The War of The Roses*. New York: Harper & Brothers, Publishers, Franklin Square
- [19]. Elton, G. R. (1991). *England under the Tudors*. New York: Routledge. Third Edition
- [20]. Esdaile, A. (1915). *The age of Elizabeth 1547-1603*. London: G. Bell and Sons, Ltd.
- [21]. Fabyan, R. (1811). *The new chronicles of England and France*. London: J.Johnson and Co
- [22]. Ferguson, N. (2017). *İmparatorluk: Britanya'nın modern dünyayı biçimlendirışı*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- [23]. Field, C. (2012). *The British navy book*. London: Blackie & Son. Ltd., 50 Old Bailey, E.C.
- [24]. Franck Bright, J (1878). *A history of England*. New York: E.P. Dutton.

- [25]. Froude, J. A. (2006) *English Seamen in the Sixteenth Century Lectures Delivered at Oxford Easter Terms 1893-4*, Longmans, Green, and Co. 1896
- [26]. ---, (2007). *The Reign of Mary Tudor*, London: Published by J.M. Dent & Sons Ltd
- [27]. Glynn, B. (2016) *The Tudors and the post-national, post-historical Henry VIII. The British Monarchy On Screen*, 309-336
- [28]. Gundy, A. (Ed.). (2016). *Edexcel a level history, paper 3: Rebellion and disorder under the Tudors 1485-1603*. London: Pearson Education Limited.
- [29]. Guy, J (2000). *The Tudors*. New York: Oxford University Press Inc.
- [30]. Haigh, C. (2012). *English reformations: Religion, politics, and society under the Tudors*. Oxford: Clarendon Press.
- [31]. Hakluyt, R. (1599) *Principall navigations, voyages and discoveries of the English Nation, VII: England's naval exploits against Spain*. (Edit. Goldsmith, E. 2016). South Australia: The University of Adelaide Library.
- [32]. Hattendorf, J. B. (1993). *British naval documents: 1204-1960*. Aldershot, Hants : Scolar Press for the Navy Records Society.
- [33]. *Henry the Eighth: The reformer (1852, November)*. *The Catholic Layman*, 1, (11), 121-122. 12 Aralık 2017 tarihinde https://www.jstor.org/stable/30065062?seq=1#metadata_info_tab_contents adresinden alınmıştır.
- [34]. Hume, D. (1688). *The history of England in three volumes, I, Part C. from Henry VII. to Mary*. London: James S. Virtue, City Road And Ivy Lane.
- [35]. Innes, A. D. (1906). *Ten Tudor statesmen*. London: Eveleigh Nash
- [36]. Irish, J. B. (2018). *Emotion in the Tudor court: Literature, history, and early modern feeling*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press
- [37]. İnalçık, H. (2017). *Rönesans Avrupası Türkiye'nin batı medeniyetiyle özdeşleşme süreci*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- [38]. Krapp, G. P. (1916), *Henry VIII in Hall's Chronicle: Modern language notes*, 31, (3) (1916, Mar.), 135-138. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press.
- [39]. Kütükoğlu, M. S. (2013). *Balta Limanı'na giden yol: Osmanlı-İngiliz iktisadi münasebetleri: 1580-1850*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- [40]. Lee, S.J (2007). *The mid Tudors: Edward IV and Mary:1547-1558*. New York: Routledge
- [41]. Loach, J (1991). *Parliament Under The Tudors*. New York: Oxford University Press.
- [42]. Loades, D. (1989). *The reign of Mary Tudor: Historiography and research*. Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, 21, (4).
- [43]. ---, (2001). *England's maritime empire: Seapower, commerce, and policy, 1490-1690*. New York: Longman.
- [44]. ---, (2009). *The making of the Elizabethan navy, 1540-1590: From the solent to the armada*. Woodbridge; Rochester, NY: Boydell Press.
- [45]. ---, (2012). *The Tudors: History of a dynasty*. London: Bloomsbury Publishing PLC.
- [46]. Mattingly, G. (1987). *The armada*. Boston: Houghton Mifflin.
- [47]. McDiarmid, J. F (2007). *The monarchical republic of early modern England*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.

- [48]. McDowall, D. (2006). *An illustrated history of Britain*. China: GCC / 21.
- [49]. Mowat, R. B. (1914). *The Wars of the Roses: 1377 – 1471*. London: Crosby Lockwood and Son, 27 Şubat 2018 tarihinde <https://archive.org/details/warsofroses00mowauoft/page/n5> adresinden alınmıştır.
- [50]. Özcan, S. C. (2012). *İngiliz sömürgeciliğinin kuruluşu, teorisi ve uygulaması: Kuzey Amerika deneyimi, 1584-1631*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [51]. Pollard, A. F. (1912). *The history of England; a study in political evolution*. New York, Henry Holt.
- [52]. ..., (1919). *Henry VIII*. London: Longmans, Green and Co.
- [53]. Powell, K.G. (1977). *English historical facts*. Totowa, N.J. : Rowman & Littlefield.
- [54]. Ranke, L. Von (1875). *A history of England principally in the seventeenth century*. Oxford: The Clarendon press.
- [55]. Reese, M. M. (1949). *The Tudors and Stuarts*. London: Edward Arnold & Co.
- [56]. Richards, M. J (1997). *The historical journal* 40, (4), (1997, Dec.), 895-924.
- [57]. Roberts, J. M. (2015). *Avrupa tarihi*, (Çev. F. Aytuna). İstanbul: İnkılap Kitabevi
- [58]. Roche, Jr. T.P (1977). *A library for a sixteenth-century gentleman*. *The Princeton University Library Chronicle* 38, (2/3), The Rober H. Taylor Collection (1977, Winter-Spring), 120-133.
- [59]. Rowley, C.K. and Wu, B (2014). *Britannia: 1066 – 1884*. Switzerland: Springer International Publishing.
- [60]. Schofield, R. (2004). *Taxation under the early Tudors: 1485-1547*. Oxford: Blackwell Publishing.
- [61]. Schultz, H. John (1992). *British history*. New York : HarperPerennial.
- [62]. Stauffer, R. (1993). *Reform* (Çev. C. Muhtaroglu). İstanbul: İletişim Yayıncılık AŞ (Özgün çalışma 1988).
- [63]. Stow, J. (1603). *Annals of England to 1603*. 21 Ocak 2018 tarihinde <https://archive.org/details/annalsofenglandt00stow> adresinden alınmıştır.
- [64]. Tanilli, S. (1990). *Yüzyılların gerçeği ve mirası*. İstanbul: Say Yayınları.
- [65]. Trevelyan, G. M. (1973). *History of England*. London: Longman.
- [66]. Vergil, P. (2010) *Anglica historia, 1555 edition*, (D. F Sutton, edited online). Irvine: The University of California. 24 Mart 2018 tarihinde <http://www.philological.bham.ac.uk/polverg/contents.html> adresinden alınmıştır.
- [67]. White, R. J. (1967). *A short history of England*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [68]. Williams, P. (1995) *The later Tudors: England, 1547-1603*. New York: Oxford University Press
- [69]. Wood, A. (2007). *The 1549 rebellions and the making of early modern England*. New York: Cambridge University Press.
- [70]. Woodward, G. (2008). *Rebellion and disorder under the Tudors: 1485-1603*. London: Hodder Education.
- [71]. Wrigley, E. A. and Schofield, R. S. (1989). *The population history of England 1541-1871*. Cambridge: Cambridge University Press.

Resim 1: Londra Kulesi (Doran, 2009: 53)

Resim 2: VII. Henry'in Ölümü (Doran, 2009: 74)

Resim 3: VII. Henry ve Yorklu Elizabeth'in Evlilik Madalyonu (Doran, 2009: 17)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Serkan BAYA

Doğum Tarihi : 22.01.1981

E-postası : serkanbaya@gmail.com

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Tarih	Ege Üniversitesi	1999-2004
Tezsiz Y. Lisans	Ortaöğretim Alan Öğretmenliği	Mersin Üniversitesi	2007-2008
Y. Lisans	Tarih	Mersin Üniversitesi	2014-Halen

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Memur	Zonguldak Atatürk Devlet Hastanesi	2005-2005
Memur	Zonguldak Vergi Dairesi Başkanlığı	2005-2007
Memur	Mersin Vergi Dairesi Başkanlığı	2007-2010
Tarih Öğretmeni	Kızıltepe Atatürk Lisesi	2010-2012
Tarih Öğretmeni	Tarsus Kasım Ekenler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2012-2017
Tarih Öğretmeni	Yenişehir Belediyesi Bilim ve Sanat Merkezi	2017-Halen